

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FAKULTA FILOZOFICKÁ

Katedra historie

Aneta Vrzáčková

**Reflexe dobových problémů v ženském tisku v období
1. ČSR**

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Obor: Historie

Olomouc 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 2. 5. 2017

.....

Aneta Vrzáčková

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce prof. PhDr. Janě Burešové, CSc. za odborné vedení a cenné rady. Můj dík také patří Vojtěchu Brhlíkovi za pomoc při úpravě této práce.

Také bych chtěla poděkovat svojí rodině a svému příteli za trpělivost a podporu, kterou mi poskytovali při tvorbě této práce a vůbec po celou dobu mého dosavadního studia.

Obsah

Úvod	5
1. Cesta k emancipaci českých žen	17
2. Vývoj ženské spolkové činnosti.....	24
2.1. Situace na Moravě	30
3. Liberální pokrokový proud ženského hnutí.....	32
3.1. Zemská organizace pokrokových žen moravských	36
3.2. Osobnost Miroslavy Dorazilové	41
4. Katolický proud ženského hnutí	44
4.1. Svaz katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska	47
4.2. Osobnost Františky Menšíkové.....	52
5. Názorové odlišnosti ženského liberálního a katolického proudu v Československu s ohledem na postavení ženy ve společnosti	54
6. Období 1. ČSR	57
7. Dobové problémy diskutované v tisku.....	62
7.1. Potrat neboli vyhnání lidského plodu.....	62
7.2. Výdělečně činní manželé - dvojí platy v rodinách	81
7.3. Ženy a volební právo	97
Závěr	121
Seznam pramenů, literatury a internetových zdrojů	126
Resumé.....	133

Úvod

Autorů, kteří se věnují historii ženského hnutí v českém prostředí, není mnoho. Právě historie příslušnic něžného pohlaví byla celkově dlouho opomíjena. Dějiny ženy nezmění důležité mezníky politických ani hospodářských dějin, ale z pozice okrajové skupiny mohou napomoci k vytvoření ucelenějšího obrazu naší minulosti.

Tato diplomová práce bude zaměřena na působení katolického a liberálního neboli pokrokového¹ proudu ženského hnutí na Moravě v období trvání první Československé republiky² (1918-1938). Na základě dobového ženského tisku budou vyhodnoceny přístupy jednotlivých proudů k diskutovaným tématům té doby. Rozebíraná témata byla vybrána na základě velké frekvence, s níž byla publikována v daném tisku. Také záleželo na tom, aby dané téma bylo reflektováno ve všech vybraných tiskovinách, jak katolicky, tak liberálně zaměřených. Vybraný tisk byl buď přímo navázán na organizaci, v níž se ženy sdružovaly nebo byl alespoň, dle svého ladění, prokazatelně příslušný k jednomu ze zmiňovaných proudů.

Prostorově bude práce zaměřena na oblast Moravy, kde vycházela i téměř všechna vybraná periodika. Právě oblast Moravy byla dle tradice více katolicky orientovaná, ale již před první světovou válkou se zde úspěšně etablovalo i liberální křídlo ženského hnutí.

Prvorepublikové období bylo zvoleno hned z několika důvodů. Jedná se o poměrně kontinuální období, kdy bylo Československo demokratickým unitárním státem s republikánským zřízením. Zároveň šlo o vznik úplně nového státu, k němuž došlo rozpadem Rakouska-Uherska, proto bylo žádoucí, aby byl náležitě upraven právní řád nové republiky, což právě skýtalo celou řadu diskutovaných témat. Na základě recepční normy sice zůstal zachován dřívější právní řád, ale začalo se pracovat na novém. Vznikla nová ústava, která mimo jiných změn dala také ženám volební právo. Občané nově vzniklého státu se tedy ocitli v neznámé situaci, na níž museli začít reagovat.

Protože základními prameny této práce jsou dobová ženská periodika, byly i diskutované dobové problémy vybírány s návazností na ženskou problematiku.

---

¹ V této práci budou tyto dva termíny považovány za ekvivalent.

² V práci bude dále používána zkratka 1. ČSR či název Československo.

Prvním vybraným tématem je problematika potratů, neboli vyhánění plodu, jak byl tento úkon dobově označován. Druhým tématem je záležitost provdaných veřejných zaměstnankyň a s tím spojená debata o dvojím finančním příjmu v rodině. Jako třetí problém byl vybrán celkový náhled na vstup a působení žen ve veřejné sféře, na jejich zisk vyšších politických postů a nakládání s nově nabytým volebním právem (aktivním i pasivním). U prvního a druhého tématu budou sledovány v tisku zejména reakce obou proudů na nově tvořené návrhy zákonů, které vznikaly ve sledovaném období s ohledem na dané problémy. Třetí problém nám ještě navíc umožní sledovat, jak ve vybraných periodikách probíhala volební agitace a nabádání žen k zapojení se do veřejného života.

Protože ženské hnutí nebylo jednotné a protože ve většině případů se náhledy na jmenované problémy obou výše zmíněných proudů ženského hnutí značně rozcházely, bude zde vytvořen prostor pro komparaci těchto odlišností a konstatování případných názorových shod.

Cílem práce je tedy podat obraz toho, jak se proměňovalo postavení ženy v nově vzniklém státě, jak se projevovala teoreticky uzákoněná rovnoprávnost muže a ženy v praxi. A také, jak se snažily ženy prostřednictvím tisku ovlivňovat dění ve státě. V tisku se také často objevovaly návody, jak daný problém řešit, což přináší pohled na dobové názory, jak katolického, tak liberálního ženského proudu.

Nejprve budou v práci rozebrány prameny a literatura týkající se tématu, poté bude představen vývoj ženské emancipace v českých zemích společně s rozvojem spolkové činnosti. Další dvě kapitoly se budou věnovat základní charakteristice liberálního a katolického proudu ženského hnutí v moravském prostředí. Po nastínění zkoumaného časového období s jeho specifickými společenskými problémy bude následovat analýza a hodnocení zvolených problémů diskutovaných v tisku, a také komparace názorů katolického a liberálního proudu ženského hnutí na tato témata.

V zahraničí, v západních evropských zemích, se již od 60. let 20. století rozšiřovalo studium ženských dějin. Do českého prostředí tento trend přišel o něco později, první vědecké výzkumy zde byly provedeny a publikovány v 90. letech 20. století.

Prvotní zájem v tomto období projevil Ústav hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kde byly prováděny přednášky o dějinách ženského emancipačního hnutí. V roce 1994 tento Ústav zřídil i Středisko

pro studium dějin ženského emancipačního hnutí, které zajišťovalo výuku i vedení kvalifikačních prací na zmíněné téma. Mezi léty 1998-2003 fungovalo při katedře sociální práce FF UK Centrum genderových studií, po roce 2003 tato studia přešla pod záštitu Fakulty humanitních studií UK, kde se od roku 2005 pravidelně vyučují.³

Dalším místem, kde je možné studovat gender⁴ je Univerzita Pardubice, která toto studium poskytuje v rámci navazujícího magisterského studia v oboru Kulturní dějiny.

V listopadu roku 1991 vznikla také Nadace Gender studies⁵, u jejíhož zrodu stála Jiřina Šiklová. Nadace se soustředila na shromažďování odborné literatury a budování tematické knihovny.

Významným počinem v tomto oboru byla konference s názvem *Žena v dějinách Prahy*, která se uskutečnila roku 1993 v Praze pod záštitou Archivu hlavního města Prahy a Nadace pro Gender studies, jejímž výstupem byl obsáhlý sborník, publikovaný o tři roky později.⁶ V Hradci Králové se v roce 1999 konal 8. sjezd historiků, na němž zasedala samostatná sekce Dějiny žen, kde svůj výzkum představila Jana Burešová, Milena Lenderová a Dana Musilová, která sekci řídila.⁷ Za zmínku také stojí IV. pardubické bienále, konané roku 2006 na téma dějiny žen, jehož výsledkem byla publikace *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*⁸, která obsahuje množství příspěvků,

---

³ BUREŠOVÁ, Jana: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc 2001, s. 7-8.; BOŘUTOVÁ, Lucie: *Reflexe proměn společenského postavení žen na Moravě v první polovině 20. století v dobovém ženském tisku*. Olomouc 2009, s. 4. (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

⁴ Pojem gender označuje sociální aspekty pohlaví. Pohlaví je dáno biologicky a je neměnné, zatímco gender je soubor vlastností, které jsou biologickému rodu přisouzeny sociálně, a během historického vývoje se může měnit. Není tedy zaměřen na ženu, ale na existenci ženské i mužské složky ve společnosti. V historickém kontextu se tento pojem objevil poprvé v roce 1974 v referátu Natalie Zemon Davisové. Z českých autorů např. TINKOVÁ, Daniela: „Žena“ – prázdná kategorie? *Od (wo)men's history k gender history v západoevropské historiografii posledních desetiletí 20. století*, In: ČADKOVÁ, Kateřina – LENDEROVÁ, Milena – STRÁNÍKOVÁ, Jana (eds.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*, Pardubice 2006, s. 19–32.; RATAJOVÁ, Jana: *Gender history jako alternativní koncept dějin*, In: ČADKOVÁ, Kateřina – LENDEROVÁ, Milena – STRÁNÍKOVÁ, Jana (eds.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*, Pardubice 2006, s. 33–40.

⁵ Blíže: GENDER STUDIES. *Historie Gender Studies*, o. p. s. In: <http://genderstudies.cz/gender-studies/historie.shtml?x=237046>. [cit. 7. 2. 2017].

⁶ PEŠEK, Jirí - LEDVINKA, Václav (eds): *Žena v dějinách Prahy: sborník příspěvků z konference Archivu hl.m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993*. In: Documenta Pragensia, 13, 1996.

⁷ BUREŠOVÁ, Jana.: *Proměny...c. d.*, s. 9.

⁸ ČADKOVÁ, Kateřina - LENDEROVÁ Milena - STRÁNÍKOVÁ Jana: *Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie: (sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.-28. dubna 2006)*. Pardubice 2006.

týkajících se žen v různých životních situacích, etapách i funkcích ve vztahu k dějinné době.

Literární prvotinou byla sbírka článků z časopisu *Dějiny a současnost* o úloze ženy v dějinách, která vyšla pod názvem *Ženy v dějinách lidstva*⁹ zásluhou Josefa Polišenského.

V rámci literatury se obecně ženské emancipaci v 19. století věnuje několik publikací, z nichž jmenujme *České ženy v 19. století*¹⁰ od Marie L. Neudorflové, jenž popsala cestu za ženským vzděláním a první vstupování do veřejného života, pojednala také o ženské spolkové činnosti, právním a sociálním postavení žen, o ženách zdravotnicích, o ženách političkách a samostatnou kapitolu věnovala také ženskému tisku.

Další významnou publikací je kniha Jany Malínské *Do politiky prý žena nesmí – proč?*¹¹ Zde nacházíme také množství informací o ženské emancipaci a zejména o přístupu ke vzdělávání, také srovnání konzervativních a liberálních názorů na ženu. Kniha s názvem „*My byly, jsme a budeme!*“¹² hovoří převážně o typologii ženských spolků a vstupu žen do politiky, zabírá se obdobím do první světové války. Z pera Jany Malínské taktéž vyšla studie s názvem *Postavení žen a sociálně-politické problémy v novém státě*¹³, kde popisuje emancipační cestu ženy do počátku první světové války.

Významným dílem pojednávajícím o přístupu žen ke vzdělání a o jejich spolkové činnosti ve druhé polovině 19. století je kniha *Počátky emancipace žen v Čechách*¹⁴ od Marie Bahenské.

---

⁹ POLIŠENSKÝ, Josef: *Ženy v dějinách lidstva*. Bratislava 1972.

¹⁰ NEUDORFLOVÁ, Marie L.: *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1999.

¹¹ MALÍNSKÁ, Jana: *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha 2005.

¹² TATÁŽ: *"My byly, jsme a budeme!" České ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa*. Praha 2013.

¹³ TATÁŽ: *Postavení žen a sociálně-politické problémy v novém státě. Národní a demokratický aspekt v ženském hnutí*. In: *České křižovatky evropských dějin 1918: Model komplexního transformačního procesu?* Praha 2010. s. 153-168.

¹⁴ BAHENSKÁ, Marie: *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha 2005.

Procesu emancipace žen se též věnuje Pavla Horská v knize *Naše prababičky feministky*¹⁵, kde kromě tradičních témat vzdělanosti, veřejné práce žen a jejich snah o zrovnoprávnění s mužem ve všech rovinách probírá i záležitosti týkající se sňatků v Čechách a na Moravě.

Další zasloužilou autorkou v oblasti ženských dějin je Milena Lenderová, která napsala knihu *K hříchu a k modlitbě*¹⁶, v níž se zabývá přirozenými životními cykly v životě ženy, ale nahlíží i do oblasti kosmetiky, módy, ženského sportování, a také do působení žen v umění, v malířství, literatuře, zpěvu či divadle. Neopomíná ani proces zrovnoprávnění žen ve společnosti, doprovázený většími možnostmi ve vzdělávání, spolkovou činností, bojem o kvalifikovaná povolání, snahou o získání rovného volebního práva a vstupem ženy do politiky. Milena Lenderová byla také hlavní editorkou knihy *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*.¹⁷, která podává komplexní obraz života ženy v rámci vymezeného období. Přínosná je v tomto oboru kniha Lynn Abramsové *Zrození moderní ženy*¹⁸, v níž najdeme obecné pojednání o emancipaci žen v evropském kontextu. Autorka zasazuje ženu do rozmanitých životních situací, nevyhýbá se ani sexualitě. Součástí knihy je stať o evropském feminizmu i se specifiky různých zemí.

Publikací, zabývajících se obdobím po první světové válce, je méně. Z těch, které mají do této doby přesah, můžeme jmenovat knihu *Iluze spásy*¹⁹ a sborník *Ženy a politika (1890-1938)*²⁰. *Iluze spásy* řeší problematiku českého feministického myšlení v evropském kontextu, hovoří o cestě žen ke vzdělání a k profesi. Třetí část knihy se zaměřuje na ženu jako na bytost veřejnou. Popisuje možnosti charitativní práce žen a jejich trnitou cestu do politiky. Zmiňuje postoj jednotlivých politických stran k ženám i určité zklamání žen z pouze teoretického zrovnoprávnění s muži. Výše uvedený sborník obsahuje zejména studie o veřejné a politické práci žen v období 1. ČSR.

---

¹⁵ HORSKÁ, Pavla: *Naše prababičky feministky*. Praha 1999.

¹⁶ LENDEROVÁ, Milena: *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha 1999.

¹⁷ LENDEROVÁ, Milena (eds.): *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha 2009.

¹⁸ ABRAMS, Lynn: *Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918*. Brno 2005. Překlad: Eva LAJKEPOVÁ.

¹⁹ BAHENSKÁ, Marie – MUSILOVÁ, Dana – HECZKOVÁ, Libuše: *Iluze spásy. České feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice 2011.

²⁰ BAHENSKÁ, Marie – MALÍNSKÁ, Jana: *Ženy a politika: (1890-1938)*. Praha 2014.

Prvorepublikovému období ve spojitosti s ženskou otázkou se věnovala Dana Musilová v knize *Z ženského pohledu*²¹, kde popsala složitý boj o volební právo žen a politickou realitu v novém státě a celou kapitolu věnovala, jak sama nazvala evergreenům „ženské“ politiky, kde odkryla nejdiskutovanější témata té doby.

Ženskému hnutí v Československu se podrobně věnovala Jana Burešová, která postavila do protikladu ženské liberální (pokrokové) a katolické prostředí. Ve své publikaci *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*²² charakterizovala společensko-politickou aktivitu a veřejnou činnost žen za první Československé republiky a následně liberálně a katolicky orientované ženské spolky. Věnovala se také vztahu těchto organizací k venkovským ženám a významným osobnostem ženského hnutí. Výrazně reflektovala i moravské prostředí. Mnoho informací o této problematice publikovala i ve svých četných studiích, výběrem: *Zemská organizace Pokrokových žen moravských jako představitelka a pokračovatelka liberalizačních a demokratizačních snah žen na Moravě za 1. ČSR*²³, *Sonda do společensko-politických aktivit ženských spolků liberální a katolické orientace na Moravě v letech 1918-1938*²⁴, *Ženské katolické organizace v Čechách a na Moravě 1918-1938*²⁵, *Ženy ze středních vrstev jako představitelky ženského pokrokového hnutí v první polovině 20. století*²⁶, *Jan Šrámek a Svaz katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska*²⁷ či *Rozdílné pohledy na novou společenskou realitu po roce 1918 na příkladu katolických a pokrokově orientovaných ženských spolků*.²⁸

---

²¹ MUSILOVÁ, Dana: *Z ženského pohledu: poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. Hradec Králové 2007.

²² BUREŠOVÁ, Jana: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc 2001.

²³ TATÁŽ: *Zemská organizace Pokrokových žen moravských jako představitelka a pokračovatelka liberalizačních a demokratizačních snah žen na Moravě za 1. ČSR: Pohled do 20. let 20. století*. In: AUPO, *Historica* 29, Olomouc 2000, s. 143-156.

²⁴ TATÁŽ: *Sonda do společensko-politických aktivit ženských spolků liberální a katolické orientace na Moravě v letech 1918-1938*. In: *Studie k sociálním dějinám* 6, Kutná Hora-Praha-Opava 2001, s. 202-213.

²⁵ TATÁŽ: *Ženské katolické organizace v Čechách a na Moravě 1918-1938*. In: *Politický katolicismus v nástupnických státech rakousko-uherské monarchie v letech 1918-1938*. Olomouc 2001, s. 207-216.

²⁶ TATÁŽ: *Ženy ze středních vrstev jako představitelky ženského pokrokového hnutí v první polovině 20. století*. In: *Studie k sociálním dějinám* 10, Opava 2002, s. 182-195.

²⁷ TATÁŽ: *Jan Šrámek a Svaz katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska*. In: *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno 2011, s. 283-287.

²⁸ TATÁŽ: *Rozdílné pohledy na novou společenskou realitu po roce 1918 na příkladu katolických a pokrokově orientovaných ženských spolků*. In: *České křižovatky evropských dějin 1918: Model komplexního transformačního procesu?* Praha 2010, s. 193-202.

Z kvalifikačních prací zabývající se problematikou ženské emancipace, vzdělávání a spolčování s ohledem na moravské prostředí můžeme jmenovat diplomovou práci Lenky Reichové s názvem *Emancipační hnutí žen a ženské spolky na Moravě na přelomu 19. a 20. století*.²⁹, diplomovou práci Šárky Solichové na téma: *Podíl žen na spolkové činnosti na Moravě*.³⁰ Magisterská diplomová práce s názvem *Emancipační hnutí českých žen na severní Moravě a ve Slezsku od konce 19. do poloviny 20. století*³¹ od Hany Prymusové se zaměřila převážně na oblast Moravské Ostravy. Reflexi problematiky ženského vzdělávání v období první republiky v tisku můžeme najít v diplomové práci Lenky Piterkové³² a další diplomová práce zabývající se reflexí proměn společenského postavení žen na Moravě v první polovině 20. století v dobovém tisku vyšla z pera Lucie Bořutové, která zkoumala protichůdné názory v katolickém a liberálním tisku na ženu ve sféře rodiny a ve sféře veřejné, v první části reflektovala domácí práci žen, boj proti alkoholismu a rozluku manželství a ve druhé části ženské vzdělávání, profesi a volební právo.³³

Jak už bylo řečeno, v západoevropských zemích započalo bádání o ženách dříve. Odvozeno bylo od studia sociálních dějin, dějin rodiny a také dějin hmotné kultury. Historikové francouzské školy Annales, kteří přišli s dějinami každodennosti a dějinami mentalit a s širokým pojetím historického pramene, měli na toto bádání silný vliv. Významným počinem francouzských historiků bylo vydání pětisvazkového díla s názvem *Histoire des femmes en Occident*³⁴, na němž se podílelo 72 historiků. První díl monumentálního díla, které celkově čítá zhruba tři tisíce stran, vyšel roku 1987 a věnoval se období středověku. V roce 1992 vyšel díl pátý, který se soustředil na ženu ve 20. století, při příležitosti vydání tohoto posledního svazku se konalo na sorbonnské univerzitě reflexivní kolokvium, které nazvalo, že i přes velký rozsah díla nebylo zodpovězeno na všechny důležité otázky.

---

²⁹ REICHOVÁ, Lenka: *Emancipační hnutí žen a ženské spolky na Moravě na přelomu 19. a 20. století*. Olomouc 1995. (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

³⁰ SOLICHOVÁ, Šárka: *Podíl žen na spolkové činnosti na Moravě. Přerovsko od šedesátých let do konce 19. století*. České Budějovice 1998. (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

³¹ PRYMUSOVÁ, Hana: *Emancipační hnutí českých žen na severní Moravě a ve Slezsku od konce 19. století do poloviny 20. století*. Brno 2009. (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

³² PITERKOVÁ, Lenka: *Reflexe ženského vzdělávání v dobovém tisku v období první Československé republiky 1918-1938*. Olomouc 2009. (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

³³ BOŘUTOVÁ, Lucie: *Reflexe proměn společenského postavení žen na Moravě v první polovině 20. století v dobovém ženském tisku*. Olomouc 2009. (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

³⁴ DUBY, Georges – PERROT, Michelle: *Histoire des femmes en Occident. 1-5. díl*.

Na tento výzkum navázaly autorky, které se na samotné tvorbě zmíněného díla podílely, např. americká historička Natalie Zemon Davisová³⁵ či Joan Wallach Scottová³⁶ z Anglie. Jistě stojí za zmínku také německé autorky, zejména Gisela Bocková³⁷ či Ute Frevertová³⁸.

Co se pramenů týče, hojně materiály k ženským liberálním i katolickým organizacím na Moravě jsou uloženy v Moravském zemském archivu v Brně. Dostí obsáhlým je fond G 86 - Moravské ženské spolky, který pojímá 3,2 bm archiválií z let 1870-1950. V tomto fondu můžeme najít cenné informace, zejména k liberálnímu proudu moravského ženského hnutí. Archiválie týkající se Svazu katolických žen a dívek můžeme najít ve fondu B 26 Policejní ředitelství Brno, další informace jsou uloženy v Archivu KDU-ČSL³⁹, ve fondu Československé strany lidové.

Hlavní těžiště této diplomové práce spadá ovšem do výzkumu ženského tisku z období první republiky. Často se stává, že historik při svém výzkumu nalézá v tisku i to, co by jinde hledal velmi složitě. Je třeba si uvědomit, že hlavní články v novinách doprovázejí i ostatní prvky, jako například inzeráty a reklamy, které také představují zajímavý historický pramen.

Josef Bartoš ve své studii s názvem *Noviny jako historický pramen*⁴⁰ proto rozlišuje dvě základní funkce novin, informační (někomu je něco sdělováno) a dokumentační (něco je pouze evidováno, dokládáno), toto rozdělení pokládá za nezbytné pro poznání významu tiskové pramenné základny a věrohodnosti (jak články odpovídají historickým událostem).

Další významnou funkcí novin, je funkce agitační, spočívající v ovlivňování čtenářů. Tato funkce nemusí být na první pohled zřejmá, někdy je prováděna pouhým výběrem sledovaných témat, jindy může být prezentována formou nátlaku a neustálého nabádání k určitému jednání.

---

³⁵ DAVIS, Natalie Z.: *Women on the Margins: Three Seventeenth-century Lives*. Cambridge, 1995.

³⁶ TILLY, Louise A.- SCOTT, Joan W.: *Women, Work and Family*. Routledge 1988.; SCOTT, Joan W.: *Gender: A useful category of historical analysis*. In: *American Historical Review*, 91, Oxford 1986, s. 1053-1075.

³⁷ BOCK, Gisela: *Ženy v evropských dějinách. Od středověku do současnosti*. Praha 2007.

³⁸ FREVERT, Ute: *Women in German History. From Burgeois Emancipation to Sexual Liberation*. New York 1989.

³⁹ Archiv KDU-ČSL, Karlovo náměstí, Palác Charitas, fond Československá strana lidová.

⁴⁰ BARTOŠ, Josef: *Noviny jako historický pramen*. In: *Tisk a politické strany*. Olomouc 2001, s. 7-16.

Dalším aspektem je krátká aktuálnost novinek v tisku, což ovšem platí i pro jiná média (telefon, televize). Tato skutečnost nám ale může vyjádřit, jaké problémy byly v dané společnosti nejpalčivější, což lze na stránkách periodik poměrně dobře sledovat (jak často se dané téma opakuje).

Autor článku noviny charakterizuje jako „*multifunkční soubor mnoha a často zcela odlišných typů a druhů informací a také pramenů, včetně různých novinářských žánrů*“.⁴¹ To, že v novinách vedle sebe nacházíme široké spektrum žánrů v podobě zpráv, komentářů, povídek, fejetonů, vtipů, reklam, inzerátů a dalších, můžeme vidět i v periodikách zkoumaných v této práci. Badatel, který se zaměřuje na výzkum novin, musí brát také v úvahu povahu informací. Stejná zpráva v novinách v době svého vydání a v době badatelova výzkumu nemá již stejnou funkci.⁴² Kromě obsahové stránky tisku jsou také důležité formální informace jako název a podnázev novin nebo časopisů, periodicita, informace o vydavateli a místě vydání.

Celistvý pohled na soubor všech tiskovin vydávaných v moravském prostředí nám skýtají zejména dvě publikace, jejichž autory jsou Milada Wurmová a Jaromír Kubíček.⁴³

V této diplomové práci bude využito několik dobových periodik. Katolický proud ženského moravského hnutí zde bude reprezentovat zejména časopis *Moravská žena*, později přejmenovaný na *Křesťanskou ženu*. Pod názvem *Moravská žena* vycházel tento týdeník v rozmezí let 1919-1926, od roku 1927 až do svého zániku v roce 1954 pod názvem *Křesťanská žena*. Časopis byl vydáván v Brně každý pátek, jedno jeho číslo stálo 20 haléřů, roční předplatné 10 Kč. Za dobu svého vydávání doznal týdeník několik drobných grafických úprav, ale také změn v podnázvu, z původního *Kulturně politického týdeníku* byl podnázev změněn na *List Svazu katolických žen a dívek*, poté na *List Svazu katolických žen a dívek ČSR* a nakonec na *Obrázkový týdeník moravských katolických žen a dívek*. Rozsahově časopis čítal 8-12 stran novinového formátu na každé číslo. Obsahově byl na velmi solidní úrovni, každé číslo mělo úvodník, který reflektoval aktuální problémy.

---

⁴¹ TAMTÉŽ, s. 11.

⁴² Například reklama firmy na nějaký výrobek ve své době měla primárně nalákat případné kupce. Taková zpráva nám nyní poskytuje informace o firmě, o tom, co vyráběla, a také o cenách v dané době.

⁴³ WURMOVÁ, Milada: *Soupis moravských novin a časopisů z let 1848-1918*. Brno 1955.; KUBÍČEK, Jaromír: *Soupis novin a časopisů vydávaných na Moravě a ve Slezsku v letech 1918-1945*. Brno 1959.

Časopis propagoval mateřství jako nejdůležitější ženský úkol, ale byly zde publikovány také články o politickém dění, o výchově dětí a o důležitosti náboženství. Vyskytovaly se zde i rady do domácnosti a ženské romány na pokračování. Značná část časopisu byla věnována agitaci pro stranu lidovou, kde nabádala ženy k čínorodé práci ve Svazu katolických žen a dívek, pod jehož záštitou týdeník vycházel, ale také k tomu, aby nezapomněly na svoji povinnost jít k volbám. O kulturně vzdělávacích záměrech tohoto časopisu nemůže být pochyb, stejně tak je třeba ocenit jeho kontinuálnost, která se u ostatních vybraných časopisů neobjevuje.

Druhým vybraným periodikem pro prezentaci katolického proudu je měsíčník *Eva*, který byl v moravském prostředí vydáván do roku 1925, nejdříve v Prostějově, poté v Olomouci. Názorová odlišnost tohoto měsíčníku od časopisu *Moravská/Křesťanská žena* byla determinována zejména tím, že se na jeho vydávání podílel Karel Dostál-Lutinov⁴⁴, který reprezentoval katolickou modernu, jež usilovala o reformu katolické církve, proto se přístupy k některým problémům lišily. Obvyklý rozsah jednoho čísla byl zhruba 30 stran, pokud se jednalo o dvojčíslo, tak 60 ve formátu A5. Časopis byl zaměřen odborněji, objevují se v něm často překlady různých pojednání týkajících se ženské emancipace ze zahraniční literatury, ale i odborné články pojednávající o zdravém životním stylu, o výživě, škodlivosti alkoholismu apod. Neodmyslitelně k tomuto měsíčníku také patřila poezie a krásná literatura, která se objevovala v každém čísle. Na konci časopisu byly i různé křížovky a hádanky. Celkově měl měsíčník *Eva* vzdělávací a poučný ráz, jímž měl být formován všeobecný přehled čtenářek. Zmíněné periodikum mělo i několik příloh, pro tuto práci je přínosná zejména příloha *Katolická učitelka*, kde byly kromě poměrů učitelstva a důležitosti náboženské výchovy reflektovány i ostatní společenské problémy.

Tisk liberálního ženského proudu na Moravě nebyl tak kontinuální. Pokroková organizace moravských žen vydávala původně *Ženskou revui*, která ovšem krátce po vzniku 1. ČSR zanikla. Až od roku 1932 začala již přejmenovaná organizace (Zemská organizace pokrokových žen moravských)⁴⁵ vydávat *Věstník ZO PŽM*, který byl vydáván ze začátku čtyřikrát, později pětkrát

---

⁴⁴ Karel Dostál-Lutinov, známý i jako Karel Skřivan (1871-1923) katolický kněz, básník, spisovatel a překladatel, vůdčí osobnost Katolické moderny.

⁴⁵ V práci bude převážně užívána zkratka ZO PŽM.

ročně. Hlavní redaktorkou *Věstníku* byla Miroslava Dorazilová, s níž na vydávání spolupracovalo ještě několik členek ZO PŽM.

Věstník vycházel ve Vyškově v tiskárně Františka Kusáka. Jedno číslo mělo zhruba 10 stran novinového formátu. Protože byl tento časopis úzce vázán na svoji vydavatelskou organizaci, často se v něm objevovaly zprávy z činnosti, novinky a plány do budoucna celé ZO PŽM. Vše bylo doplněno dobovými diskuzemi na různá témata. Kromě diskuze o potratech, o volbách a rovnoprávnosti ženy a muže ve všech oblastech života, byla zmíněna například i neutěšená situace porodních asistentek či důležitost zakládání mateřských škol.

Vzhledem k tomu, že se ženský liberální tisk na Moravě ve 20. letech 20. století odmlčel a pokrokové ženy publikovaly například v tiskovinách svých protějšků v Čechách, byl na doplnění k liberálnímu tisku vybrán časopis *Zvěstování*, který byl sice vydáván v Praze, ale jeho vazby na moravské prostředí jsou prokazatelné. Své články v něm publikovala Ludmila Zatloukalová-Coufalová⁴⁶, aktivní členka a předsedkyně ZO PŽM a předsedkyně ústředního výboru Československého odboru pro zájmy venkovských žen, která se později stala i starostkou Svěsedlic u Olomouce, odkud pocházela.⁴⁷ Časopis *Zvěstování* byl navázán na Agrární stranu a cílil tedy na venkovské ženy, jejichž pracovní náplní bylo zemědělství. V tomto časopise bylo uveřejněno mnoho článků, které ženu přímo vybízely k veřejné činnosti a poukazyvaly na to, že ziskem volebního práva podíl ženy ve veřejné sféře není zdaleka dovršen. *Zvěstování* reflektovalo i řadu dalších společenských problémů jako například alkoholismus nebo chudobu. Periodikum bylo také plné rad pro domácnost i hospodářství a receptů, díky nimž mohly ženy zpracovat co nejvíce produktů vypěstovaných na zahrádce. Pro svůj charakter je možno považovat toto periodikum za pokrokově zaměřené. Redaktorkou týdeníku *Zvěstování*, jehož podnázev zněl *List ženy československé*, byla Božena Novotná. Každé číslo mělo do deseti stran novinového formátu a stálo 80 haléřů, předplatné na čtvrtletí činilo 11 Kč. Později se jednotlivá čísla zdražila o 40 haléřů, ale čtvrtletní předplatné se naopak o 3 Kč snížilo.

---

⁴⁶ Ludmila Zatloukalová-Coufalová (1886-1960), bojovnice za ženská práva, meziválečná poslankyně za Republikánskou stranu československého venkova (Agrární strana), starostka Svěsedlic u Olomouce.

⁴⁷ Blíže: BUREŠOVÁ, Jana: *Československý odbor pro zájmy venkovských žen – ženská organizace při agrární straně*. In: HARNA, Josef – RAŠTICOVÁ, Blanka: *Agrární strana a její zájmové, družstevní a peněžní organizace*. Studie slováckého muzea v Uherském Hradišti 15/2010. Uherské Hradiště 2010, s. 107-110.

Katolický i liberální ženský tisk si kladl za cíl ovlivnit a formovat názory svých čtenářek, avšak jejich pohledy na postavení ženy ve společnosti se povětšinou různily. Kromě utváření vlastních názorů žen na veřejné dění, na sebe samu a své postavení, sloužil tisk i jako prostředek pro vzdělávání a někdy i pro pobavení.

Ženský tisk také ovlivňoval politické dění ve státě. Katolický tisk se snažil napomáhat Československé straně lidové k uskutečňování jejích cílů, a také k úspěchu ve volbách. Liberálně zaměřený tisk spíše všeobecněji podporoval demokratizaci ve společnosti a snažil se o praktické naplnění rovnoprávnosti ženy a muže ve všech ohledech.⁴⁸

Úskalí výzkumu tisku spatřuje autorka diplomové práce zejména v tom, že není možné zjistit, do jaké míry se s postoji k různým problémům publikovaným v dobových periodících, ztotožňovaly všechny členky daného proudu ženského hnutí. To, že žena odebírala tisk organizace, jejíž byla členkou, ještě není důkazem toho, že sdílela všechny názory, které v něm byly otisknuty.

---

⁴⁸ TATÁŽ: *Tisk ženských spolků za 1. ČSR 1918-1938*. In: *Tisk a politické strany*. Olomouc 2001, s. 112-126.

1. Cesta k emancipaci⁴⁹ českých žen

Feminismus⁵⁰ (neboli ženské hnutí) propagoval harmonické soužití a partnerství obou pohlaví, šlo vlastně jen o pouhé uznání lidství ženy.⁵¹ Celkové vysvětlení daného pojmu je pro jeho široký záběr obtížné, proto byly vybrány pro přiblížení dvě charakteristiky ženského hnutí. První vyšla z pera Jany Malínské: *„Ženské hnutí se v 19. století stalo novým fenoménem, s nímž bylo nutné počítat v Evropě i v zámoří. V českých zemích se začalo systematicky rozvíjet od šedesátých let. Od počátku se zaměřilo na vzdělávací a přednáškovou činnost, na zakládání dívčích škol a na činnost charitativní. Od devadesátých let ženy začaly usilovat o naplňování občanských a politických práv, včetně získání volebního práva, a demokratizaci společnosti. [...] Český feminismus nikdy neznamenal snahu žen „být jako muži“, neohrožoval muže a nechtěl se nad ně vyvyšovat – naopak koncept respektu a spolupráce byly jeho hlavními principy. Podle nich žena se svým duševním, mravním a intelektuálním potenciálem byla rovnocennou bytostí s mužem.“*⁵²

A takto se o zmiňovaném pojmu vyjádřila Milena Lenderová: *„Feminismus, „uplatňování ženského pohledu na svět“, ženského zkušenostního horizontu, ženského vnímání a jazyka, úsilí o ženskou rovnoprávnost vyjádřené v kategoriích práva a politiky, se stal obecným sociologickým fenoménem a nabyl agitačního charakteru. Žena se měla stát individualitou s vlastními právy, autonomní bytostí, která se nepotřebuje definovat svým vztahem k muži. Viděno z pohledu 21. věku,*

---

⁴⁹ Emancipace všeobecně znamená získání společenské nezávislosti, vyproštění se z područí, zisk rovnoprávnosti. Ženská emancipace znamená snahu o zrovnoprávnění žen s muži ve všech oblastech soukromého i veřejného života, např. zisk volebního práva či přístupu na vysoké školy.

⁵⁰ Feminismus-pojem byl poprvé použit v díle *Esej o povaze, mravech a duchu žen v rozličných stoletích*, které napsal francouzský katolický duchovní abbé Antoin Léonard Thomas. Ve svém díle na základě literárních pramenů vysvětloval, že žena je schopna plnit stejné úkoly a aktivity jako muž. Tento pojem pochází z lat. *femina*. Je jím označováno ženské hnutí, které vychází z přesvědčení o nevýhodném postavení ženy ve společnosti ve srovnání s muži. Můžeme hovořit o třech vlnách feminismu, první se rozvíjela od konce 18. století a trvala de facto až do šedesátých let 20. století. Následoval tzv. neofeminismus, levicově orientovaný, vycházející z marxistických konceptů, který nenašel v tehdejší československé historiografii ohlas. Ohlasu se dočkala až další vlna tzv. postfeminismu po listopadu 1989. K tomu blíže: OATES-INDRUCHOVÁ, Libora: *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha 1998. V této práci bude pojem feminismus a ženské hnutí brán jako ekvivalent.

⁵¹ LENDEROVÁ, Milena: *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha 1999, s. 229.

⁵² MALÍNSKÁ, Jana: *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha 2005, s. 11-12.

*šlo o cíl ambiciózní – a vzdálený. Splněn byl – a to jen zčásti – až po první světové válce.*⁵³

Velmi důležitou otázkou emancipace bylo tedy ženské vzdělání. Od dob Marie Terezie byly jediným zdrojem vzdělání pro nemajetné dívky, které neměly soukromého učitele, pouze triviální školy.⁵⁴

Otázka vzdělání byla čím dál palčivější. Významným činitelem v této oblasti byl Karel Slavoj Amerling⁵⁵ ve spolupráci s Bohuslavou Rajskou⁵⁶. Amerling považoval za důležité vzdělání pro co nejširší vrstvu obyvatel, což bylo také hlavní myšlenkou jeho pedagogické činnosti, při níž prosazoval kvalitní vzdělání i pro ženy. V červenci 1842 založil chlapeckou školu v Budči, při které o necelý rok později začalo fungovat učiliště pro dívky ve věku 5-18 let. Amerling se snažil zařizovat pro školu přednášky předních českých vědců a kulturních činitelů. Budeč na rozdíl od zažité autoritativní výuky prosazovala demokratičtější ráz. I když měl tento ústav blahé dopady na vzdělání žen, měl samozřejmě i své stinné stránky. Nejen, že dívkám v jejich získaném rozhledu ještě mnohé znalosti chyběly, ale také se k výuce nemohla dostat každá bez ohledu na sociální vrstvu, z níž pocházela, hradilo se zde totiž školné. Kvůli politickým změnám, nedostatku financí a kritice veřejnosti, nebylo možné realizovat naplno Amerlingovy plány, ovšem alespoň částečná realizace napomohla ke zvýšení vzdělanosti v českém národě. Dvě generace žen, které zde byly vychovány, se pak ve velké míře podílely na práci v ženském hnutí.⁵⁷

---

⁵³ LENDEROVÁ, Milena: *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha 2009, s. 449-450.

⁵⁴ MALÍNSKÁ, J.: *c. d.*, s. 13.

⁵⁵ Karel Slavoj Amerling (1807-1884), český pedagog, filozof a lékař.

⁵⁶ Bohuslava Rajská (1817-1852), vlastním jménem Antonie Reisová. Česká pedagožka, básnířka a vlastenka.

⁵⁷ MALÍNSKÁ, J.: *c. d.*, s. 20-22.

Na budování dívčího školství se v 60. letech 19. století začal ve velké míře podílet i Vojta Náprstek⁵⁸, k němuž se záhy přidaly pokrokové ženy jako Karolina Světlá⁵⁹ či Eliška Krásnohorská.⁶⁰ Právě Vojta Náprstek, coby velký zastánce ženského zrovnoprávnění a vzdělávání, stál u zrodu Městské vyšší dívčí školy v Praze.⁶¹

O dva roky později byla založena první dívčí průmyslová škola, kterou mohly navštěvovat i dívky z nejnepohodlnějších vrstev⁶², vznik této školy měl také zabránit tomu, aby dívky navštěvovaly školy německé, kde docházelo k jejich poněmčování.

První pokus o zřízení dívčího gymnázia v roce 1868 ztroskotал. Po více než dvacetileté pomlce se myšlenky ujala Eliška Krásnohorská, která roku 1890 dala podnět ke vzniku Spolku pro ženské studium Minerva. I přesto, že se našla celá řada odpůrců, podařilo se na konci téhož roku založit první dívčí gymnázium s právem maturitní zkoušky. Cesta ženy k univerzitnímu vzdělání trvala ještě několik dalších let.⁶³

Za právo žen studovat na univerzitě bojovalo i několik poslanců⁶⁴, kteří podali říšské radě petici spolku Minerva za možnost studia žen (absolventek gymnázia) na lékařské a filozofické fakultě a zároveň za udělení osobního hlasovacího práva k volbám do říšské rady stejně jako mužům. První úspěch v tomto směru byl zaznamenán v roce 1895, kdy mohly ženy na pražské univerzitě mimořádně hospitovat, avšak bez práva na závěrečnou zkoušku. V roce 1897 získaly ženy řádný přístup na filozofickou fakultu, v roce 1900 na lékařskou, na právnické mohly vstupovat až po vzniku Československa.⁶⁵

---

⁵⁸ Vojtěch Náprstek (1826-1894), významný český vlastenec a mecenáš.

⁵⁹ Karolina Světlá (1830-1899) vlastním jménem Johana Rottová, provdaná Mužáková. Česká spisovatelka z generace májovců, výběrem z díla: Vesnický román (1867), Kříž u potoka (1868), Frantína (1870), Kantůrčice (1869).

⁶⁰ Eliška Krásnohorská (1847-1926) vlastním jménem Alžběta Pechová. Česká básnířka, spisovatelka a překladatelka. Eliška Krásnohorská se jednoznačně vyslovila proti ovládnutí ženy mužem. Za velmi špatné a ponižující považovala odepírání vzdělání ženě. Zastávala názor, že vzdělání přísluší i ženě, která se chce v budoucnu věnovat pouze rodině a výchově svých dětí, právě při výchově spatřovala vzdělání matky za nejdůležitější. Její kritika padla i na ministerské nařízení z května r. 1878, které zakazovalo předlitavským ženám vysokoškolská studia, povolovalo pouze hospitace. Výběrem z díla: Ze Šumavy (1873), Letorosty (1887), Svěhlavička.

⁶¹ V roce 1863. Škola byla později přejmenována na Městské reálné dívčí gymnasium.

⁶² Školné totiž bylo minimální a ve výjimečných případech jej bylo možné i prominout.

⁶³ MALÍNSKÁ, J.: *c. d.*, s. 39-40.

⁶⁴ Karel Adámek (1840-1918) spisovatel, národopisec, mladočech a Emanuel Engel (1844-1907) lékař, mladočeský politik. Tento návrh podpořil také poslanec Josef Herold nebo T. G. Masaryk. Zásadně proti němu se vyslovil rakouský poslanec Eduard Süß, jenž viděl ženu pouze v domácnosti a neschvaloval její středoškolské, ani vysokoškolské vzdělání.

⁶⁵ MALÍNSKÁ, J.: *c. d.*, s. 41-43.

Cesta za dívčím vzděláním byla jedním z nejzávažnějších a zároveň nejtěžších úkolů českého ženského hnutí. Musely být překonány zažitá tradice a předsudky konzervativních tendencí. Přesto, že boj byl dlouhý (trval téměř jedno století), povzneslo vzdělání ženu na vyšší úroveň a pomohlo jí v mnoha oblastech života.⁶⁶

Od 60. let 19. století se začala ve větší míře rozvíjet také spolková činnost, kterou doprovázely nové možnosti na poli charitativní práce a vzdělanosti. Účast v politice byla ženám prozatím zapovězena.⁶⁷ Filantropie⁶⁸ napomohla ženě k uvědomění si vlastních možností a hodnoty ženy jako člověka, což k touze po emancipaci bezpochyby vedlo. Počátky ženské emancipace v českém prostředí jsou spojeny se spoluprací s muži na vyšším úkolu, kterým byla emancipace českého národa v rámci monarchie. Čeští vlastenci se snažili o zrovnoprávnění s německým národem, v tom jim napomáhaly i ženy-vlastenky, které viděly v česko-německém vyrovnání naději i na svoje společenské zrovnoprávnění s muži.⁶⁹

Od poloviny 19. století přicházel také nový problém v podobě nerovnoměrného demografického vývoje. Prohluboval se rozdíl mezi počtem žen a mužů. V Rakousku tento rozdíl činil kolem půl milionu, takže vyvstala nová otázka: Co s neprovdanými ženami? Postupem času se stávalo nutností, aby si i žena našla výdělečnou činnost ke svému uživení. V době o níž hovoříme, byla ekonomicky soběstačná žena mimořádností, zaměstnaná provdaná žena byla dokonce ostudou muže, který ji není schopen uživit. V roce 1880 v rámci Předlitavska se svojí kvalifikovanou prací plně uživilo pouhých 0,2 % žen, ale přes 26 % žen již přivydělávalo ke zlepšení domácí ekonomické situace. Tato tzv. „první krize maskulinity“, jak ji nazvali francouzští sociologové, byla prvním krokem k vymanění ženy z ryze privátní sféry.⁷⁰

Pokud se podíváme na ženu té doby skrze zákon a právo, i zde jsou zřejmé velké mezery a nedostatky. Zákony v habsburské monarchii byly často formulovány mnohoznačně a nebyly schopny reagovat na nové situace a změny ve společnosti. Občanský zákoník vydaný pro Předlitavsko v červenci 1811 přetrval v platnosti

---

⁶⁶ TAMTĚŽ, s. 43-44.

⁶⁷ NEUDORFLOVÁ, Marie L: *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1999, s. 38.

⁶⁸ Dobročinnost.

⁶⁹ LENDEROVÁ, M.: *K hříchu...c. d.*, s. 236.

⁷⁰ TAMTĚŽ, s. 251-258.

až do 20. století. Větší práva pro muže, zakotvená v zákoníku, byla hájena argumentem, že si tato práva vykupují brannou povinností a účastí na obraně vlasti.

Co se týče práva soukromého, byla žena na rozdíl od muže omezena ve spolčování, ve svobodě vědy a vyučování, při volbě povolání a svobodě živnostenské. Ženský vliv na politiku přímo degradoval zákaz být členkou politického spolku nebo strany. Žádné ženě nebylo ani umožněno spravovat svůj majetek, když nebyl k dispozici otec ani manžel, nahrazoval jej v majetkových záležitostech poručník. Nabytí nebo pozbytí občanského práva mohla žena také jen prostřednictvím svého muže, tak byla v podstatě postavena na roveň dítěte nebo mentálně postižených osob.

Mocným činitelem byl tisk, který v průběhu 90. let 19. století v několika člancích začal právní postavení ženy reflektovat. Kromě možnosti vzdělání přišla na řadu i témata jako rodinné právo, volba zaměstnání, požadavek sociálního pojištění pro ženy, zákaz práce v noci, zrušení celibátu učitelek či ochrana před pohlavním zneužíváním. Až jako poslední přišel boj o politická práva.

Mezi emancipistkami byla stále více zřejmá nutnost zapojení žen do politiky a boje za volební právo.⁷¹ Ženy se často setkávaly s argumentací, že nejsou pro politiku dost vzdělané a nemají dostatečný rozhled.⁷² České ženy vypracovaly dvě petice k říšské radě, v první žádaly všeobecné, rovné, přímé a tajné hlasovací právo pro muže i ženy, druhá petice žádala povolit účast žen v politických spolcích a možnost je zakládat. Druhá petice byla prozatím úspěšnější, k povolení sice došlo roku 1912, ale byl tím pouze potvrzen stávající stav, protože v této době byl již mnoha politickými stranami § 30⁷³ ignorován. Konzervativnost tehdejší společnosti jen potvrzuje fakt, že požadavky vyslovené v první jmenované petici byly opakovaně zamítány a k uzákonění volebního práva pro ženy došlo až se vznikem nového státního útvaru.⁷⁴

---

⁷¹ NEUDORFLOVÁ, M. L.: *c. d.*, s. 255.

⁷² TAMTÉŽ, s. 257.

⁷³ § 30 zákona č. 134/1867 ř. z., o práve spolčovacím z 15. listopadu 1867, který zakazoval účast žen v politických spolcích.

⁷⁴ NEUDORFLOVÁ, M. L.: *c. d.*, s. 262-263.

Ve Washingtonské deklaraci⁷⁵ bylo uvedeno: „Ženy budou postaveny politicky, sociálně i kulturně na roveň mužů.“ Po vzniku 1. ČSR bylo v ústavě zakotveno aktivní i pasivní volební právo také pro ženy. Požadavek žen byl naplněn, ale zůstávalo ještě mnoho nezodpovězených otázek.

Ženy, které se probojovaly až na místa nejvyšší – do revolučního Národního shromáždění, pocítily, jak bude těžké se mezi muži prosadit, nicméně postupně sbíraly politické zkušenosti. Mužům se rozšířené spektrum voličstva také zamlouvalo, jen bylo třeba získat ženy na svoji stranu, čehož se snažily využít strany, které měly zisk volebního práva pro ženy ve svém programu již před válkou. Nutno dodat, že často ani veřejnost neprojevovala pochopení pro působení ženy v politice a vyslovovala se pro vykázaní žen z politických křesel. Též začalo docházet ke střetům ženského liberálního a katolického proudu s odlišnými názory na postavení žen v rodině i na veřejnosti.⁷⁶

Problematické bylo i obsazování žen na kandidátky. Ty našly místo jen na kandidátkách větších politických stran s voličským potenciálem, často se ovšem objevovaly pouze na nevolitelných místech. Do Národního shromáždění se v letech 1920-1939 podařilo zasednout 29 ženám, z nichž bylo pět německé národnosti a jedna maďarské. Do senátu 16 ženám, z nichž čtvrtinu tvořily ženy německé národnosti.

V souvislosti s plánovanou revizí občanského zákoníku na povrch vyplulo hned několik ožehavých témat. Jedním z nich byla například manželská rozluka, k jejímuž uzákonění došlo záhy roku 1919. Na nátlak lidovců byl uzákoněn fakultativní občanský sňatek.⁷⁷

---

⁷⁵Celým názvem: Prohlášení nezávislosti československého národa jeho prozatímní vládou československou, jedná se o prohlášení československé nezávislosti exilovou vládou (podepsána T. G. Masarykem, M. R. Štefánikem a E. Benešem), vznikla v polovině října 1918.

⁷⁶Jednalo se o dva největší a nejpočetnější proudy českého ženského hnutí. Vedle nich ale ještě například existovaly organizace dělnických žen nebo samostatné odbory při agrární a národně socialistické straně. Pro agrární stranu pracoval Československý odbor pro zájmy venkovských žen, blíže: BUREŠOVÁ, Jana: *Československý odbor pro zájmy venkovských žen – ženská organizace při agrární straně*. In: Agrární strana a její zájmové, družstevní a peněžní organizace. Studie Slovákckého muzea v Uherském Hradišti 15/2010. Uherské Hradiště 2010, s. 107-110. Při Československé národní demokracii zasedala ženská komise s tiskovým orgánem *Nová síla*. Blíže: BUREŠOVÁ, Jana: *Význam a postavení ženských spolků ve společnosti první Československé republiky*. In: K novověkým sociálním dějinám českých zemí VI. Praha 2004, s. 163-178.

⁷⁷Fakultativnost sňatku znamenala možnost volby mezi sňatkem církevním a civilním (původní návrh zákona se církevní sňatek snažil zakázat). Zákon 320/1919 Sb. z. a n. o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a překážkách manželství, blíže: Zákon č. 320/1919 Sb. Národního shromáždění, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství In: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/320-19.htm>. [6. 3. 2017].

Dalším z takových témat byla i otázka interrupce, která vyvolala u katolické části veřejnosti bouřlivý nesouhlas.⁷⁸ Dalším důležitým bodem bylo zabezpečení těhotných žen, prosazovaly se názory, aby mohla žena zůstat před porodem a po něm déle doma, což mělo mimo jiné zamezit i kojenecké úmrtnosti.⁷⁹

Diskutovaným problémem byl i celibát učitelek. Už na konci 19. století začaly učitelky považovat celibát za zcela zbytečný, jeho uzákonění na počátku nového století pro ně bylo zklamáním, byl jen dalším důkazem konzervativnosti společnosti. Připravovaná celková revize zákoníku se ovšem nedočkala kvůli nastávajícím politickým záležitostem roku 1938 zdárného konce.⁸⁰

Je třeba říci, že existoval rozpor mezi obrazem ideálu političky, který si vytvořilo ženské hnutí před první světovou válkou a jeho reálnou podobou. Náplní práce političky nebyla pouhá obhajoba práv žen v různých oblastech, ale také práce pro stranu, za níž byla zvolena.⁸¹

---

⁷⁸ Blíže o často diskutovaných tématech ženské politiky: MUSILOVÁ, Dana: *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1938*. Hradec Králové 2007, s. 69-84.

⁷⁹ NEUDORFLOVÁ, M. L: *c. d.*, s. 97-107.

⁸⁰ Celibát učitelek byl zrušen až roku 1919 se zpětnou platností k datu 1. listopadu 1918. TAMTÉŽ, s. 11-13.

⁸¹ LENDEROVÁ, M.: *Žena v českých...c. d.*, s. 464-478.

2. Vývoj ženské spolkové činnosti

Pro zakládání ženských dobročinných a prospěšných spolků byly vydány instrukce již roku 1816.⁸² První ženské spolky v českém prostředí vznikly na konci 40. let 19. století, patřil k nim například Spolek Slovanek nebo Slovanská Dennice. Zesílení absolutismu po událostech revolučního roku 1848 způsobilo celoplošný útlum veřejného života, avšak od 60. let 19. století je zaznamenán opětovný nárůst snah žen o veřejnou činnost. V této době se ještě ovšem nedalo hovořit o masovosti, byla to záležitost spíše elit ve větších městech, početní rozmach členské základny přišel až s posledním desetiletím 19. století.

Struktura vznikajících spolků se podobala již fungujícím či vznikajícím uskupením ryze mužským, avšak jejich náplň musela být, a také byla, zcela jiná. Říšským zákonem č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím z 15. listopadu 1867,⁸³ byla totiž ženským uskupením zakázána jakákoliv politická činnost, proto ženské spolky, skrz na skrz prostoupené vlasteneckými myšlenkami, obracely svůj zájem k charitativní a osvětové činnosti, v nichž mohly ženy nejlépe uplatnit své dosavadní zkušenosti a dovednosti.⁸⁴ I přesto však prvotní snahy byly pozvolné, což dokládá fakt, že v roce 1871 ze 427 evidovaných pražských spolků bylo pouze osm ženských (vyjma Amerického klubu dam, který neměl nikdy schválené stanovy).⁸⁵

Takovéto organizované spolky měly kořeny v dýcháncích a salonních schůzkách, které spočívaly v pravidelném setkávání rodin ze stejných společenských kruhů, kde se vyskytovaly ženy v roli hostitelek či recitátorek nebo zde hrály na hudební nástroje. Netřeba zdůrazňovat, že v takovémto prostředí se dobře navazovaly kontakty a diskutovalo se jak o různých společných tématech, tak o nových podnětech a nápadech. Na rozdíl od salonů byly sdružovací možnosti

---

⁸² LENDEROVÁ, M.: *Žena v českých...c. d.*, s. 330.; Cíle charitativních spolků byly v souladu se státními potřebami a nevystupovaly proti politické státní moci, proto již roku 1816 byly na žádost vídeňské Společnosti šlechticů vydány zásady pro zakládání ženských spolků s dobročinnými a užitečnými cíli. Konkrétně se jednalo o Dekret dvorské kanceláře z 26. 9. 1816 a 3. 1. 1817. In: Gesetze Franz des I., Bd. 44, č. 131, s. 304-305. Blíže DRAŠAROVÁ, Eva: *Stát, spolek a spolčování*. In: < <http://www.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/1993/Drasarova.pdf>>. [cit. 9. 1. 2017],

⁸³ RGBI 1867, č. 134. Návrat k ohlašovacímu systému z roku 1849, opět povoleny mužské politické spolky. Platnost měl v Předlitavsku. Tento spolčovací zákon zůstal v platnosti i po vzniku 1. ČSR. Blíže: DRAŠAROVÁ, Eva: *Stát, spolek a spolčování*. In: <http://www.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/1993/Drasarova.pdf>. [cit. 9. 1. 2017].

⁸⁴ BAHENSKÁ, Marie - HECZKOVÁ, Libuše – MUSILOVÁ, Dana: *Iluze spásy: České feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice 2011, s. 179-181.

⁸⁵ LENDEROVÁ, M.: *K hříchu...c. d.*, s. 239.

spolků výrazně větší, podmínkou členství totiž nebyly žádné zvláštní dovednosti, vybrané chování či vědomosti.

Hodně žen, většinou manželek významných Pražanů, se do dobročinné spolkové činnosti zapojilo. Na tomto místě nemůžeme opomenout zejména osobnost Marie Riegrové-Palacké⁸⁶, která měla v tomto odvětví obrovské zásluhy.⁸⁷ Právě ona již v polovině 19. století přišla s myšlenkou o nutné prevenci před chudobou. Hlavním bodem této prevence bylo vzdělání, které mělo zajistit kvalifikovanost a následně získání práce, jež ženu finančně zabezpečí. Marie Riegrová-Palacká byla jednatelkou Spolku sv. Ludmily, který se pod jejím vedením stal jedním z nejvýznamnějších pražských spolků. Nabízel bezplatné vzdělání pro chudé dívky a finanční podporu chudým rodinám, také organizoval dobročinné výstavy, slavnosti, bazary a snažil se zajišťovat ženám práci a mzdu pro zajištění jejich obživy.⁸⁸

Dalším jeho vydařeným záměrem bylo založení průmyslové školy pro nemajetné dívky, stalo se tak na počátku roku 1895. Riegrová-Palacká vyjádřila hlavní myšlenku spolku takto: „*Účel spolku našeho zdá se mi býti napomáhati chudinské třídě ženského pohlaví v městě našem. To díti se může cestou dvojí: pomáhati v bídě postaveným, a předejiti bídě této u nedospělých. První děje se podporou, druhé mělo by dosaženo býti školou*“. Ve škole dívky nemusely platit žádné školné, vyučovaly se zde odborné předměty, které pak skýtaly dívkám konkrétní povolání a naději na výdělek.

Marie Riegrová-Palacká byla také pravděpodobně první filantropkou, která měla svoje dobrodiní podložené i filozoficky, její výchova se totiž nesla v duchu bolzanismu, který pomoc druhým prosazoval jako morální povinnost.⁸⁹ Můžeme říci, že Marie Riegrová-Palacká stála u zrodu systematické sociální péče.⁹⁰

Mezi další významné spolky tohoto ražení patřil také Americký klub dam, Tělocvičný spolek paní a dívek pražských nebo Ženský výrobní spolek český.⁹¹

---

⁸⁶ Marie Riegrová-Palacká (1833-1891), česká filantropka, dcera Františka Palackého a Terezie Měchurové, manželka Františka Ladislava Riegra.

⁸⁷ LENDEROVÁ, M.: *Žena v českých...c. d.*, s. 329.

⁸⁸ BAHENSKÁ, Marie: *Sociální práce žen v českých zemích v 19. století. Tradice-kontinuita-povinnost*. In: BAHENSKÁ, Marie – MALÍNSKÁ, Jana: *Ženy a politika: (1890-1938)*. Praha 2014, s. 22.

⁸⁹ LENDEROVÁ, M.: *Žena v českých...c. d.*, s. 331-332; BAHENSKÁ, Marie: *Sociální práce...c. d.*, s. 29.

⁹⁰ BAHENSKÁ, M. - HECZKOVÁ, L. – MUSILOVÁ, D.: *Iluze spásy...c. d.*, s. 182.

⁹¹ TAMTÉŽ, s. 182-184.

Právě Americký klub dam, založený Vojtou Náprstkem vznikl jako volné sdružení žen, které naslouchaly jeho přednáškám o životě v Americe a o důležitosti ženské vzdělanosti. Členkami klubu se staly téměř všechny dívky a ženy z významnějších rodin, jednalo se převážně o dcery a chotě novinářů, politiků či spisovatelů. Klub cílil také na filantropii a pokrok v domácnosti i ve výchově mládeže, k čemuž měly sloužit přednášky ze širokého spektra oborů. Dobročinnost tohoto spolku se soustřeďovala zejména na pomoc vojákům zraněným v prusko-rakouské válce. Ženy navštěvovaly různé nemocnice, opatrovny a ústavy tehdejší sociální péče, pořádaly výlety a procházky pro děti a mládež, na Vánoce obdarovávaly chudinu základními potravinami.

Americký klub dam stál u zrodu mnoha dalších spolků, u založení dívčího gymnázia Minerva, ale také se podílel na pořádání kulturních akcí pro veřejnost. Klub byl také inspirací ke vzniku ostatních spolků i na Moravě. Roku 1870 byl založen v Brně ženský spolek Vesna⁹², který po šestnácti letech svého působení dosáhl založení první pokračovací školy pro dívky na Moravě. Na činnost Vesny později navázaly další a další spolky působící na poli kultury, vzdělávání a v oblasti sociální pomoci.⁹³

Dalším významným spolkem byl Ženský výrobní spolek, založený roku 1871, který si kladl za cíle co nejlépe organizovat ženskou výrobu a její odbyt, zakládat vzdělávací ústavy a podporovat, aby se ženy učily práci jedna od druhé.⁹⁴

Na tomto místě nesmí být opomenuta ani angažovanost českých učitelek, jejichž aktivita se projevovala od konce 19. století, díky nespokojenosti se zpochybňováním jejich práv. Šlo o první organizace tohoto druhu, které hájily zájmy svých členek a bojovaly například o zrušení celibátu v rámci své profese. Velice činnou osobností v moravském prostředí učitelských spolků byla Zdeňka Wiedermannová-Motyčková⁹⁵, která byla zakladatelkou Jednoty učitelek moravských, jejímž cílem bylo zlepšit možnosti vzdělání učitelek a založit více dívčích škol.⁹⁶

---

⁹² Blíže např.: KALINOVÁ, Alena – NOVÁKOVÁ, Lenka: *Dcerám českým--: brněnský ženský vzdělávací spolek Vesna v letech 1870-1920*. Brno 2007.

⁹³ LENDEROVÁ, M.: *Žena v českých...c. d.*, s. 334-336.; blíže: SECKÁ, Milena: *Americký klub dam: krůček k ženské vzdělanosti*. Praha 2012.

⁹⁴ NEUDORFLOVÁ, M. L.: *c. d.*, s. 66-67.

⁹⁵ Zdeňka Wiedermannová-Motyčková (1868-1915), učitelka, redaktorka a propagátorka ženského vzdělávání.

⁹⁶ LENDEROVÁ, M.: *Žena v českých...c. d.*, s. 338-340.

I muži takové aktivity svých manželek a dcer podporovali. Přece jen nešlo o nic, co by ohrožovalo jejich převahu v rodinném ani společenském životě. Ženská filantropie tak dala ženě pocítit její vlastní prospěšnost a přínos pro společnost, v níž se mohla realizovat. Stala se pro ženy středních vrstev určitou prestiží a nepsanou povinností.⁹⁷

Od 60. let 19. století se tedy ženská dobročinnost stala respektovaným a uznávaným prostředkem veřejné práce žen, nadále však byla považována za určitou ženskou přirozenost v souvislosti s tradiční rolí ženy. I takováto dobročinnost měla samozřejmě své limity, nebyla schopná v plném rozsahu nahradit sociální politiku státu.⁹⁸

Jako další možnost, jak by se mohla žena dostat do veřejného života, se jevila politika. Ovšem cesta do politického dění byla v tomto ohledu zvláště trnitá. Kromě existence zákona, jenž zakazoval ženám politickou činnost, panovaly i zamítavé názory a postoje v celé společnosti. I když se muži nevyhýbali spolupráci se ženami na poli dobročinnosti, výchovy, osvěty a kultury, politiku pro ně považovali za zapovězenou. Přetrvával tedy názor, že žena není schopna plnit úkoly, které skýtá politické působení, takže se jednoduše pro tuto činnost nehodí.

Přelom 19. a 20. století přinesl vznik nových občanských stran, který doprovázely první impulsy a snahy českých feministek o rozšíření práv žen, ať už v oblasti právní, tak i ekonomické a politické. Cesta k těmto právům však již nevedla přes dobročinnost či osvětu, musela být realizována skrze práci v politických uskupeních.⁹⁹ Mezi aktivistkami ženského hnutí tedy panoval názor, že bez účasti na politice nebude možno dosáhnout požadovaných změn, ani rovnoprávnosti.¹⁰⁰

Snahy o zrušení paragrafu, který zakazoval politickou činnost ženám i snahy o založení politického spolku nelegálně, ztroskotaly. Prvotní činnost mohla tedy vést pouze přes politické strany, které nebyly právními subjekty na rozdíl od politických spolků. Bylo však třeba politických stran ochotných ženy přijmout a žen, které by do nich měly zájem vstoupit. Obsazování míst v politických stranách šlo hodně pozvolna, s obsazování vedoucích pozic ženami to bylo ještě horší.

---

⁹⁷TAMTÉŽ, s. 332.

⁹⁸BAHENSKÁ, M. - HECZKOVÁ, L. - MUSILOVÁ D.: *Iluze spásy...c. d.*, s. 185.

⁹⁹TAMTÉŽ, s. 191-193.

¹⁰⁰NEUDORFLOVÁ, M. L.: *c. d.*, s. 255.

S příchodem nové tendence tvořit masové politické strany, začal být objevován ženský potenciál pro agitaci, spolupráci a organizaci.¹⁰¹

Boj za volební právo žen mezi léty 1905-1907 sice skončil neúspěchem,¹⁰² ale dal ženám impulz k hledání skulinky ve volebních zákonech. Tu našly v možnosti kandidatury ženy do českého zemského sněmu. Na to konto se o přízeň voličů v roce 1908 ucházely hned tři kandidátky, z nichž ani jedna neuspěla, ale ukázala se další možná cesta boje. Roku 1912 byly ženy úspěšnější, ve volbách byla zvolena Božena Viková-Kunětická. I když do sněmu nevstoupila, stala se ikonou českého ženského hnutí a první právoplatnou českou političkou.¹⁰³ Ve stejném roce byla uzákoněna možnost žen vstoupit do politických stran a spolků, což bylo však jen pouhým potvrzením stávajícího stavu, protože část politických stran, již ženské členky přijala.¹⁰⁴

Samotný vstup do politiky neznamenal pro ženu významné postavení, ani zásadní vliv na dění ve straně. Přidružené ženské organizace byly danými politickými stranami brány jako prostředek osvěty a agitace u ženského obecnstva, a také své širší uplatnění našly ženy v období volebních kampaní, kdy zastávaly propagační funkci. Další výhodou velké ženské základny bylo potenciální rozšíření spektra voličstva, v případě, že by bylo uzákoněno rovné volební právo. Právě o volební právo se zasazovaly předlitavské političky snad nejvíce, ovšem podpora jejich požadavku byla napříč politickými stranami velmi opatrná, ne-li žádná. Současně stále více prosakovala snaha žen angažovat se v zastupitelských orgánech, do popředí se dostávaly názory liberálů, že žena svojí mravností dokáže v politice vyvážit mužskou dominantní část.

Dokonce i uvnitř přístupných stran zaznívaly hlasy o nezájmu a nezkušenosti žen v politických záležitostech. Mezi strany, které se ženským členkám otevřely, ještě před koncem 19. století patřila československá sociální demokracie a národně sociální strana, která dokonce roku 1898 přijala na svém sjezdu program, jenž obsahoval mimo jiné i požadavek na rovné volební právo pro obě pohlaví. Naopak konzervativci se k této záležitosti stavěli odmítavě.¹⁰⁵

---

¹⁰¹ MUSILOVÁ, Dana: „Zrození“ političky v Předlitavsku. In: BAHENSKÁ, Marie – MALÍNSKÁ, Jana: *Ženy a politika: (1890-1938)*. Praha 2014. s. 189-192.

¹⁰² NEUDORFLOVÁ, M. L.: *c. d.*, s. 267.

¹⁰³ MUSILOVÁ, D.: „Zrození“ političky...*c. d.*, s. 195-196.

¹⁰⁴ NEUDORFLOVÁ, M. L.: *c. d.*, s. 263.

¹⁰⁵ MUSILOVÁ, D.: „Zrození“ političky...*c. d.*, s. 192-194.

Některé představitelky ženského hnutí tak příležitosti práce pro politické strany ještě za doby habsburské monarchie využily a utvářely si postupně místo pro svoji politickou aktivitu a zároveň se jim podařilo získat zkušenosti, které mohly zúročit i po vzniku Československé republiky například v národních parlamentech.¹⁰⁶ Vznik ČSR také vyvolal naději feministek na dovršení emancipačních snah.¹⁰⁷

Po první světové válce demokratizace pokračovala. K podílu na politickém životě a k možnosti vstoupit do zastupitelských orgánů napomohlo ženám kýžené uzákonění rovného volebního práva.¹⁰⁸ Právě české ženy byly jedny z prvních v Evropě, které volebního práva dosáhly.¹⁰⁹ Velkou naději vkládaly do parlamentních voleb 1920, jejichž výsledky ovšem ukázaly, že nebude tak jednoduché dosáhnout vytyčených cílů. Františka Plamínková¹¹⁰ ve svém textu vyjádřila důležitost změny v postavení ženy jak v rodině, tak ve společnosti. Propagovala dodržování respektu k důsledné rovnosti žen a mužů ve společnosti.

Jednotlivé politické strany měly přístup k zapojování se žen do politiky odlišný. Některé strany měly o ženy zájem i jako o svoje členky, jiné je chtěly využít pouze jako volební nástroj. Například pod záštitou Národně socialistické strany dosáhly ženy největšího postupu, protože strana podporovala feministické snahy, o tom svědčí také skutečnost, že právě nejvíce členek pokrokových ženských spolků působilo v této politické straně.¹¹¹ Naopak tomu bylo u strany lidové. Tábor katolických ženských organizací se začal etablovat oproti ostatním organizacím jednotlivých proudů později. Navíc se primárně soustředil na dobročinnost a vzdělávání a stal se pomyslným protipólem ostatních proudů, což dokládají diskuze v dobovém tisku. Členky katolických organizací dokonce angažovanost žen považovaly za nepřijatelnou, stále razily názor, že místo ženy je v domácnosti. Katolické ženy byly brány zejména jako volební nástroj a prostředek pro agitaci. Byly sice zařazeny na kandidátky, ale v politice se posléze neuplatnily.

---

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 195.

¹⁰⁷ BAHENSKÁ, M. - HECZKOVÁ, L. - MUSILOVÁ D.: *Iluze spásy...c. d.*, s. 203.

¹⁰⁸ MUSILOVÁ, D.: „*Zrození*“ *politicky...c. d.*, s. 196-201.

¹⁰⁹ NEUDORFLOVÁ, M. L.: *c. d.*, s. 293.

¹¹⁰ Františka Ferdinanda Plamínková (1875-1942) česká politička, novinářka, bojovnice za práva žen.

¹¹¹ BUREŠOVÁ, Jana: *Význam ženského faktoru pro činnost politických stran v české společnosti v první třetině 20. století*. In: Andros probabilis. Sborník příspěvků k 70. narozeninám prof. Miloše Trapla. Olomouc-Brno, 2005, s. 205-208.

2.1. Situace na Moravě

Na rozdíl od Čech se na Moravu dostaly první impulzy ženského hnutí o něco později. Prvním moravským ženským spolkem byla Vesna založená v Brně roku 1870 a po ní následovala Vlasta, vyškovský kulturně zaměřený spolek, založený v roce 1874. Dalšími významnými spolky v moravském prostředí bylo například Pöttingeum v Olomouci, Světla ve Velkém Meziříčí, Dobromila¹¹² v Moravské Ostravě, spolek Osvěta v Bučovicích, Dobročinný komitét dam v Brně, spolek Vlastimila v Prostějově, Svaz pro volební právo na Moravě, přerovská Vlasta či Ženský spolek Zora v Zábřehu.

Z představitelk moravského ženského hnutí je třeba jmenovat Zdeňku Wiedermannovou-Motyčkovou, učitelku, která se neochvějně zasazovala o rovnoprávnost žen. V roce 1902 založila Jednotu učitelek moravských, jež se právě zasazovala o zrovnoprávnění učitelek s učiteli. Jednota se zasloužila o založení spolku Dívčí Akademie, který inicioval vznik prvních dívčích gymnázií na Moravě.¹¹³ Po ukončení první světové války vznikla v Brně také pobočka Ženské národní rady a etablovaly se i katolické spolky.¹¹⁴

Nejvíce činnými byly ze začátku zejména ženy z učitelských kruhů, ale postupně se přidávaly další z jiných profesí i sociálních vrstev. Ženské hnutí se začalo profilovat také politicky. Pro moravské prostředí typicky silná katolická základna postupně nacházela soupeře v ženách liberálních neboli pokrokových.¹¹⁵

Když hovoříme o liberálních ženských pokrokových spolcích, nemůžeme opomenout jejich zaštiťující orgán Ženskou národní radu (ŽNR), která měla sídlo v Praze, kde vznikla roku 1923, pro Moravu a Slezsko byla vytvořena její pobočka v Brně. Pro moravské prostředí byl ovšem podstatně důležitější jiný zastřešující orgán, a to Zemská organizace pokrokových žen moravských (ZO PŽM), jejíž kořeny sahají ještě do období před první světovou válkou. Tato organizace, která po válce obnovila svoji činnost v roce 1924, spolupracovala s dalšími ženskými sdruženími na Moravě a společně s ŽNR se snažila o demokratizaci a rovná práva mužů a žen.

---

¹¹² Blíže: PRYMUSOVÁ, Hana: *Emancipační hnutí českých žen na severní Moravě a ve Slezsku od konce 19. století do poloviny 20. století*. Brno 2009. (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

¹¹³ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 120-121.

¹¹⁴ PRYMUSOVÁ, H.: *c. d.*, s. 7.

¹¹⁵ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 123.

V opozici k pokrokovým spolkům stála silná katolická základna. V Čechách vznikl roku 1925 Svaz katolických žen a dívek Republiky československé, na Moravě o rok dříve Svaz katolických žen a dívek Moravy Slezska a Hlučínska, který se těšil jednak mohutné členské základně i silnějším vazbám na Československou stranu lidovou. Pod brněnské centrum se přidružilo celých 10 katolických spolků z celé Moravy.¹¹⁶ Katolické ženy považovaly právě křesťanství za tvůrce emancipace. Konzervativní obraz ženy v domácnosti ostře kontrastoval s pokrokovým obrazem ženy aktivní ve veřejném životě, a tak se vytvořila třetí plocha na poli moravského ženského hnutí.¹¹⁷

Protože každý z proudů měl jinou ideovou základnu, je tedy zřejmé, že stály v opozici. Aby byl lépe pochopitelný antagonismus konzervativního a liberálního proudu ženského hnutí na Moravě, bude nutné si blíže jednotlivé organizace a jejich názory představit a rozebrat. K náhledu na to, jak jednotlivé proudy přistupovaly k řešení společenských problémů té doby, nám napomůže dobový tisk.

---

¹¹⁶ Křesťansko-sociální dělnický spolek Budoucnost (Nový Jičín), Křesťansko-sociální spolek žen a dívek (Královo Pole), spolek Ludmila (Přerov), spolek Marta (Prostějov), Jednota křesťanských matek (Uherské Hradiště, Holešovice, Uherský Brod, Staré Město u Uherského Hradiště), Křesťansko-sociální spolek žen a dívek (Olomouc), Jednota křesťanských matek (Buchlovice).; BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 237-242.; PRYMUSOVÁ, H.: *c. d.*, s. 9.

¹¹⁷ PRYMUSOVÁ, H.: *c. d.*, s. 8-9.

3. Liberální pokrokový proud ženského hnutí

Významnou zastřešující organizací liberálních ženských spolků v Čechách byla Ženská národní rada¹¹⁸, která vznikla v dubnu 1923 v Praze jako nepolitická organizace, jejímiž členkami mohly být ženy příslušné k nějaké z pokrokových stran. Existovala pro celou republiku, ale nejvíce aktivní byla v Čechách, na Moravě měla pobočku. Instituce se rozrůstala, v roce 1933 čítala ŽNR již 50 organizací a 27 000 členek. Hlavní náplní práce bylo napomoci zrovnoprávnit ženy s muži. Předsedkyní ŽNR byla Františka F. Plamínková a jejím tiskovým orgánem *Ženská rada*. Pro rozšíření své působnosti zřizovala ŽNR své kluby, a to nejen v Čechách, ale i na Moravě. ŽNR také spolupracovala i s mezinárodními organizacemi podobného ražení.¹¹⁹ Činnost této organizace trvala od roku 1923 až do roku 1942, kdy byla kvůli nacistické okupaci rozpuštěna. ŽNR měla tedy za dob svého působení pobočku i na Moravě, kde však byla větším hegemonelem Zemská organizace pokrokových žen moravských, se kterou udržovala kontakty, mezi těmito spolky se jednalo o formu spolupráce.¹²⁰

Vůbec prvním liberálně laděným zastřešujícím orgánem pro ženské spolky na Moravě byla Moravsko-slezská organizace ženská, jejíž vznik vyšel ze schůze roku 1898 konané v Hodslavicích. Čestnou předsedkyní se stala Miloslava Procházková, předsedkyní Lucie Bakešová¹²¹ a jednatelkou Eliška Machová.¹²²

Významná představitelka pokrokového hnutí na Moravě Zdeňka Wiedermannová-Motyčková si dobře uvědomovala, že bude třeba pokrokové ženy nějak sdružit a organizovat. V roce 1909 se takovýto počín podařil v Olomouci, ženy zde vytvořily sdružení pokrokových žen pro kraj Olomoucký a postupně následovala i další města.

---

¹¹⁸ V práci bude používána zkratka ŽNR.

¹¹⁹ Např. Mezinárodní ženská rada, Malá ženská dohoda, Mezinárodní federace výdělečně činných žen.

¹²⁰ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 59-66.

¹²¹ Lucie Bakešová (1953-1935) etnografka a sociální pracovnice. Dcera významného archeologa Jindřicha Wankla.

¹²² Eliška Machová (1858-1926) učitelka, spoluzakladatelka škol brněnské Vesny a Ženské útulny pro dívky v Brně.; DORAZILOVÁ, Miroslava: *Vývoj pokrokového ženského hnutí na Moravě*. Vyškov 1928, s. 3.

„Sdružujeme se z vnitřní nutnosti, ježto cítíme, že jest nemožno, aby uvědomělá žena dnes, kdy stále určitěji se vyhraňují dva směry: pokrokový a protipokrokový, vůči tomuto vývoji zůstává netečným a lhostejným. Zveme do sdružení ženy všech stavů a povolání, ženy mladé i staré, vdané i svobodné, městské i venkovské, dělnice, služky, úřednice, učitelky – všechny, kdož mají zájem o pokrok, který pro ženu znamená rovnocennost a rovnoprávnost, pro národ pak znamená vyrovnání sociálních protiv, mravnost, pravdivost, demokratičnost.“ Tak tehdy znělo provolání k ženám a vlastně plně vystihovalo všechny základní prvky pokrokového hnutí v moravském prostředí.

V dubnu roku 1910 se uskutečnil první pokus o vytvoření spolku Sdružení pokrokových žen na Moravě, který ovšem ztroskotal na § 30 spolkovacího zákona, jenž nedovoľoval ženské politické spolky. Na konci května tedy byla ustavena Pokroková organizace moravských žen, coby volné sdružení. Ještě téhož roku byla vydána brožura s programem pokrokových žen a také vyšly první reflexe v tisku. Cílem této organizace se stalo vzdělávání žen se záměrem, aby byly schopny zapojit se do veřejného života. Výchova dle pokrokových zásad měla vést ženu k rovnocenné práci s mužem ve veřejné a politické sféře. Jednatelkou organizace se stala Zdeňka Wiedermannová-Motyčková, předsedkyní Věra Vášová. Při jednání Ženského sjezdu v Olomouci dne 25. 6. 1911 byl zvolen první výbor Pokrokové organizace moravských žen. V čele stanula Lidmila Konečná, její zástupkyní se stala Anna Drbalová, druhou zástupkyní Lidmila Zatloukalová-Coufalová a sekretářkou byla Zdeňka Wiedermannová-Motyčková.

Ženám začalo být více a více zřejmé, že je nutné bojovat za získání volebního práva, proto také probíhaly po celé Moravě za volební právo žen různé manifestace. Po prvním neúspěšném pokusu o získání volebního práva, kdy se ku prospěchu žen vyslovil jen klub realistů a národních socialistů a ostatní strany návrh tvrdě zamítly, pochopilo vedení organizace, že nejdříve bude třeba vysvětlit ženám význam a důležitost tohoto práva, jelikož i mezi ženami v poměrně veliké míře nebylo volební právo vnímáno jako podstatné.

Roku 1912 Pokroková organizace moravských žen pro svoje členky uspořádala kurz o politických stranách. Na tomto kurzu se prezentovala strana pokroková, národní socialisté, sociální demokraté a agráři. V rámci ženské osvěty byl také založen politický týdeník *Právo ženy* (což byl suplement k *Ženské revue*, která vycházela od ustavení organizace), vyšlo mnoho publikací a proběhlo několik

přednášek. Aktivita žen sílila, na ženských sjezdech se projednávaly otázky ženského vzdělávání, sociální reformy a volební právo, probíhala i politická školení žen, sepisovaly se petice. Dne 7. 12. 1913 byl dokonce ustaven Moravský svaz pro volební právo žen pod vedením Ludmily Zatloukalové-Coufalové.

Tyto aktivity utlumila až začínající první světová válka, a také smrt Vincence Motyčky, manžela Zdeňky Wiedermannové-Motyčkové, který byl své ženě při osvětové publikační činnosti v rámci aktivit pokrokových žen velmi nápomocen. *Právo ženy* zaniklo a existenční problémy pocítila i *Ženská revue*, zejména po smrti Zdeňky Wiedermannové-Motyčkové v říjnu 1915. I přesto moravské ženy odmítly návrh redakce *Ženského světa* na sloučení českého a moravského tisku, protože vůdkyně organizace chtěly časopisu zachovat moravský ráz. Po vyhlášení války Pokroková organizace moravských žen vyzvala ženy, aby se stávaly poručnicemi sirotků a aby byly zřizovány útulky pro děti, jejichž otcové byli odvedeni do války.

Vzhledem ke stíhání rakousko-uherskou vládou za veřejnou činnost během roku 1915 převážná spolková aktivita ustala. Sdružení pokrokových žen zastavilo svoji práci, až na spolek Vlasta ve Vyškově, který pořádal přednášky, kurzy, koncerty, divadla pro povznesení špatné atmosféry. Ke konci války se pokrokové ženy zapojily do reorganizace politických stran. Vznik Československé republiky pokrokové ženy uvítaly s nadšením a obnovily své úsilí o politické uznání. Před obecními volbami, ve kterých mohly poprvé k urnám i ženy (15. 6. 1919), pracovaly pilně pro podporu stran, jejichž byly členkami.

Se vznikem nového státního zřízení přišly i nové otázky. Zachovat fungování organizace? Rozpustit ji a nechat své členky pracovat pro jednotlivé strany? Schůze výkonného výboru, která se konala 21. 7. 1919, rozhodla, že formálně organizace nezanikne, její činnost bude pozastavena a v případě nutnosti se opět se sejde.¹²³ Miroslava Dorazilová¹²⁴ napsala ve zprávě o činnosti: „...řekly jsme si, že sejdeme se opět, uznáme-li toho potřebu“.¹²⁵ Ke konci roku 1920 zanikla definitivně i *Ženská revue*.

---

¹²³ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 124-134.

¹²⁴ Miroslava Dorazilová (1880-1955) zasloužila členka pokrokového hnutí.

¹²⁵ MZA Brno, fond 86, kart. 19. Zpráva o činnosti ZO PŽM za její desetileté působení, sepsala M. Dorazilová.

Bývalé členky se tedy daly do práce ve svých politických stranách, kde sbíraly cenné zkušenosti a uvědomovaly si, jak je důležité bránit práva ženy. K velkému zklamání totiž došlo, když si ženy uvědomily, že teoretická a praktická rovnost mezi pohlavími je od sebe značně vzdálená. A protože praxe za teorií silně pokulhávala, usoudily pokrokové ženy, že by bylo vhodné a přínosné se opět sdružit bez ohledu na příslušnost k politickým stranám v celomoravské organizaci a předávat si tak zkušenosti a vědomosti.¹²⁶

---

¹²⁶ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 134-135.

3.1. Zemská organizace pokrokových žen moravských

Už na sjezdu moravských žen, který se konal v lednu 1924 v Brně, promluvila Lidmila Konečná o dosavadní činnosti pokrokových žen a charakterizovala, co se skrývá pod pojmy ženské hnutí a emancipace. Zhodnotila i ženské hnutí v zahraničí a srovnávala jej s českými zeměmi. Na to konto ve dnech 8. a 9. 6. 1924 ve Vyškově bylo vyneseno rozhodnutí o znovuvytvoření zastřešující organizace.¹²⁷

Na tuto událost vzpomněla Miroslava Dorazilová takto: „...po 6 letech – když teoreticky zabezpečená rovnoprávnost nedocházela praktického uznání ve veřejném životě – sešly se opět pokrokové ženy moravské a to 9. června 1924 u příležitosti 50letého trvání vyškovské Vlasty na sjezdu ve Vyškově. Sešly se tam téměř všechny význačné pracovnice moravské a z jejich sněmování vyšlo jednomyslné rozhodnutí obnoviti bývalou Pokrokovou organizaci žen na Moravě, která by opět získávala ženy všech vrstev pro kulturu a pokrok v každém směru a která by byla střediskem moravských ženských spolků a korporací“.¹²⁸

Tak došlo ke vzniku staronové organizace s pozměněným názvem na Zemskou organizaci pokrokových žen moravských, a tím se začala psát nová prvorepubliková etapa pokrokových snah liberálních žen na Moravě. ZO PŽM plynule navázala na předválečnou Pokrokovou organizaci moravských žen. Organizace byla opět volným sdružením bez schválených stanov, centrem veškerého dění se stal Vyškov, kde sídlil činný spolek Vlasta v čele s Miroslavou Dorazilovou, která byla mnoho let pracovitou jednatelkou ZO PŽM.

Na ustavující schůzi v listopadu 1924 organizace přijala svůj program, jehož hlavním cílem byla výchova dívek, prohlubování jejich vzdělání, aby se pak mohly uplatňovat ve všech oborech a dosáhly absolutní rovnoprávnosti s muži. Program se ve velké míře věnoval školství, požadoval reformu učitelského vzdělávání a náboženskou výchovu chtěl svěřit jednotlivým církvím. Pokrokové ženy se zasazovaly o zakládání nových škol pro dívky a přiblížení učebních osnov běžnému životu.

---

¹²⁷TAMTÉŽ, s. 135-136.

¹²⁸MZA Brno, fond 86, kart. 19. Zpráva o činnosti ZO PŽM za její desetileté působení, sepsala M. Dorazilová.

Samozřejmě také program počítal s rovným přístupem ke vzdělávání pro muže i ženu a jednoznačně zavrhoval stanovování poměru žactva podle pohlaví, za jediné kritérium považoval schopnosti a znalosti uchazečů. Pokrokové ženy také svým programem vystupovaly jednak proti celibátu a jednak proti jakémukoliv krácení práv učitelek a státních zaměstnankyň. Soustředily se i na podporu nižších sociálních vrstev a na boj proti alkoholismu a prostituci. Sympatizovaly s Abstinentským svazem a snažily se působit na mládež formou přednášek, kde je nabádaly, aby svůj volný čas naplňovali smysluplně. K omezení prostituce zamýšlela organizace založit ústav pro výchovu prostitutek, ale tento záměr se nakonec neuskutečnil.

Ženská pokroková organizace působila i antiklerikálně, což praktikovala prostřednictvím řady liberálních a demokratizačních přednášek a akcí.¹²⁹

ZO PŽM podporovala ženy z různých (ovšem pokrokových stran), nebyla tedy jednostranně vymezena. Bohužel v tomto ohledu nebylo dosaženo kýženého efektu, ale přesto se podařilo, aby několik žen bylo zvoleno na vyšší politické posty.¹³⁰ Nejvíce kandidátek se dostalo na výsluní při straně národně socialistické, která měla pro kandidaturu žen největší pochopení.

Přáním pokrokových žen také bylo, aby ženy nebyly brány jako pouhý volební nástroj. Aby samy přemýšlely nad volbami a samy chtěly být i voleny, uvědomovaly si totiž (a v této době si to uvědomovala i mužská část populace, které bylo o půl milionu méně než žen), že v ženách je velký potenciál, co se týče počtu případných voliček.

Pro pokrokové ženy byl přirozený pacifismus, roku 1926 dokonce celá organizace vstoupila do Jednoty Mírové a ještě téhož roku se jedna zástupkyně ZO PŽM zúčastnila mírové konference v Ženevě. Pokrokové ženy dokonce navrhly, aby se do školních učebnic zařadil článek o Společnosti národů.

Členky ZO PŽM se zajímaly také o poměry hospodyň. Samy pořádaly hospodyňské kurzy a radily ostatním ženám, jak správně a úsporně pečovat o domácnost. Významnou složkou v tomto oboru byla i úprava pokrmů.

---

¹²⁹Klerikalismus znamená prosazování náboženských názorů ve státní politice. Výrazně klerikálně naproti tomu vystupoval Svaz katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska, coby nejpočetnější a nejvlivnější ženská katolicky zaměřená organizace na Moravě.

¹³⁰ Jako poslankyně byly zvoleny Anna Chlebounová (agrární strana), Betty Karpíšková (sociální demokracie), Ludmila Pechmannová-Klosová a Františka Zemínová (národní socialisté). Do Senátu se podařilo prosadit Boženu Ecksteinovou-Hnilíčkovou (sociální demokracie), Františku Ferdinandu Plamínkovou a Růženu Reichtädlarovou za národní socialisty.

V srpnu 1928 se konal velký manifestační sjezd moravských žen k výročí založení Československé republiky. Důležité bylo vystoupení F. F. Plamínkové,¹³¹ která charakterizovala propast mezi teoretickou a praktickou rovnoprávností žen a mnoha příklady doložila skutečnost, že práva žen jsou i přes ukotvení rovnoprávnosti v ústavě stále krácena.

Členkami ZO PŽM byly převážně ženy středních společenských kruhů, jednalo se zejména o učitelky, úřednice, spisovatelky a manželky významných stavitelů či ředitelů škol. Vždy se však jednalo o ženy liberálního ražení. Členská základna postupem času stále narůstala, což dokládají počty spolků a přímých členek v průběhu let působení organizace. Roku 1925 sdružovala organizace 22 spolků a 61 přímých členek, v roce 1928 se jednalo o 34 spolků a 163 přímých členek a o dva roky později vzrostl počet spolků na 36 a počet jednotlivkyň na 175.¹³² Při desetiletém výročí fungování ZO PŽM Miroslava Dorazilová sepsala kolik členských organizací i přímých členek ZO PŽM za tuto dobu získala. Jednalo se o sedm Sdružení pokrokových žen, čtrnáct Osvětových spolků, devět Odborů Národních jednot, jeden Dámský odbor Ústřední Matice školské, čtyři Ženské zájmové organizace, čtyři Odbory venkovských žen, pět Ženských komisí Československé Národní demokracie a čtyři Ideové spolky, přímých členek bylo 251 ve 110 různých obcích. Přičemž celkový součet členek se pohyboval kolem 10 tisíc.¹³³

Předsednický post si v období první republiky držela Ludmila Zatloukalová-Coufalová, již zastupovaly Růžena Vacková a Marie Burešová. V pozici jednatelky setrvala až do zániku organizace zasloužilá členka Miroslava Dorazilová. Práce byla organizována v šesti odborech, v jejichž čele stály svolavatelky. Ustavené odbory byly: organizační, kulturní, školský, sociální, právní a hospodářský.

Co se tisku týče, vydávala organizace v nepravidelných výtiscích *Věstník ZO PŽM*. Pokrokové ženy se pomocí tisku, osvěty, výstav, letáků, plakátů, kurzů, sjezdů a přednášek snažily zápasit s nevědomostí, neuvědoměním a nechutí (možná i strachem) žen k zapojení se do veřejného a politického života, k němuž měly častokrát zejména starší ženy až odpor.

---

¹³¹ F. F. Plamínková vystoupila na zmíněné manifestaci jako host a zastupovala zde Ženskou národní radu.

¹³² BUREŠOVÁ, J.. *Proměny...c. d.*, s. 136-151.

¹³³ MZA Brno, fond 86, kart. 19. Zpráva o činnosti ZO PŽM za její desetileté působení, sepsala M. Dorazilová.

Před každými volbami obesílaly politické strany se snahou prosazení ženy na kandidátky. Jejich agitační činnost byla tedy široká.¹³⁴

V roce 1934, kdy organizace působila již deset let, sepsala Miroslava Dorazilová zprávu o činnosti ZO PŽM, v níž uváděla, v jakých oblastech ZO PŽM za tuto dobu nejvíce pracovala. Činnost v oblasti kultury byla prezentována zejména pořádáním sjezdů, schůzí a přednášek, ale i vydáváním publikací, brožur a letáků. Boj za práva žen probíhal hlavně formou písemných protestů, petic a rezolucí. Další práce probíhala v oboru školském, sociálním a také hospodyňském, při němž bylo pořádáno několik hospodyňských sjezdů a přednášek, autorka však poukazuje i na nedostatky a nabádá, aby snaha členek rozhodně neutuchala, naopak, aby se ještě více prohlubovala.

Do dalších let si organizace brala mnoho předsevzetí do své práce, jednalo se také o vytvoření vyhovujících stanov a ustavení pevného spolku, neboť zatím byla ZO PŽM pouze volným sdružením, také bylo důležité v názvu změnit: ZO PŽ moravských na ZO PŽ moravskoslezských, protože členky pocházely i ze Slezska. A v neposlední řadě bylo samozřejmě důležité získávat stále více korporací a členek.

Miroslava Dorazilová vyjádřila také svoje přání, jaká by měla být každá pokroková žena: „...aby každá naše členka byla skutečně nositelkou kultury ve svém okolí – aby svým rozhledem budila úctu a to nejen žen, ale i mužů. Aby skutečně každá pokroková žena [...] byla duševně volná, nadšená pro pravdu a dobro, pevného a mravného charakteru, prostá všech předsudků, samostatně myslící, předcházející ve všem dobrým příkladem“.¹³⁵

Pokrokové ženy s velkou nelibostí sledovaly, že ještě koncem 30. let nebyl dořešen značný počet problémů týkajících se ženské rovnoprávnosti. Jednalo se zejména o srážky z platů zaměstnaných žen, upozadování provdaných státních zaměstnankyň, otázka státní příslušnosti žen či vstupování žen do policejních služeb a otázka sociálního pojištění.¹³⁶ Manifestace a schůze konané na toto téma při

---

¹³⁴ BUREŠOVÁ, J. *Proměny...c. d.*, s. 151-153.

¹³⁵ MZA Brno, fond 86, kart. 19. Zpráva o činnosti ZO PŽM za její desetileté působení, sepsala M. Dorazilová.

¹³⁶ Návrh nové úpravy zákona totiž vylučoval ženy jako možné samostatné pojistníky, s čímž ženy výrazně nesouhlasily.

20. výročí vzniku ČSR byly přerušeny dalším státním i mezinárodním politickým vývojem.¹³⁷

V době druhé světové války byla činnost žen utlumena, ale nikoliv přerušena. Schůze ZO PŽM se konaly dvakrát či třikrát ročně. Po válce chtěly ženy obnovit činnost v plném rozsahu a navázat na meziválečné období, těsně po válce se tomuto úsilí vcelku dařilo, ale únorový převrat roku 1948 ostře zasáhl. Výroční valná schůze, která se konala 23. května 1948, byla pro ZO PŽM také schůzí poslední. Likvidační výbor ZO PŽM se naposledy sešel 17. května 1949 a 21. srpna téhož roku byla likvidace organizace úředně vzata na vědomí.¹³⁸

---

¹³⁷ BUREŠOVÁ, J. *Proměny...c. d.*, . s. 153-155.; TATÁŽ: *Zemská organizace Pokrokových žen moravských jako představitelka a pokračovatelka liberalizačních a demokratizačních snah žen na Moravě za 1. ČSR: Pohled do 20. let 20. století*. In: AUPO, *Historica* 29, Olomouc 2000, s. 143-156.

¹³⁸ BUREŠOVÁ, Jana: *Společenská aktivita ženských spolků na Moravě*. In: *Československo na rozhraní dvou epoch nsvobody*. Sborník z konference k 60. výročí konce 2. světové války. Praha 2005. s. 275-276.

3.2. Osobnost Miroslavy Dorazilové

Miroslava Dorazilová, roz. Strnadová, se narodila 29. května 1880 v Křečkovících¹³⁹. Její otec, Jan Strnad, byl činný v komunální politice ve Vyškově. Bojoval proti umělému poněmčování, za českou školu a za hospodářskou svobodu Vyškova bez německého vlivu. Matka Miroslavy se jmenovala Františka Strnadová a i ona byla poměrně společensky činná. Roku 1874 stála u zrodu ženské vzdělávací jednoty Vlasta, v níž působila coby jednatelka celé čtvrtstoletí. Proto také měla Miroslava rodinné zázemí a veškerou podporu, aby se od útlého mládí zapojovala do společenských a vlasteneckých aktivit. Účinkovala na besedách, uměleckých večerech a hrála i v ochotnickém divadle. Angažovala se v dobročinných spolcích a za pomoci svého otce dokonce roku 1896 založila ženský odbor Sokola ve Vyškově, v jehož čele stanula jako náčelnice.

Miroslava se díky své matce seznámila s liberálně orientovanou a tehdy v ženském hnutí velmi činnou Eliškou Machovou. Miroslava Strnadová si již jako mladé děvče uvědomovala, že je třeba docílit lepší vzdělanosti žen a také pociťovala nutnost utvoření centra, kde by měly ženy příležitost se potkat a sdílet si důležité poznatky a vydat se společnou cestou v řešení různých otázek, hlavně kulturních, mravních a sociálních. Tímto chtěla docílit, aby se žena mohla svým rozhledem a vzděláním postavit na roveň muže ve veřejném životě.

Když se na počátku 20. století začalo etablovat moravské ženské pokrokové hnutí, které hodlalo bojovat za zlepšení výchovy, za ochranu dělnic, ochranu matky a dítěte, za zrovnoprávnění ženy a muže, hodlalo propagovat mír a snažilo se omezovat alkoholismus a prostituci, Miroslava, tehdy už Dorazilová, neváhala a vstoupila do vznikající organizace.

Za svého muže Julia Dorazila se provdala roku 1905. Byl vyškovským obchodníkem, nutno podotknout, že mu Miroslava v jeho práci velmi pomáhala.

Od roku 1910 do vzniku 1. ČSR pilně pracovala v Pokrokové organizaci moravských žen, společně se ženami, které dohromady pojil názorový soulad i přátelství.

---

¹³⁹ Nyní jsou Křečkovice místní částí Vyškova, k městu byla původní obec Křečkovice přičleněna roku 1942.

Když se ukázalo, že realita v ohledu na rovná práva muže a ženy nespĺnila očekávání, dala Miroslava Dorazilová podnět k uspořádání sjezdu moravských žen ve Vyškově v červnu 1924, kde byla obnovena činnost organizace pod pozměněným názvem. Ludmila Zatloukalová-Coufalová ze Svěsedic u Olomouce v roli předsedkyně a Miroslava Dorazilová v roli jednatelky setrvaly ve svých funkcích až do zániku ZO PŽM.

Miroslava Dorazilová věnovala organizaci obrovský kus práce a zasloužila se i o vydání 13 ročníků *Věstníku ZO PŽM*, jehož byla redaktorkou. Další osvětovou práci prováděla v čele velmi činného Sdružení pokrokových žen Vlasta ve Vyškově, pod jehož záštitou byla pořádána večerní lidová škola pro ženy a rodinná škola pro dívky. M. Dorazilová pracovala pro Vlastu nejdříve jako jednatelka a později jako předsedkyně 50 let. I po ukončení druhé světové války se snažila, aby se pokrokové ženy zapojovaly do společné práce žen v republice. Nakonec svoji dlouholetou činnost v pokrokovém hnutí ukončila, když roku 1949 stála u likvidace ZO PŽM, zároveň složila svoji funkci ve Vlastě.

Za svého veřejného působení Miroslava Dorazilová také hojně publikovala, dochoval se dokonce seznam článků, které psala do tisku mezi léty 1913-1947. Jednalo se o noviny a časopisy: *Právo ženy*, *Obchodní obzor*, *Vyškovské noviny*, *Nová síla*, *Zvěstování* a samozřejmě také *Věstník ZO PŽM*. Často se vyjadřovala k poměrům ženy-živnostnice, obchodním záležitostem i občanskému zákoníku. Psala také o svém rodném městě a o významných osobnostech ženského pokrokového hnutí. Jejím velmi významným počinem bylo sepsání brožury *Vývoj pokrokového ženského hnutí na Moravě*¹⁴⁰, která byla vydaná při příležitosti 10. výročí státní samostatnosti při manifestačním sjezdu moravských žen v Brně roku 1928.

---

¹⁴⁰ DORAZILOVÁ, Miroslava: *Vývoj pokrokového ženského hnutí na Moravě*. Vyškov 1928.

V brožuře shrnula dosavadní činnost pokrokového ženského hnutí na Moravě. Vzpomněla na jeho nepilnější a zasloužilé pracovnice. Závěrem vyjádřila společný cíl, k němuž má hnutí směřovat:¹⁴¹ *...přispěti k tomu, aby dnešní žena stále více a více se propracovávala k ušlechtilému typu ženy vpravdě pokrokové, která by byla duševně volná, nadšená pro pravdu a dobro, pevného a mravného charakteru. Pokrokovou ženu představujeme si prostou všech předsudků, samostatně myslící, předcházející ve všem dobrým příkladem svému okolí. Jen taková žena může vychovati tělesně i duševně zdravou generaci, která bude zárukou lepší budoucnosti.*¹⁴²

Miroslava Dorazilová zemřela 25. srpna 1955 ve Vyškově.¹⁴³

---

¹⁴¹ MZA Brno, fond G 86, kart. 19. Miroslava Dorazilová.

¹⁴² DORAZILOVÁ, Miroslava: *Vývoj pokrokového ženského hnutí na Moravě*. Vyškov 1928. s. 10.

¹⁴³ *Databáze knih. Miroslava Dorazilová. Autor*. In: <http://www.databazeknih.cz/autori/miroslava-dorazilova-83466>. [cit. 26. 1. 2017]

4. Katolický proud ženského hnutí

Československá strana lidová měla pozoruhodnou ženskou podporu. V moravském prostředí, byl v 1779 místních lidových jednotách poměr muž: žena 63 378: 52 597. Právě na Moravě, kde roku 1924 vznikl Svaz katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska, byla ženská katolická základna (a to i ve světovém měřítku) jedna z nejmohutnějších. Svůj protějšek v Čechách našla moravská organizace o rok později ve Svazu katolických žen a dívek Republiky československé. Ovšem moravský Svaz měl kromě větší početní základny i užší vazby na lidovou stranu a také významný tiskový orgán v podobě časopisu *Moravská žena*, který postupem času změnil svůj název na *Křesťanskou ženu*.¹⁴⁴

Když ženy dosáhly volebního práva, neznamenal to významný krok pouze pro ně, ale také pro muže a celou společnost. Ženy se tak staly velkým činitelem, který mohl silně ovlivňovat politické dění i úspěchy a neúspěchy jednotlivých kandidátů. Kromě toho, že mohly samy do politiky snadněji pronikat, byly i nezanedbatelným volebním nástrojem, čehož si samozřejmě začali všimati i muži, kteří využitím právě tohoto „nástroje“ chtěli dosáhnout svých politických snah a cílů.

Cílem katolických žen byla zejména podpora stejně smýšlejících mužů v jejich politických záměrech ve jménu katolické ideologie. Tyto ženy se snažily pro muže vytvářet co nejlepší zázemí, ale jejich samostatné politické ambice se neobjevovaly, o vstup do politiky jednoduše neměly zájem.

Katolické ženy opravdu ve velké míře agitovaly pro volbu kandidátů strany lidové a řádně také využívaly svého volebního práva v jejich prospěch, což se projevilo lidoveckým úspěchem ve volbách již v roce 1925. Po zmíněných volbách začaly dokonce hlasy z nekatolických stran volat po zrušení volebního práva žen, protože prý volí „klerikálně“. Snahu o vymanění žen z vlivu katolické církve projevovaly právě ženy výše jmenovaného liberálního proudu, které se sdružovaly v pokrokových spolcích.¹⁴⁵

---

¹⁴⁴ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 212-213.

¹⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 218-219.; TATÁŽ: *Rozdílné pohledy na novou společenskou realitu po roce 1918 na příkladu katolických a pokrokově orientovaných ženských spolků*. In: *České křižovatky evropských dějin 1918: Model komplexního transformačního procesu?* Praha 2010, s. 195-202.; TATÁŽ: *Ženské katolické organizace v Čechách a na Moravě 1918-1938*. In: *Politický katolicismus v nástupnických státech rakousko-uherské monarchie v letech 1918-1938*. Olomouc 2001, s. 207-206.

Katolický proud tedy razil názor, že žena je určena k péči o muže, děti a rodinu.¹⁴⁶ I členky Svazu katolických žen a dívek zastávaly myšlenku, že místo ženy je v rodině, což potvrzuje také skutečnost, že jen menší počet členek Svazu prováděl nějaké kvalifikované zaměstnání.¹⁴⁷ Můžeme tedy konstatovat, že názor katolicismu na ženu byl značně konzervativní, propagující zažitou tradici.

Nutno podotknout, že ženy sdružené v katolických organizacích a zároveň i jejich tisk, prosazující křesťanské zásady, byly pro stranu lidovou značnou oporou a velkou měrou jí napomohly i k vydobytí silnější pozice v politickém systému 1. ČSR.¹⁴⁸

První snahy katolické organizovanosti žen sahají do roku 1897, kdy se konala první veřejná schůze katolických žen v Praze. Postupně byly zakládány křesťansko-sociální spolky paní a dívek dokonce i na venkově. V roce 1912 vznikl Svaz katolických ženských spolků. Během války se veškerá práce katolických žen soustředila na charitu, k velkému rozšíření katolického hnutí došlo po vzniku Československé republiky.

Významnou činitelkou hnutí se stala Augusta Rozsypalová¹⁴⁹, která se v roce 1920 stala poslankyní (jako jediná žena z řad lidovců v meziválečné době) a zároveň vedla od roku 1921 i Svaz katolických ženských spolků.¹⁵⁰

Volné sdružení katolických ženských spolků již přestalo plnit svůj úkol, a tak bylo třeba založit celozemskou organizaci s jednotnými stanovami, která by měla zároveň za úkol čelit protikatolickým tendencím pokrokařů. Proto roku 1925 došlo ke vzniku Svazu katolických žen a dívek v Čechách. Svaz začal velmi činnorodě pracovat, zakládal nové a nové odbočky, pořádal sjezdy a poutě, zasloužil se o různé oslavy a připomínání světců, bojoval proti mravnímu úpadku, snažil se zachovat náboženskou výuku na školách. Pořádány byly i přednášky, divadelní představení a vzdělávací kurzy. Členky se věnovaly dobročinnosti, konaly sbírky ve prospěch chudiny či studentů bohoslovectví. V neposlední řadě také agitovaly pro své kandidáty a jako své hlavní cíle si uložily: boj proti občanskému sňatku, proti rozluce manželství, proti odstraňování náboženské výuky ze škol,

---

¹⁴⁶ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 223-224.

¹⁴⁷ MZA Brno, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 3301. Relace ze schůzi Svazu katolických žen a dívek.

¹⁴⁸ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 228.

¹⁴⁹ Augusta Rozsypalová (1857-1925) učitelka, politička a meziválečná poslankyně.

¹⁵⁰ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 229-231.

proti nevěreckému tisku a proti „neřesti a zločinům, které hanobí manželství a mateřství a dělají z něho cestu do pekla“, a také boj proti modernitě.¹⁵¹

---

¹⁵¹ TAMTÉŽ, s. 233-236.

4.1. Svaz katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska

V moravském prostředí došlo také k ustavení jednotné ženské katolické organizace, a to dokonce dříve než v Čechách. Svaz katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska vznikl na valném sjezdu dne 16. listopadu 1924 v Brně. Tomuto valnému sjezdu ještě předcházela schůze katolických žen konaná v srpnu téhož roku, kde byla poprvé vyslovena myšlenka celomoravského katolického ženského svazu. Ministr Jan Šrámek¹⁵² promluvil k moravským ženám a nabádal je, aby se staly apoštolkami křesťanství a nenechaly se zlákat „vábivými pokrokařskými hesly“. Také vyslovil přání, aby měl Svaz pobočky ve všech obcích. Jan Šrámek se také stal duchovním rádcem Svazu na Moravě. První stanovy Svazu katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska, pocházející z roku 1924 byly o čtyři roky později mírně přepracovány. První předsedkyní Svazu byla Zdenka Dolanská¹⁵³, kterou po tříletém fungování organizace nahradila původní místopředsedkyně a ústřední postava moravského ženského katolického hnutí Františka Menšíková, která stála v jejím čele až do roku 1940. Jednatelkou byla zvolena Josefa Kaplerová.

První valná hromada Svazu se konala na konci ledna 1926, kde bylo zaznamenáno, že k němu přísluší hned 10 jednotlivých katolických ženských spolků, má 260 odboček a 29 tisíc členek. Díky obrovské agitační činnosti počty čile stoupaly. Svaz byl velice činný, kromě pořádání přednášek, sjezdů, besed, večírků slavností a poutí (zjm. na Velehrad a Hostýn), provozoval také řečnické kurzy, čímž si vychovával budoucí agitátorky už od poměrně útlého věku (nejmladším účastnicím bylo 14 let).

Rozsáhlá byla také činnost charitativní, v jejímž rámci byla značně aktivní Družina Cyrillo-Methodějská pro kulturní a charitativní potřeby lidu na Moravě, založená roku 1924 ve Velehradě. Ta pořádala sbírky a budovala ústavy na podporu nemocným. Sbírkami byly ovšem také pořádány na podporu chudiny, sirotků, studentů kněžského studia, na výstavbu a vybavení chrámů. Další cílovou skupinou byly chudé matky s novorozeňaty a také staří lidé. Ženy se jim snažily zajistit lékařskou pomoc a vypomáhaly jim v domácnosti. Na pomoc těmto skupinám se vybíraly jak finanční příspěvky, tak naturálie. Svaz podporoval i své členky v případě ztráty

---

¹⁵² Jan Šrámek (1870-1956) český římskokatolický kněz a politik, po r. 1918 předseda Československé strany lidové, mezi léty 1940-1945 předseda Londýnské exilové vlády.

¹⁵³ Zdenka Dolanská (1872-1943).

zaměstnání nebo nemoci, dokonce finančně pomáhal i rodinám, které po zemřelé člence zůstaly.

Z četných zápisů (relací) z valných hromad, výročních, členských i veřejných spolkových schůzí moravských žen můžeme zjistit, jaká témata byla pro katolické ženy nejaktuálnější. V meziválečné době vyvstávaly problémy, jako například reforma manželského práva, kde byla požadována povinnost občanského sňatku a také možnost rozluky manželství, jež byly pro katolický proud nepřijatelné¹⁵⁴: „*Katolické ženy žádali a budou znovu rozhodně žádati za zrušení zákona o rozluce manželské a zrušení civilních sňatků, neboť těmito zákony bylo zaviněno největší zlo [...] Dítky z těchto manželství jsou prý odkázány na milost a nemilost cizích lidí a jsou špatně vychovány. Později prý se z nich stanou zločinci*“.¹⁵⁵ Na podzim roku 1930 o rozluce manželství hovořila na spolkové schůzi Josefa Otoupalová: „*V protestní schůzi v Besedním domě v r. 1919 konané protestovaly katolické ženy a dívky proti rozluce manželství. Vzdor tomu byla však rozluka manželství uzákoněna. Rozluka manželství podkopává základy státu. Jaká bude rodina takový bude stát. Lidová strana na důsledky poukazovala ale nebylo toho dbáno. Dnes vidíme, že je to pohroma. Civilním manželstvím je otevřena cesta nemravnosti*“.¹⁵⁶

Další problém představovalo zrušení povinného náboženství ve školách. Křesťané tyto návrhy považovali za rozvrat ve společnosti, což se dotýkalo i ženských spolků, které ve svém tisku a na sjezdech vyjadřovaly své pobouření a nesouhlas. V roce 1927 dokonce podal Svaz desetibodovou petici ministerstvu školství a národní osvěty, v níž vyslovil požadavky, jak by měla vypadat náboženská výchova ve školách.¹⁵⁷

Jak katolické ženy komentovaly nevěreckou výchovu dětí a vyloučení povinného náboženství ze školní výuky si můžeme všimnout v následujících projevech: „*České a katolické matky se musí snažiti, aby jejich děti byly ve školách vychovávány v duchu svatováclavském a nenechati vychovávatí kantory, vrahy a zloděje. Naše škola chrlí komunisty*“.¹⁵⁸

---

¹⁵⁴ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 237-249.

¹⁵⁵ MZA Brno, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 3301. Relace z Valné hromady odbočky Svazu katolických žen a dívek v Maloměřicích, ze dne 23. 3. 1930.

¹⁵⁶ TAMTÉŽ: Relace z veřejné spolkové schůze svazu katolických žen a dívek, ze dne 15. 10. 1930.

¹⁵⁷ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 249-256.

¹⁵⁸ MZA Brno, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 3301. Relace ze spolkové veřejné schůze Ústředního svazu katolických žen a dívek v Brně, ze dne 16. 9. 1930.

Řešení této otázky probíhalo i na veřejné spolkové schůzi v Brně-Komíně, kde přednášející řekla: „*Zásahy katolických žen mají zabrániti, aby náboženství bylo ve škole tupeno a sesměšňováno bezvěreckými učiteli a aby v duši dítěte nebylo ničeno a šlapáno to, co zbožná matka do ní na základě křesťanských nauk vštípila*“.¹⁵⁹

„*Nynější mládež je tak mravně spustlá a proto voláme: Vraťte do škol náboženství!*“¹⁶⁰ To bylo proneseno na schůzi v Brně-Zábrdovicích a nejen tam byly vznášeny protesty proti nevěrecké škole, dalším příkladem je výrok: „*V tomto případě musí býti křesťanští rodičové velmi opatrní obzvláště ve městech kde mají menšinu aby nebyli zaskočeni socialisty, kteří hodlají zmenšit neli znemožnit křest. výchovu mládeže ve škole*“.¹⁶¹

Velkou vlnu protestů mezi katolickými ženami vyvolal také návrh změny § 144 trestního zákona, což se výrazně odráželo i v dobovém tisku.¹⁶² A také vzhled nové stokoruny, na níž se naházela obnažená žena, budil značné pohoršení.¹⁶³

Důležitou byla agitační činnost, kdy se katolické ženy snažily získat volební hlasy pro Československou stranu lidovou: „*Proto my katolické ženy, abychom uhájili svoje posice musíme dne 26. května postaviti se k urně a v jedné ruce držeti křížek a v druhé volební lístek s číslem 5, kterou vede MSGR Dr. Šrámek*“.¹⁶⁴

O nezájmu samotných žen angažovat se v politice svědčí výrok: „*Svaz katolických žen a dívek se na své ustavující schůzi usnesl, že ženy nebudou kandidovat nikdy. Zastoupení ponecháváme řádným katolickým mužům*“.¹⁶⁵

V neposlední řadě je nutno zmínit i katolický tisk, jenž byl Svazem neochvějně propagován: „*Žena nemá v domácnosti trpěti časopisy, které schvalují nemravnosti a má choditi vždy slušně oblečená. Manželka se má snažiti, aby její muž*

---

¹⁵⁹ MZA Brno, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 3301. Relace z veřejné spolkové schůze Svazu katolických žen a dívek v Komíně, ze dne 3. 6. 1928.

¹⁶⁰ TAMTÉŽ.: Relace z veřejné schůze odbočky-Zábrdovice Svazu katolických žen a dívek, dne 2. 3. 1927.

¹⁶¹ TAMTÉŽ.: Relace z veřejné schůze katolických žen a dívek, ze dne 10. 9. 1930.

¹⁶² Jednalo se o potratovou politiku, v meziválečném období velmi diskutovanou. Ke schválení liberálnějšího pojetí zákona „o vyhnání plodu“, v dané době nedošlo.

¹⁶³ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 258-263. TATÁŽ.: *Jan Šrámek a Svaz katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska*. In: Jan Šrámek a jeho doba. Brno 2011, s. 283-287.

¹⁶⁴ MZA Brno, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 3301. Relace z veřejné schůze Ústředí Svazu katolických žen a dívek Čsl. republiky, sídlem v Brně, ze dne 11. 4. 1935.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ.: Relace z veřejné spolkové schůze Svazu katolických žen a dívek, ze dne 11. 10. 1931.

byl přívržencem lidové strany a neodebíral noviny jejichž tendence odporují zásadám lidové strany".¹⁶⁶ To řekla ve svém projevu F. Menšíková.

Dalšími častými tématy schůzí byla odluka církve od státu, výdělečná práce provdaných žen, s níž katolické ženy nesouhlasily, náplň ženské práce spatřovaly v péči o rodinu. Dále se diskutovalo o moderních čítankách, jež pozbývaly náboženský charakter, o důležitosti zřizování katolicky laděných knihoven, o posílení vlivu strany, o škodlivosti alkoholu a prostituce a také o bezvěreckém tisku, kde byly zveřejňovány zločiny a vraždy. Často se v projevech objevovala výtka ohledně malé účasti na schůzi, ale i nabádání žen do nové neúnavné práce a apoštolské činnosti, která měla spočívat v šíření křesťanství, v odběru katolických tiskovin a přivádění nových členek do Svazu.¹⁶⁷

Svaz katolických žen a dívek se jen rozrůstal a prohluboval svoji aktivitu. Na počátku roku 1928 čítal svaz 131 115 členek, na konci roku 1932 už 262 456 a o 5 let později, tedy na konci roku 1937 počet dosáhl již 315 162 členek. Kromě mnoha pořádaných akcí se katolické ženy výrazně zasloužily o úspěch Československé strany lidové ve volbách, jejich snaha byla už v té době uznána a oceňována.¹⁶⁸

O značném rozsahu ženského katolického hnutí na Moravě svědčí i množství odboček Svazu katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska v samotném Brně. Z pramenného materiálu vyplývá, že odbočky se etablovaly v brněnských částech: Tábor, Slatina, Královo Pole, Tuřany, Horní Heršpice, Husovice, Jundrov, Komín, Komárov, Medlánky, Lískovec, Maloměřice, Řečkovice, Zábrdovice, Žabovřesky, Židenice a několik dalších. Na schůzích, ať už celého Svazu či poboček byl různý počet účastníků, samozřejmě velmi záleželo na druhu a zaměření schůze. Konaly se schůze při komorní účasti 20 členek, ale i mnohem mohutnější, například i s dvoutisícovou účastí. Výjimečně se v malém počtu zúčastňovali muži.¹⁶⁹

Stejně jako pokrokový proud, tak i katolický byl nucen během druhé světové války utlumit svoji činnost a státní převrat jej dohnal k likvidaci. Na počátku prosince 1951 byla konána schůze, kde byl podán návrh na likvidaci Svazu

---

¹⁶⁶ TAMTÉŽ.: Relace z 9. valného sjezdu Svazu katolických žen a dívek ČSR, ze dne 19. 2. 1934.

¹⁶⁷ MZA Brno, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 3301. Zápisy ze schůzí.

¹⁶⁸ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 241-244.

¹⁶⁹ MZA Brno, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 3301. Spisy jednotlivých brněnských odboček Svazu katolických žen a dívek.

a o několik dní později, 13. prosince byla podána žádost o výmaz ze spolkového katastru.¹⁷⁰

---

¹⁷⁰.TAMTÉŽ.: Zprávy o likvidaci a dobrovolném rozpuštění spolku.

4.2. Osobnost Františky Menšíkové

Františka Menšíková se narodila 9. února 1874¹⁷¹ ve Velešovicích, pocházela z venkovského dělnického prostředí. V 17 letech se přistěhovala do Židenic, kde byla zaměstnaná jako vyšíváčka v textilní továrně. Musela živit svoji matku a nemocné sestry. Záhy se začala zajímat o veřejnou aktivitu katolických žen a sama se svojí prací začala na chodu katolických spolků podílet. Stála u zrodu křesťansko-sociálního spolku žen a dívek Zdislava, pracovala i v Panenské jednotě.

V roce 1902 byla ve Velehradě zvolena do ústředního představenstva všeodborového sdružení křesťanského dělnictva československého, ve funkci působila až do roku 1925. O dva roky později se stala předsedkyní Svazu katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska. Je pokládána za velmi činnou budovatelku katolického ženského hnutí na Moravě.¹⁷² Svaz pod jejím vedením jen vzkvétal, rozšiřovala se jeho činnost i členská základna. Úzce spolupracovala s duchovním rádcem Svazu Janem Šrámkem. Byla také administrátorkou týdeníku *Křesťanská žena*. Za svoje zásluhy obdržela papežské vyznamenání Pro ecclesiae et Pontificae.¹⁷³

O tom, že Františka Menšíková byla duší ženského moravského katolického hnutí, svědčí i fakt, že byla svolavatelkou drtivého počtu valných hromad, veřejných i výročních schůzí všech brněnských poboček i celého Svazu.¹⁷⁴ Jen zcela výjimečně nebyla Františka Menšíková přítomná na nějaké schůzi katolických žen, jeden takový příklad dokládá veřejná schůze v Brně-Řečkovících, kdy byla řečnicí F. Michličkovou omluvena slovy: „že pro nával práce nemohla se dostavit“.¹⁷⁵

Františka Menšíková zemřela 22. února 1941 v Brně. Krátce po její smrti začala být činnost Svazu omezována, což vedlo až k jeho úplnému zániku.¹⁷⁶

Zpráva o tom, že ve svých 67 letech podlehl slečna Františka Menšíková mrtvici, se objevila i v dobovém tisku.

---

¹⁷¹ *Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna*. In: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=13982. [cit. 24. 1. 2017]

¹⁷² BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 240.

¹⁷³ V překladu: Pro církve a papeže. Jedná se o vyznamenání udělované kněžím i laikům za zvláštní zásluhy. Nejvyšší vyznamenání, které papež může udělit laikovi.

¹⁷⁴ MZA Brno, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 3301. Spisy jednotlivých brněnských odboček Svazu katolických žen a dívek.

¹⁷⁵ TAMTÉŽ.: Brněnská odbočka Svazu katolických žen a dívek Řečkovice. Zápis z veřejné schůze ze dne 22. 12. 1929.

¹⁷⁶ *Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna*. In: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=13982. [cit. 24. 1. 2017]

Našinec o ní napsal: „Se slečnou Františkou Menšíkovou odchází katolické veřejnosti moravské vzácný typ ženy organisátorky a budovatelky velkého formátu a nepředstavitelné energie i houževnatosti. [...] Sl. Františka Menšíková zachovávala vždycky nejužší styk s životem ve všech odbočkách Svazu. Nebylo snad jediného městečka a vesnice, aby je agilní předsedkyně nenavštívila. Její schopnost působit na lidi zejména na členstvo Svazu, byla podivuhodná. Byla to jistě nejoblíbenější a nejoblíbenější postava z veřejně činných žen na Moravě. Osobně vlídná, ale rozhodná a nekompromisní, když šlo o zásady, přísná k sobě a neslevující tam, kde šlo o plnění povinností [...] Svaz a ona, to byly dva pojmy splývající takřka v jeden. Nebude lehké nahradit její nezvratnou rozhodnost a autoritu v nejširších vrstvách moravských žen.“¹⁷⁷

---

¹⁷⁷ *Sl. Františka Menšíková zemřela. Vzpomeňte předsedkyně Svazu katolických žen a dívek, budovatelky Moravskoslezské domoviny. Našinec, č. 47, 1941, s. 3.*

5. Názorové odlišnosti ženského liberálního a katolického proudu v Československu s ohledem na postavení ženy ve společnosti

Názorovou odlišnost těchto dvou proudů ještě dávno před vznikem Československa naznačila už Eliška Krásnohorská: „*Ukázalo se opět, že myšlénka moderní a demokratická – a takovou otázka ženská jest – nedá se provést na krátké vzdě konservativní prostřednosti a bázlivé polovičatosti; musí kotviti v lidu a tudíž zřejmě působiti pro lid, pro obecnost, a proto bez významu živoří takové pokusy ženské, které si na korouhev napsaly neupřímné heslo národní obojetnosti aneb které pokrok duševní a společenský mínily sloučiti s pobožnůstkářskou propagandou.*“¹⁷⁸

V poválečné době vznikl prostor pro konfrontaci odlišných názorů na roli ženy ve společnosti i v rodině. Na tomto poli se střetávaly dva výše uvedené proudy, katolický a pokrokový.

Převažující většina společnosti tíhla k zažitým tradicím v ohledu na postavení ženy. Tyto zvyklosti byly podporovány ideou katolicismu, kterou propagoval konzervativní proud. Po první světové válce ale začal výrazněji pronikat i proud druhý (své kořeny měl již ve 2. polovině 19. století) s liberálnějšími, demokratičtějšími a pokrokovými snahami a názory. Tento proud byl zastáncem ženské emancipace, volal po rovnoprávnosti ženy a muže. Po válečném útlumu začaly pokrokové spolky opět prosazovat své snahy a cíle.

Představitelky liberálních spolků, které v období první republiky obnovily činnost, bojovaly proti zvyku, který byl v československé společnosti opravdu železnou košilí. Jejich cíl spočíval v tom, aby uzákoněnou rovnost muže a ženy implementovaly do praktického života. I po roce 1918 tak sváděl pokrok velký a těžký boj s konzervatismem a naopak.¹⁷⁹

Původní snahy liberálních žen směřovaly zejména do oblasti vzdělávání (snaha o zakládání vyšších dívčích škol). Současně se začal projevovat zájem o veřejné dění. Ženy se prostřednictvím sjezdů či petic snažily ovlivnit politické záležitosti, poprvé se vyjadřovaly k zákonům a nařízením, snažily se ženu prosadit

---

¹⁷⁸ MALÍNSKÁ, J.: *Do politiky prý žena...c. d.*, s. 36.

¹⁷⁹ BUREŠOVÁ, Jana: *Rozdílné pohledy na novou společenskou realitu po roce 1918 na příkladu katolických a pokrokově orientovaných ženských spolků*. In: *České křižovatky evropských dějin 1918: Model komplexního transformačního procesu?* Praha 2010, s. 193-194.

i do úřadu. Nová ústava z února 1920 ve svém § 106 jasně říkala, že výsady rodu, pohlaví a zaměstnání se neuznávají. Jenže převod této formality do praxe byl těžší, než ženy čekaly. Proto napjaly „pokrokářky“ všechny své síly k reálnému naplnění svých práv.¹⁸⁰

Naopak výše zmíněný konzervativní proud neviděl priority žen ve veřejném životě. Žena měla být především matkou, vychovatelkou, hospodyní a manželkou. Neexistovalo pochopení pro výdělečnou činnost provdaných žen, natož jejich zapojení do veřejného života. Katolické ženy se nesnažily vstupovat do politiky, jejich krédem byla podpora mužů z Československé strany lidové, výrazně se podílely na agitaci v rámci volebních kampaní. Důležitým fenoménem byl též katolický tisk, prostřednictvím kterého bylo vyjádřeno, jak má vypadat, jak se má chovat správná katolická žena a co má být jejím úkolem. Tím byl především boj proti pokrokářskému novátorství a společenskopolitickým změnám. Ústředním úkolem žen byla výchova (samozřejmě křesťanská) svých dětí.¹⁸¹

Nepřátelské postoje těchto proudů lze sledovat v projevech z konaných schůzí. Katolická řečnice na jedné z nich „*upozorňovala, kdyby snad byla pořádána v obci schůze proticírkevní, mohou na tuto členky jíti a vyslechnout řečníka a kdyby mluvil proti církvi neb státu, udat ho, aby byl hodně potahován*“.¹⁸²

Další řečnice na Výroční veřejné schůzi svazu – odbočky v Husovicích „*poukazovala na škodlivé psaní různých časopisů pokrokových, které neblaze působí na ženy, svádí je k nemravnému životu a proto je nutno, aby křesťanské ženy těchto časopisů neodebírali a četly výhradně časopisy křesťanské, jichž dostatek vychází*“.¹⁸³

Zhoubu pokrokovosti viděly katoličky v ovlivňování mládeže: „*Pokrokové vlivy zasahují prý také do řad příslušníků církve, takže hoši nechtějí studovati Bohoslovectví a je obava, že v pozdější době nebude možno obsaditi fary a školy*“.¹⁸⁴

---

¹⁸⁰TAMTÉŽ, s. 194-195.

¹⁸¹TAMTÉŽ, s. 197-200.

¹⁸² MZA Brno, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 3301. Relace z veřejné spolkové schůze svazu katolických žen a dívek v Brně-Jundrově, ze dne 24. 11. 1930.

¹⁸³ TAMTÉŽ.: Relace z výroční veřejné schůze spolku: „Odbočka svazu katolických žen a dívek v Husovicích“, konané dne 1. 2. 1931.

¹⁸⁴ TAMTÉŽ.: Relace z Valné hromady odbočky Svazu katolických žen a dívek v Maloměřicích, ze dne 23. 3. 1930.

V ostatních nekatolických stranách byly spatřovány silné nepřátelské tendence: „...strana Čsl. lidová má tolik nepřátel, hlavně křesťanské socialisty a agrárníky, kteří v časopisech hanobí našeho milovaného vůdce Msgr. Dra. Šrámka, který naši stranu vedl vždy a vede na správné cestě. Křesťanští socialisté zradili naši lidovou stranu a nyní všude nadávají na lidovce a jsou horší, než bezvěrci“.¹⁸⁵

Ani ženy liberálního proudu nezůstávaly pozadu. Miroslava Dorazilová na jednom ze sjezdů řekla: „...my voláme Vás i ke společnému protestu proti těm chystaným reakčním výnosům a zákonům, kterými máme býti vrženy zpět a zpět postaveny v boj za svá práva, svobodu, sebeurčení“.¹⁸⁶

Lidmila Konečná se vyjádřila takto: „...u nás na Moravě je potřeba ženského hnutí takového, jež by ženy chránilo před útoky a svody, jimiž je reakce ohrožuje. Je třeba ženského hnutí, jež by u žen budilo vědomí zodpovědnosti a vedlo je k poctivé a svědomité práci v rodině, v povolání, ve veřejném životě, jež by je vymaňovalo z pout klerikalismu, jež by je učilo snášenlivosti náboženské a politické, jež by ženy získávalo pro kulturu a pokrok, jež by v nich pěstovalo demokratické a republikánské smýšlení“. [...]

„Podívejme se na dnešní náboženskou bezradnost, kolísající mezi církevním fanatismem doprovázeným nejhrubšími pověrami a mezi naprostým popřením všeho, co jest z dosahu materiálního požitku člověka. Pomůže se lidu potíráním jeho náboženských ideálů? [...] Než při této věci jest nutno obezřetně postupovati, aby na konec v tom dnešním chaosu nestalo se to, že bychom respektováním náboženských ideálů našeho lidu nechaly tento lid upadat do pověr a jim blízkého zpátečnictví a s tímto spojeného klerikalismu“. [...]

„Já považuji boj proti klerikalismu, ale boj důsledný a taktický za jeden z hlavních a nejdůležitějších bodů programu pokrokových žen a za jeden z hlavních důvodů, pro který je nutno volati po soustředění pokrokové práce moravských žen“.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ TAMTÉŽ.: Relace z veřejné schůze Ústředí Svazu katolických žen a dívek Čsl. republiky, sídlem v Brně, ze dne 11. 4. 1935.

¹⁸⁶ MZA Brno, fond G 86, kart. 9. Projev M. Dorazilové na Zemském sjezdu ZO PŽM, z 9. 6. 1924.

¹⁸⁷ TAMTÉŽ.: Proslov L. Konečné k historii ženského pokrokového hnutí na Moravě.

6. Období 1. ČSR

Tato kapitola si nedává za úkol popsat celé dějiny 1. ČSR, bude se snažit pouze nastínit etablování nového státu a pojednat o sociální politice a hospodářství tohoto státního útvaru. Protože tato diplomová práce je zaměřena na společenskou problematiku diskutovanou v tisku, nebude zde kladen důraz například na politické stranictví či na zahraniční politiku.

Dne 28. října 1918 po zveřejnění Andrásyho nóty, která byla pochopena jako kapitulace Rakouska-Uherska, začalo spontánní oslavování vzniku samostatného československého státu. Národní výbor, jenž zastával funkci provizorní vlády a jehož členy byli tzv. „muži 28. října“¹⁸⁸, ve večerních hodinách tohoto dne vydal své první veřejné prohlášení, které znamenalo oficiální vznik první Československé republiky a její vstup mezi ostatní kulturní a samostatné státy světa. Poté byl vyhlášen první zákon nové republiky, který prozatímně udržoval v platnosti stávající zákony a administrativní aparát zaniklé monarchie, čímž se mělo předejít chaosu a vzniku bezpráví ve státě. Národní výbor vydal sedmnáct dekretů, které souvisely s odtržením Československa od bývalé monarchie a nahrazovaly bývalé úřady novými, československými. Od 14. listopadu začalo fungovat Národní shromáždění, které převzalo pravomoci Národního výboru a skládalo se převážně z poslanců zvolených v posledních parlamentních volbách roku 1911. Poprvé zde zasedaly i ženy. Národní shromáždění prohlásilo oficiální sesazení habsburské dynastie, prohlásilo nově vzniklý stát republikou, zvolilo za prezidenta T. G. Masaryka a ustanovilo vládu. Politika první vlády československé se především soustředila na vnitřní uspořádání Československa a určení jeho pevných hranic.¹⁸⁹ Prozatímní ústava státu, na níž se podílel hlavně sociální demokrat Alfréd Meissner, byla přijata 13. listopadu 1918.¹⁹⁰ Řádná ústava byla přijata na konci února 1920.¹⁹¹

I vnitropolitický vývoj Československa byl složitým procesem. Po prvotní euforii z osamostatnění a vzniku nového státu, po živelných oslavách, začaly na povrch vyplouvat politické, hospodářské a sociální problémy. Nedostatek potravin,

---

¹⁸⁸ Jednalo se o muže zasedající v Národním výboru: František Soukup, Jirí Stříbrný, Alois Rašín, Antonín Švehla a jeden slovenský zástupce Vavro Šrobár.

¹⁸⁹ OLIVOVÁ, Věra: *Dějiny První republiky*. Praha 2012, s. 66-68.

¹⁹⁰ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl. Praha 2000, s. 63.

¹⁹¹ EMMERT, František: *Průvodce českými dějinami 20. století*. Brno 2012, s. 86.

oblečení a ostatních potřeb vedl k bídě a hladu, což vyústilo i několika stávkami.¹⁹² Hladové bouře vypukly nejdříve v Ústí nad Labem, v Chomutově a Liberci a následovaly další, které protestovaly proti lichvářům.¹⁹³ Nastala i vládní krize, v sociální demokracii začaly působit odstředivé síly orientované na sovětské Rusko, jejich pozice se v rámci strany postupem času ještě více upevnily. Nutno podotknout, že prezident T. G. Masaryk tvořil ve státě obrovskou autoritu, velmi úzce spolupracoval se sociální demokracií a i bolševická opozice, vytvořená v této straně, která intenzivně kritizovala poměry v republice, tuto jeho autoritu respektovala. Jeho osobnost tak přispěla k upevnění vnitřní struktury i mezinárodního postavení Československa.¹⁹⁴

Jedním z prvních počínů československé vlády bylo vydání pozemkové reformy, která byla velkým zásahem do držby půdy, namířeným proti rozsáhlému pozemkovému vlastnictví bývalé šlechty a katolické církve. Svým charakterem podporovala demokratickou strukturu státu.¹⁹⁵

Hospodářství Československa po válce bylo rozvráceno. Převážná část výroby se zaměřovala na potřeby války a došlo tak k vyčerpání surovin a energetického uhlí. Potravinová výroba byla též v žalostném stavu. Palčivý byl zejména nedostatek mouky, řešený následně dovozem z Ameriky. I přes nedostatek paliva, nutného k znovunastartování průmyslové výroby, začala už v roce 1919 mírná konsolidace. Vznik celních hranic způsobil také zprerhání hospodářských vazeb nejen na ostatní části bývalé monarchie. Dostavily se tak nové problémy s dovozem i odbytem surovin a produktů. K tomu se přidala ještě poválečná inflace, kterou se snažila brzdít Rašínova měnová reforma. Po měnové reformě přišlo řešení krize v podobě nostrifikace, což mělo znamenat, že všechny podniky mající své centrály v zahraničí, musely své vedení přesunout do Československa.¹⁹⁶

Československo se po překonání poválečné krize opět dokázalo dostat na úroveň předválečné výroby, kterou roku 1925 dokonce předčilo. V průběhu 20. let se ČSR stala exportním státem, podílejícím se na světovém exportu téměř 2 %. Příjmy z vývozu zajistily i zvýšení platů kvalifikovaných dělníků. Rozšířil se i počet úředníků, vojáků a učitelů. Zvýšila se také životní úroveň,

---

¹⁹² OLIVOVÁ, V.: *c. d.*, s. 79.

¹⁹³ KÁRNÍK, Z.: *c. d.*, s. 54-57.

¹⁹⁴ OLIVOVÁ, V.: *c. d.*, s. 80-83.

¹⁹⁵ TAMTÉŽ: s. 92.

¹⁹⁶ KÁRNÍK, Z.: *c. d.*, s. 211-213.

zjednodušovala se doprava, začal se provozovat turismus. Ekonomický růst dosáhl na konci 20. let 20. století svého vrcholu, většina rodin si mohla dovolit spotřební zboží, což podporovalo dosavadní konjunkturu. Stinnou stránkou 20. let bylo však zvětšování propasti mezi střední třídou a třídou nekvalifikovaných dělníků, která živořila. Také ekonomické rozdíly mezi českými zeměmi a zaostalým Slovenskem a Podkarpatskou Rusí se jen velmi těžko dařilo stírat. Když se ovšem zdálo, že československá ekonomika bude jenom růst, neočekávaně zasáhla velká hospodářská krize.¹⁹⁷

Dne 24. října 1929 došlo ke krachu na newyorské burze, což bylo počátkem velké hospodářské krize, která se rozšířila do celého světa. Miliony lidí přišly o práci a ztratily tak možnost obživy.¹⁹⁸ Československo nebylo zasaženo krizí bezprostředně, ještě roku 1930 zde dosáhla vrcholu zaměstnanost a i průmyslová odvětví prosperovala. Krize se začala projevovat omezením exportu, na němž byla republika mimořádně závislá. Poté se začala zvyšovat i nezaměstnanost. Ekonomický úpadek se na počátku roku 1931 zastavil a vše nasvědčovalo tomu, že se jednalo pouze o přechodnou fázi, další šok však přišel záhy, v létě 1931, kdy propukla celosvětová úvěrová krize, která postihla i Československo. Nejhlubšího krizového bodu dosáhla krize v březnu 1933, kdy průmyslová výroba ČSR nedosáhla ani 56% výroby z roku 1929. Ne ve všech oborech však zasáhla hospodářská krize negativně. Například ke stavbě bytů bylo výhodné použít peníze našetřené během konjunktury, tím se lépe zhodnotily. I když se světová hospodářská krize Československa znatelně dotkla, nelze říci, že by se definitivně zastavily všechny průmyslové obory. I když důsledky nebyly vyloženě devastující, psychiku obyvatel dopady krize jistě zasáhly.¹⁹⁹

Co se týče sociálního zákonodárství, i tam měli českoslovenští politici plné ruce práce. Byla uzákoněna osmihodinová pracovní doba a přísně omezena práce dětí. Stát nově poskytoval podporu v nezaměstnanosti a zlepšil i úrazové a nemocenské pojištění. Tyto zákony byly pomocí socialistických stran a jejich odborů postupně implementovány do praxe. Například prosazování osmihodinové pracovní doby nebylo jednoduché, zvláště v menších podnicích se slabými odbory, takže porušování tohoto zákona bylo ve 20. letech zcela běžné.

---

¹⁹⁷ EMMERT, F.: *c. d.*, s. 90-92.

¹⁹⁸ OLIVOVÁ, V.: *c. d.*, s. 163.

¹⁹⁹ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*, 2. díl. Praha 2002, s. 34-41.

Padaly i návrhy na uzákonění placené dovolené, což se během poválečné krize mohlo jen těžko prosadit, zákon ale nakonec přijat byl, a to v roce 1925. Povoloval šest dní nedělitelné dovolené po nepřetržitém ročním zaměstnání, do níž spadaly i neděle a svátky.

Snahy státu o regulaci mezd nebyly moc úspěšné, to se týkalo i ženské práce, která byla odměňována menší mzdou, byť za stejnou práci, kterou odvedl i muž. Sjednotit ženské a mužské platy se nepodařilo i díky lhostejnosti odborů, v nichž měli hlavní slovo muži, kteří často dokonce nižší mzdy pro ženy přímo žádali. Stejně tak se nepodařilo vyrovnat mzdy v jednotlivých regionech.

Pokrok byl zaznamenán u nemocenského pojištění, kdy měl nemocný nárok na zhruba dvě třetiny svého platu. Podporu dostali zaměstnanci, jejichž nemoc trvala déle než tři dny, délka nemocenské podpory byla dokonce limitována až jedním rokem. Velkým úspěchem bylo přiznání podpory ženám od šesti týdnů před porodem, do šesti týdnů po porodu. Projednávalo se i invalidní a úrazové pojištění, stejně tak pojištění starobní. Zákon o starobním pojištění, který vstoupil v platnost v červenci 1926, upravoval i invalidní, vdovské a sirotčí důchody.

Řešena byla i úroveň bydlení. Bytů byl nedostatek a jejich stav byl nepřijatelný, po válce nemělo příslušenství celých 86 % bytů a koupelna znamenala značný nadstandard, kterým se mohla pochlubit jen jedna pětina bytů. Situace ale postupně také doznala zlepšení, mezi léty 1921 a 1925 bylo v Československu postaveno přes 21 tisíc rodinných domů a v roce 1928 přibýlo přes sto tisíc bytových jednotek, to ovšem skýtalo další problém, který bylo nutné řešit, a to ochranu nájemníků.

Československo se svými sociálními reformami řadilo na přední místa evropského žebříčku. Hospodářský i sociální vzestup, kterým prošlo zejména v druhé polovině 20. let, byl nepopiratelný.²⁰⁰

Během dvacetiletého trvání 1. ČSR museli její občané často reagovat na různé změny, vždyť jenom vláda se v tomto období proměnila osmnáctkrát²⁰¹, ovšem její zánik způsobil vnější faktor v podobě sílícího nacismu v sousedním Německu a následná Mnichovská dohoda.²⁰²

---

²⁰⁰ KÁRNÍK, Z.: *c. d.*, s. 518-523. Blíže k sociálnímu vývoji Československa: DEYL, Zdeněk. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha, 1985.

²⁰¹ OLIVOVÁ, V.: *c. d.*, s. 310-320.

²⁰² Blíže: NĚMEČEK, Jan: *Mnichovská dohoda: cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha 2004.

Do prostředí právě s tímto sociálním a hospodářským vývojem je zasazena tato diplomová práce, jejíž zájem je soustředěn na dobová moravská ženská periodika a problémy, které v nich byly často řešeny. Nový stát a tvorba nových zákonů dávala podněty k rozsáhlým diskuzím, některé z nich se v následujícím textu pokusí práce interpretovat, analyzovat a komparovat.

7. Dobové problémy diskutované v tisku

V následujících třech kapitolách bude pojednáno o vybraných problémech, diskutovaných v dobovém ženském katolickém a liberálním tisku, se zaměřením na moravské prostředí. Jako první téma byla zvolena problematika interrupcí, jako druhé téma problematika dvojího zaměstnání manželů a krácení práv veřejných zaměstnankyň a třetím tématem je záležitost prvorepublikových voleb, v nichž mohly poprvé přistupovat k volební urně i ženy a celkový postoj k působení žen v politice. Všechna témata souvisejí s ženským faktorem, proto mohou pomoci dotvářet pohled na postavení ženy ve společnosti té doby.

7.1. Potrat neboli vyhnání lidského plodu

Už od středověku byl potrat považován za nejtěžší zločin proti životu. Primární roli zde totiž sehrávalo nenarozené dítě, nikoliv žena, ta byla v těchto záležitostech brána sekundárně. Až ve 20. století přišly liberalizační snahy v ohledu na trestné činy, které nepoškozovaly společnost, ani jiné osoby. Do skupiny těchto činů se mohl zařadit i potrat, za podmínky, že plod byl výhradně považován za součást matky²⁰³. Tím se před hodnotu života nenarozeného dítěte dostala do popředí hodnota života a zdraví matky²⁰⁴. Tedy až do první poloviny 20. století byl na našem území tento čin kvalifikován jako delikt proti lidskému životu a nebylo rozlišováno, z jakého důvodu k potratu došlo. Vyhnání lidského plodu z lůna matčina bylo trestáno odnětím svobody na několik měsíců až po několik let těžkého žaláře. Průkopníkem v legalizaci umělých potratů bylo sovětské Rusko, kde mohly interrupce probíhat beztrestně již od roku 1921, poté následoval Island, Švédsko a Dánsko (1938), Velká Británie, Kanada a další.²⁰⁵

I na našem území v období 1. ČSR začaly vyplouvat na povrch návrhy, aby byla možnost v zájmu matky ukončit její těhotenství umělým potratem v případě, že těhotenství ohrožuje její život, že žena byla pohlavně zneužita a přitom došlo k otěhotnění, nebo v případě důvodné obavy z vážného psychického či fyzického

---

²⁰³ Jednalo se o oživení zásady římského práva, že plod je jen „portio viscerum matris“ (součást vnitřních orgánů matky).

²⁰⁴ REPKOVÁ, Eva: *Abort ako zločin – právnohistorické modifikácie*. In: TAUCHEN, Jaromír – SCHELLE, Karel a kol.: *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava 2015, s. 180.

²⁰⁵ ŠTEFANICA, Ján. *Exkurz k historicko-právnému vývoju legalizácie interrupcií na území Československej republiky v 20. storočí*. In: TAUCHEN, Jaromír – SCHELLE, Karel a kol. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava 2015, s. 132.

postižení dítěte. Dále byla požadována možnost beztrestného potratu, pokud již měla žena tři vlastní děti nebo alespoň pětkrát rodila a zároveň žila ve špatných podmínkách, které by neumožňovaly plod donosit.²⁰⁶

Vůbec poprvé bylo vyhnání plodu upraveno trestním zákonem z roku 1768, zákon o zločinech a trestech z roku 1787 určil trestní sazbu tohoto činu v podobě těžkého žaláře od jednoho měsíce do pěti let. Téměř nedotčené znění bylo přeneseno i do trestního zákona platného od roku 1803 a později i do jeho novely č. 117/1852 ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích²⁰⁷, kde nebylo rozlišováno, proč k interrupci došlo, veškeré formy potratu byly kvalifikovány jako zločin. Problematice potratů byla v tomto trestním zákoně věnována hlava šestnáctá O vyhnání plodu ze života, § 144-148. Tento rakouský zákoník také ustanovil, že není třeba, aby byl trestný čin dokonán, proto se trestal i nedokonaný potrat mírnějším trestem (půl roku až jeden rok žaláře) a dokonaný čin (jeden rok až pět let těžkého žaláře).²⁰⁸ Zákaz provést potrat se nevztahoval pouze na případ přímého ohrožení života matky.²⁰⁹

Na základě recepční normy, ustanovené po vzniku 1. ČSR, platil pro trestní právo na území Československa právní dualismus. Česká část republiky převzala výše zmíněný rakouský zákon č. 117/1852 ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích, slovenská část republiky přejala zákon uherský, tak vznikla trestněprávní nejednotnost.

Během období trvání první Československé republiky vzniklo několik pokusů nově kodifikovat trestní právo a s ním i upravit záležitosti ohledně vyhnání plodu. Nejkonkrétnější návrhy ke změně trestního zákona byly podány v letech 1926, 1932 a 1937, přičemž byla navrhována značná liberalizace problému.

Od roku 1925, kdy se konal sjezd československých právníků v Brně, je možné pozorovat tři názorové roviny právních odborníků na interrupci. První skupina zastávala názor, že stávající stav zákona je uspokojivý, druhá skupina byla pro liberalizaci zákona v tom smyslu, že existují určité situace, které brání ženě

---

²⁰⁶REPKOVÁ, E.: c. d., s. 177-178.

²⁰⁷Úplné znění: TAUCHEN, Jaromír – SCHELLE, Karel. *Trestní kodexy 1. díl. Hmotně právní předpisy*. Ostrava 2011, s. 15-117.

²⁰⁸ŠTEFANICA, J.: c. d., s. 133-134.

²⁰⁹MUSILOVÁ, Dana: *Z ženského pohledu: poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. Hradec Králové 2007, s. 76.

donosit dítě a pak o něj pečovat. Třetí názorový proud propagoval absolutní beztrestnost potratů.²¹⁰

Jak vyplývá z dobového tisku, byla problematika interrupce jedním z nejdiskutovanějších témat té doby.²¹¹ Proto bude nyní bádání zaměřeno na reflexi potratové politiky v ženském tisku z prvorepublikového období. Záměrně je zvolen tisk jak katolického, tak liberálního ženského proudu, aby bylo možné reflektovat odlišnosti či shody v názorech na jmenované téma.

První vlna reakcí se rozpoutala po podání návrhu Luisy Landové-Štychové²¹², k němuž se připojil i Bohuslav Vrbenský²¹³, Teodor Bartošek²¹⁴, Ludmila Pechmanová-Klosová²¹⁵ a Františka Zeminová²¹⁶, ti požadovali beztrestnost potratů do tří měsíců těhotenství.²¹⁷ Návrh byl zamítnut, proto se ho jeho protagonisté pokusili podat znovu o dva roky později, opět neuspěli.

Poslankyně Landová-Štychová sklidila hned po svých prvních snahách o uvolnění zákona o vyhnání plodu ostrou kritiku na stránkách ženského moravského katolického časopisu. V rubrice *Rozhledy* časopisu *Moravská žena* v článku s názvem „*Mravní otrlost*“ o ní bylo napsáno: „*Landová-Štychová, národní socialistka, žádala N. S., aby byl zrušen § 144, XVI. hlavy trestního zákona. – Tímto zákonem zapovídá se matce ubijet v sobě počatý plod. – Dle jednomyslného mínění lékařů žije člověk v životě mateřském, třebaž tělo jeho není dosud vyvinuto. Každé úmyslné zničení plodu v životě mateřském jest tedy vraždou. [...] Tento požadavek svědčí o veliké mravní otrlosti jeho původkyně*“.²¹⁸

Podobně je návrh poslankyně vyličen v úvodníku téhož čísla časopisu *Moravská žena*: „*Dítě žije i před narozením a jest vraždou, když matka se postará, aby se nenarodilo živé.*“²¹⁹ Když došlo k podání výše zmíněného návrhu, napsala do *Moravské ženy* příspěvek A. Šmahová, která popsala svůj zážitek z prezentace

²¹⁰ ŠTEFANICA, J.: *c. d.*, s. 134-136.

²¹¹ Např. v časopise katolického proudu *Moravská/Křesťanská žena* bylo v meziválečném období uveřejněno více než 30 zmínek o problematice potratů.

²¹² Luisa Landová-Štychová (1885-1969) česká novinářka, feministka a politička, poslankyně Československé strany národně socialistické, poté i strany komunistické.

²¹³ Bohuslav Vrbenský (1882-1944) stomatolog, novinář a politik.

²¹⁴ Teodor Bartošek (1877-1954) československý politik a poslanec.

²¹⁵ Ludmila Pechmanová-Klosová (1885-?) československá politička a meziválečná poslankyně Československé strany národně socialistické.

²¹⁶ Fráňa (Františka) Zeminová (1882-1962) česká politička a představitelka ženského emancipačního hnutí.

²¹⁷ BUREŠOVÁ, J.: *Proměny...c. d.*, s. 232.

²¹⁸ *Mravní otrlost. Rozhledy. Moravská žena*, roč. 1., č. 7, 27. 6. 1919, s. 5.

²¹⁹ Š., Františka: *Stydíme se za vás a protestujeme!* *Moravská žena*, roč. 1., č. 7, 27. 6. 1919, s. 1.

tohoto tématu v Národním shromáždění. Napsala o mužích, kteří se ošklivostí a hnusem odvraceli, když Landová-Štychová vyslovila názor o volném nakládání ženy se svým tělem.

Na to konto se sešly křesťanské ženy a proti tomuto návrhu protestovaly: „Konečně protestujeme proti zrušení paragrafu 144-148 z citu křesťanským ženám-matkám tak blízkého, neboť návrh se přičí pátému přikázání – nezabiješ. Ano, vyhánění plodu jakýmkoliv způsobem považujeme za zločin a ten nechť je trestán“.²²⁰ Totéž číslo ještě uvedlo článek s názvem „K nemravnému návrhu socialistek ve sněmovně“, v němž je odmítavý postoj katolických žen zdůvodňován i dobovými lékařskými posudky. Lékaři považovali potraty jako zdraví škodlivé a zároveň hlásali, že hlavním úkolem lékaře je léčit, s čímž provádění potratů nemá nic společného.²²¹ Dokladem toho, že ze znění lékařských posudků na interrupce katolické ženy těžily pro obhajobu svého názoru, je i článek „Nejsme samy!“.²²² Autorka v článku píše: „Nezůstaly jsme hlasem volajícím na poušti, když jsme odsoudily frivolní a přímo perversní návrh české socialistky Landové-Štychové, která chce v zákoně dáti matkám beztrestnost, když zahubí nenarozené ještě dítě ve svém lůně. Proti návrhu této také-ženy (s přebytným obrátem) se ohradily křesťanské ženy, ohradili se čeští lékaři [...] Bud' národ bude nevěrecký a materialistický s takovou Landovou-Štychovou, nebo bude mravný a zdravý, ale pak to bude jen národ křesťanský.“²²² Odpor k tomuto zákonu v katolickém tisku vyústil ve slovní útoky na národní socialisty. V anonymním článku jsou považováni jako nekulturní a nehumánní. „Nezabiješ – ta strana cynicky a beze studu činí návrh hodný Herodesa, daviče dětí, a činí jej ústy ženy!!! Jest to přímo urážkou poctivých českých žen a matek...“²²³

Po celou dobu 20. let 20. století se v souvislosti s tímto návrhem objevovala v moravských katolických časopisech hesla jako: „Ztřeštěný návrh české socialistky Štychové, by směla žena vraždit lidský plod beztrestně...“²²⁴, „Proti ničení mladých životů“²²⁵, „Kvůli politice zrazují mateřství, zrazují je tak dalece, že schvalují i vraždy nenarozených, jako Landová-Štychová.“²²⁶

²²⁰ ŠMAHOVÁ, A.: *Protest katolických žen*. Moravská žena, roč. 2., č. 50, 10. 12. 1920, s. 1.

²²¹ *K nemravnému návrhu socialistek ve sněmovně*. Moravská žena, roč. 3., č. 1., 31. 12. 1920, s. 3.

²²² *Nejsme samy!* Moravská žena, roč. 3., č. 3, 14. 1. 1921, s. 3.

²²³ *Ještě o návrhu žen socialistek*. Moravská žena, roč. 3., č. 4, 21. 1. 1921, s. 1.

²²⁴ *Mateřství*. Moravská žena, roč. 3., č. 13, 25. 3. 1921, s. 4.

²²⁵ *Proti ničení mladých životů*. Moravská žena, roč. 6., č. 23, 6. 6. 1924, s. 1.

²²⁶ SADOVSKÁ, M.: *Ženy a politický život*. Moravská žena, roč. 8., č. 28, 9. 7. 1926, s. 2.

Ani časopis *Katolická učitelka*, který vycházel jako příloha měsíčníku *Eva*, nezůstal pozadu, ve svém prvním čísle 15. ročníku z ledna 1921 vyčítal svému čtenářstvu jeho liknavost v boji proti návrhu výše zmiňované poslankyně takto: „*Když zabouřil novinami celé Evropy prudký odpor proti šílenému a oplzlému návrhu Landové-Štychové, tu učitelský orgán ani nehlesl.*“²²⁷ I měsíčník *Eva* se ve svém článku „*Touha po dítěti*“ ostře zmiňuje o poslankyni a jejím návrhu. V článku je psáno o velké americké umělkyni Mary Pickfordové, která se vzdává kariéry kvůli touze po mateřství, a tu si mají brát ženy za příklad – „*Oč výše stojí podobná žena, než ono stádo, vedené Landovou-Štychovou, hlásající jen požitek, rozkoš a nic víc!*“²²⁸

Jak je z katolického tisku zřejmé, po návrhu poslankyně Luisy Landové-Štychové se uvnitř ženského katolického proudu strhla velká nevole, která vedla k poměrně ostrým reakcím v tisku, jak na návrh úpravy zákona o umělém přerušení těhotenství, tak osobně na jeho iniciátorku.

„*Kde je lék proti nemoci, která ohrozila lidstvo.*“, tak se nazývá článek v liberálně laděném časopise *Zvěstování*, který také reaguje na téma umělých potratů. „*Nebylo dovoleno veřejně před tváří světa ubíjeti život, klíčící v těle matky. Ale je téměř veřejným tajemstvím, že zákon tento byl přestupován; že byl přestupován příliš často a že snad i v budoucnu přestupován bude. Touto skutečností odůvodňovala také navrhovatelka svůj návrh na zrušení tohoto zákona. Poukazuje v něm na to, že i dnes, kdy zákon existuje, vyvolávají se potraty uměle, a právě trestnost činu že činí horšími jeho následky, ježto žene postižené ženy často do rukou nepovolaných a nesvědomitých osob, jež riskují, ovšem za řádnou odměnu, nějaký ten konflikt se zákonem. Ale ani toto odůvodnění nepostačilo k tomu, aby získalo návrhu sympatií.*“ [...] *Náš lid, ve svém jádru, ve své většině, většina našich žen hleděla by na uzákonění návrhu jako na uzákonění zločinu, a to může býti naší národní pýchou.*“²²⁹

O polemice lékaře s návrhem Luisy Landové-Štychové je další článek v časopise *Zvěstování*. Většina lékařů a lékařek se vyslovilo proti návrhu, s čímž souhlasí i zmiňovaný lékař dr. Janů, který nepovažuje potrat za bezpečný zákrok.

²²⁷ *Výzva katolicky smýšlejícím učitelům a učitelkám*. *Katolická učitelka*, roč. 7., č. 1, leden 1921, s. 1.

²²⁸ KAŠPAR, V.: *Touha po dítěti*. *Eva*, roč. 20., č. 8-9, srpen-září 1923, s. 297.

²²⁹ NOVOTNÁ, Božena: *Kde je lék proti nemoci, jež ohrozila lidstvo*. *Zvěstování*, roč. 3., č. 3, 21. 1. 1921, s. 1.

Povolení k potratu se mu zdá jako špatná volba k léčbě sociálního života. Domnívá se, že slušní lékaři by neměli potraty provádět už ze svého přesvědčení.²³⁰

Pojednání Boženy Novotné s názvem: „*O našem vymírání*“, v němž hovoří celkově o poklesu počtu obyvatelstva, je zaměřeno na více oblastí. Nejprve zpochybňuje výrok nejmenovaného katolického časopisu o tom, že úbytek obyvatelstva je způsoben bezbožností. Autorka za problém považuje spíše odklon od přírody a jejích přirozených zákonů. Zájem lidí o malichernosti je odvádí od touhy mít potomstvo. Jako další problém zde vyvstává věkový rozdíl mezi manželi či jejich pokročilý věk. Za neméně palčivý problém považuje záležitost potratů: „*Je to jistý druh morálního nihilismu, při němž lidské chytráctví staví se tu proti zákonu přírodnímu a nespočítá si, že příroda beztrestně se klamati nedá. To je ta smutná kapitola, o které se tolik mnoho namluvilo v minulých měsících. Kapitola o vyhánění plodu.*“ Tuto kauzu hodnotí hlavně jako velmi nebezpečnou pro ženu, za odstrašující považuje úmrtí či nemoci způsobené umělým potratem. Opět se odkazuje na přírodu, na to aby nastávající matky neporušovaly přírodní zákonitosti a radši hleděly dítě porodit a vzorně vychovat.²³¹

I v liberálněji laděném tisku se tedy objevovaly názory, které nesouhlasily s beztrestností umělého přerušení těhotenství. Nebylo zde odkazováno na boží přikázání, ale spíše na zákony přírody, které se nemají porušovat. Odpor nebyl tak živelný jako v katolickém tisku, šlo spíše o snahu vysvětlit své postoje.

O změnu zákona o vyhnání plodu se pokusili i představitelé německé sociální demokracie, kteří navrhovali vytvořit erudované potratové komise, jejich návrh byl též zamítnut. Problematiku interrupcí projednávala zároveň odborná komise pro novelizaci trestního zákoníku. Roku 1926 předložila tato komise vládě návrh, který měl umožnit umělý potrat nemajetným ženám, které už měly alespoň tři děti. V tomtéž roce se se svými návrhy přidala opět Luisa Landová-Štychová a ozvaly se znovu i německé sociální demokratky. Do diskuze o interrupci se vložila také poslankyně sociální demokracie Betty Karpíšková²³² s názorem, že žena má právo rozhodovat o svém těle.²³³

---

²³⁰ *Umělý potrat není výkonem nevinným a nenebezpečným.* Zvěstování, roč. 3., č. 11, 18. 3. 1921, s. 4.

²³¹ NOVOTNÁ, Božena: *O našem vymírání.* Zvěstování, roč. 3., č. 23, 10. 6. 1921, s. 2.

²³² Betty Karpíšková (1881-1942) československá politička, poslankyně a senátorka Národního shromáždění.

²³³ MUSILOVÁ, D.: *Z ženského pohledu...c.d.*, s. 77.

V lednu 1931 vyšla tiskem v časopise *Křesťanská žena* Encyklika sv. Otce Pia XI. o manželství. Právě Betty Karpíšková podrobila encykliku značné kritice, kterou otisklo *Právo lidu*. Reakcí na to vyšel v *Křesťanské ženě* odmítavý článek s názvem „*Socialistka pro rozvrat manželství*“, kde jsou její názory označeny jako bezbožné a odporující zdravému rozumu. „*Jen soudružka Karpíšková vidí spásu lidstva v zavedení manželství na zkoušku, v kamarádském manželství, v civilních sňatcích, ve snadnosti rozvodů a rozluk a v umělém vraždění ještě nenarozených dětí*“.²³⁴ Postoje katolicky laděného ženského proudu nebyly odmítavé jen ke změně zákona o vyhnání plodu, ale pobouřil je i zákon o rozluce manželské.²³⁵

Téhož roku vyšel ve jmenovaném časopise ještě další článek o hrůznosti potratů. „*Každý den, můžete se dočísti v novinách o vraždách nenarozených dětí [...] Anděličkářka a ne jeden lékař, který se propůjčí k nedovolenému zákroku, nic nevyzradí, a tak před světem většina případů zůstává utajena. Mnohý zničený život ženy, do hrobu přivedené po nedovoleném hříšném a zdraví škodlivém zákroku, přivádí na stopu. [...] Jejich čin zůstane utajen a zůstává bez trestu. Žádný o něm neví a mrtvé dítě mluvit nemůže. Jest odkázáno na matčinu milost či nemilost. Útlý život jeho jest ubit a zničen...*“ Článek je zakončen úvahou, že svět přehlíží mnoho skutečností, často totiž k potratu donutí ženu muž, ale není trestán.²³⁶ Poslankyně Landová-Štychová se svým návrhem neuspěla. Řešení úpravy trestního zákona zůstávalo stále otevřeno. Ještě než stihly utichnout bouřlivé reakce na její návrh, objevil se nový podnět k diskuzi.

Z pera sociálního demokrata a ministra spravedlnosti Alfréda Meissnera vyšla v roce 1931 předloha, která řešila potraty bez závislosti na trestním zákoníku. Předloha zákona klasifikovala potrat jako přečin a dovolovala provedení bezplatného umělého přerušení těhotenství sociálně slabým ženám. Ministrovým hlavním argumentem bylo masové porušování § 144 zejména ženami z chudších poměrů. K návrhu Alfréda Meissnera se přihlásila i německá sociální demokracie a několik národních socialistů. Opozice argumentovala morálními a náboženskými zásadami, komunisté naopak požadovali naprostou beztrestnost tohoto činu. Návrh ministra spravedlnosti vyvolal obrovské veřejné diskuze, do kterých se zapojili lékaři,

---

²³⁴ *Socialistka pro rozvrat manželství*. *Křesťanská žena*, roč. 13., č. 15, 10. 4. 1931, s. 2.

²³⁵ Blíže: BORUTOVÁ, Lucie: *Reflexe proměn společenského postavení žen na Moravě v první polovině 20. století v dobovém ženském tisku*. Olomouc 2009. (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

²³⁶ J. S.: *Krkavčí matky*. *Křesťanská žena*, roč. 14., č. 6, 5. 2. 1932, s. 9-10.

právníci, ženské spolky a politikové. Živelné pokusy o volnější pojetí interrupcí byly nakonec přehlasovány konzervativnějším křídlem politické reprezentace a opět smety ze stolu.²³⁷ Meissnerova předloha zákona nazvaná jako *“Osnova zákona o vyhnání plodu a usmrcení dítěte při porodu“*, kromě umělých potratů řešila i usmrcení již narozeného dítěte matkou. Na rozdíl od umělého přerušení těhotenství bylo toto zavraždění novorozence kvalifikováno jako zločin, s trestem žaláře až na 10 let.²³⁸

Reakce na tento návrh byly snad ještě bouřlivější než na návrh předchozí. V *Křesťanské ženě* bylo tomuto tématu věnováno hned několik článků. Autorka prvního z nich, reagující negativně na Meissnerův návrh, jej nazvala jako *„bolševickou předlohu zákona, kdyby měla být uzákoněna, znamenala by dokonalé a naprosté znemravení a rozvrácení rodiny a celé národní společnosti“*. V článku byly uveřejněny i čtyři základní body předlohy zákona, v jakých případech by bylo možno provést umělé přerušení lékařem ve veřejném ústavu, nemocnici či soukromém sanatoriu, pokud k tomu žena svolí:

1. *„Jestliže ženě hrozí nebezpečí smrti nebo těžké zdravotní újmy.*
2. *„Jestliže se těhotenství stalo znásilněním na děvčeti do 16. let.*
3. *„Je-li jisto, že dítě by bylo duševně nebo tělesně zatíženo.*
4. *„Nemůže-li těhotná žena plod donositi nebo by po porodu dítě nemohla uživiti bez ohrožení existence své nebo toho, kdo podle zákona jest povinen o výživu jeho se starati.“*

„Katolická morálka na všechny čtyři uvedené body odpovídá: non licet – t. j. jest zakázáno“.²³⁹ Ve druhé části jsou uvedeny důvody, proč jsou body navrhované osnovy nepřijatelné, podle encykliky. Například první bod nemůže být uskutečňován, protože nelze obětovat ani matku, ani dítě. Třetí bod je zpochybněn tím, že není dopředu možno zjistit budoucí zdravotní stav dítěte. Nakonec jsou všechny ženy a dívky Svazu vyzvány ke společnému boji proti tomuto návrhu zákona nazvaného zde jako *„bolševické barbarství“*.²⁴⁰

---

²³⁷ MUSILOVÁ, D.: *Z ženského pohledu...c. d.*, s. 78-79.

²³⁸ MZA Brno, fond G 86, kart. 10. Osnova zákona o vyhnání plodu a usmrcení dítěte při porodu.

²³⁹ *Vražda cestou zákona*. Křesťanská žena, roč. 14., č. 28, 8. 7. 1932, s. 2.

²⁴⁰ TAMTÉŽ.

„Národ, který zákonem dovolí zločin, kope si neodvratně hrob!“ Tak začíná článek Ludmily Blanické, která se negativně vyjadřuje k Meissnerově předloze zákona o vyhnání plodu. Možnost uzákonění považuje za průchod zločinnosti a nemravnosti, potrat popisuje jako zvlášť těžký zločin, zejména proto, že obětí je nevinná a bezbranná bytost.²⁴¹

V článku s názvem „Záchranou – návrat k Bohu“ z téhož časopisu je vyjádřena celková kritika odklonu společnosti od náboženství ve všech oblastech života. „A není dnešní doba pro nás dobou křížovou? Ze škol se dětem bere Bůh...Manželství chtějí odpoutat od náboženství. S posvátného svazku manželského odsunuli Boha a chtějí dokonce udělati z něho pokusnou zkoušku. § 144. v katolických ženách bouří všecken cit, neboť vidí dále, než krátkozrací přípravitelé nových usnesení, které mají býti schváleny. Pak výsměchem je heslo: „Vše pro dítě“, jak se to může srovnávat, když na druhé straně má býti vražda nenarozených dětí cestou zákona dovolena? Což ty děti nemají míti právo na život, nemají míti právo na otce a matku?... Všechno to, co stanoveno, jest bez zákonů Božích, řítí se a selhává a místo spokojenost, množí se rozervanost a zločiny“.²⁴² Zde můžeme sledovat, jak katolický proud těžce nesl změny, které přišly se vznikem 1. ČSR a s novým demokratickým zřízením ve státě.

Názor, že vše špatné ve společnosti způsobuje bezbožnost, se nachází i v několika následujících článcích z dalších čísel *Křesťanské ženy*. „A co říci o vraždění nenarozených pod ochranou zákona? Že malá část ženského pohlaví v našem národě jest bohužel nadšena těmito novotami, je smutným důkazem, jak hluboko klesne žena, která od sebe zavrhne víru. V jejích očích není nic dosti nízké a špatné, aby pro to nadšeně nehlasovala. Pro každý zločin najde moderní název a slovo „hřích“ jest jí jen pro posměch“.²⁴³

Ve 36. čísle byl zveřejněn článek o problematice školské výuky. Autorka článku považovala odvrát od Boha a výuku bez náboženství za pramen všech sociálních problémů. Chválí také snahu katolických žen a dívek o dosažení náboženské výchovy do škol, jako protiklad uvádí ženy z liberálních kruhů: „Jsou v našem národě bohužel též ženy, které v sobě zašlapaly všechno, co je právě činí ženami, a tyto ženy s nadšením volají po odstranění náboženství odevšad: ze škol

²⁴¹ BLANICKÁ, Ludmila: *Kam spějeme?* Křesťanská žena, roč. 14., č. 29, 15. 7. 1932, s. 2.

²⁴² *Záchranou – návrat k Bohu*. Křesťanská žena, roč. 14., č. 31, 29. 7. 1932, s. 2.

²⁴³ *Cesta k nápravě*. Křesťanská žena, roč. 14., č. 32, 5. 8. 1932, s. 1.

*i z rodiny. Nechtějí nikde Boha, proto domáhají se civilního sňatku a beztrestného vraždění nenarozených“.*²⁴⁴

Kromě jiného spojil také katolický tisk souvislost mezi daňovými poplatníky a umělými potraty. Dle autora daně, které již tak zatěžují obyvatelstvo a musejí být často vymáhány, budou nyní investovány na financování vyhánění plodu, na vraždy nevinných. Autor polemizuje, zda je možné zvládnout toto nové finanční zatížení v době, kdy je těžké dosáhnout povolení od nemocenské pokladny na dražší léky.²⁴⁵

Katolické ženy a dívky z Moravy Slezska a Hlučínska naplánovaly velké shromáždění na začátek října 1932, kde se jako jeden z bodů programu mělo probírat „vraždění nenarozených“. Ženy jsou zde vyzývány k hojné účasti a otevřenému protestu proti „vyvražďování národa“.²⁴⁶

Závěrem tohoto velkého shromáždění, konaného 9. října 1932 ve velké dvoraně Besedního domu v Brně, byly tři protesty. V prvním katolické ženy a dívky požadovaly zrušení zákona o rozluce manželské, v druhém „proti vraždění nenarozených“, v němž shrnuly několik důvodů, proč je pro ně změna § 144 nepřijatelná. Za případný důsledek uzákonění umělých potratů považovaly vyhlazení obyvatel státu. Finanční prostředky, které by byly obětovány k úkonům vyhnání plodu navrhovaly investovat na sociální a charitativní účely. Katolické ženy a dívky žádaly, aby nebyla změnou tohoto paragrafu porušována mravnost, aby byli ostře trestáni lékaři, kteří umělý potrat provedli. Třetím výstupem bylo pojednání o propouštění provdaných žen z veřejných služeb.²⁴⁷

Na plánované změny § 144 trestního zákona reagoval i článek s názvem „Beztrestné vraždění nenarozených“, dle autora by návrh neměl žádný účinek, protože nejvíce umělých potratů stejně konají ženy zdravé a zaopatřené. „Myslím, že nebude v tomto zločinném počínání žádným měřítkem ani zdraví, ani hmotné poměry, ale rozhodne jedině otázka, jak duše ženy-matky je založena, je-li v ní láska křesťanská nebo je-li otupělá“.

---

²⁴⁴ *Bez náboženské výchovy školní není možno řešiti otázky sociální.* Křesťanská žena, roč. 14., č. 36, 2. 9. 1932, s. 1.

²⁴⁵ *Beztrestné vraždění nenarozených na účet poplatnictva.* Křesťanská žena, roč. 14., č. 36, 2. 9. 1932, s. 5.

²⁴⁶ *Pozvánka na Velké shromáždění katolických žen a dívek.* Křesťanská žena, roč. 14., č. 40, 30. 9. 1932, s. 1.

²⁴⁷ *Velká manifestace Svazu katolických žen a dívek v Brně.* Křesťanská žena, roč. 14., č. 42, 14. 10. 1932, s. 2-3.

V reakci na pokrokový tisk autor napsal: „*Hodili opět tučnou porci a čekají, kolik se nevědomých a lhostejných katolíků nachytá. Což zapomněli, že církve římsko-katolická nikdy zločin neschválí? Zapomněli, že páté přikázání Boží volá: Nezabiješ?*“ Poté jsou zde ještě kritizovány nedostatky v péči o matku a dítě: „*Dnešní doba buduje ústavy pro soustavnou sociální péči a tělesnou výchovu dítěte, snaží se, by mladé pokolení bylo zdatné, silné pěstuje sport a tramping, a při tom horlivě pracuje o uskutečnění zákona, aby se mohlo beztrestně vraždit! [...] Tímto zločinem – vraždami nenarozených, by měla být péče o matku a dítě docílena?*“²⁴⁸

I následující čísla časopisu *Křesťanská žena* tuto problematiku reflektují. Ve 46. čísle 9. ročníku vyšel článek „*Beztrestné vraždy*“, zde katolické ženy kritizují, podle nich chabé, zdůvodnění oprávnění k potratu. Krize, bída, nezaměstnanost, tyto tři argumenty jsou zde kategoricky odmítány. Své postoje odůvodňují tím, že vyhnání plodu znamená totéž, co zabít své již narozené dítě, třeba i dospělé: „*Je-li dovoleno matce vraždití započatý život dítěte pro nedostatek výživy, proč by ji bylo bráněno, aby nezavraždila i dospělé děti, nenajdou-li práci a výživy? Kam bychom s takovými zásadami došli? Proč trestat matku, která hodila z bídy několik dětí do řeky nebo je hodila pod vlak*“.²⁴⁹ v následujícím čísle opět: „*Pracuje se pro změnu paragrafu 144 a socialistické ženy hlasují pro uzákonění vraždy nenarozených*“.²⁵⁰

Pobouřenost katolických žen tímto návrhem zákona jenom dokazuje to, že se proti němu bránily všemožnými prostředky. V posledním čísle, zmíněného časopisu z roku 1932, byla uveřejněna pozvánka na divadelní hru s názvem: „*Vrah nezrozených*“ aneb *Dětské duše na vás žalují*, která měla být další formou protestu proti vydání zákona o omezení počtu dětí pomocí umělých potratů.²⁵¹

Ani v dalším ročníku jmenovaného časopisu nebylo téma úpravy zákona o vyhnání plodu opomenuto, věnován mu byl ale zřetelně menší počet článků než v roce předchozím. První zmínka o tomto problému z února 1933 je ovšem razantní. Vyšla zde tiskem petice Svazu katolických žen a dívek, kterou podaly vládě československé republiky jako protest proti chystanému uzákonění změny § 144.

²⁴⁸ *Beztrestné vraždění nenarozených*. *Křesťanská žena*, roč. 14., č. 41, 7. 10. 1932, s. 2.

²⁴⁹ *Beztrestné vraždy*. *Křesťanská žena*, roč. 14., č. 46, 11. 11. 1932, s. 2.

²⁵⁰ *Co kdo seje – to také sklízí*. *Křesťanská žena*, roč. 14., č. 47, 18. 11. 1932, s. 2.

²⁵¹ Představení se hrálo několikrát, vstupné bylo rozlišeno dle místa, vstupenky na stání stály 2 Kč, nejdražší vstupenka na sezení byla za 5 Kč.; *Pozvánka na divadelní hru*. *Křesťanská žena*, roč. 14., č. 53, 30. 12. 1932, s. 2.

Jednalo se téměř beze změny o protest, který pocházel z velkého shromáždění z října 1932.²⁵²

V dalším článku je opět odkazováno na názory erudovaných lékařů o nebezpečnosti potratů, zejména možnosti infekce nebo dlouhodobějších následků v podobě psychických poruch. Pokrokoví přívrženci jsou zde nařknuti, že neberou v úvahu zdravotní újmu matky, která by umělé přerušování těhotenství podstoupila.²⁵³

V článku o mateřství, který provází poezie Jiřího Wolкера²⁵⁴, se můžeme dočíst: „*V rukou ženy-matky spočívá budoucnost národů. Bezdětná žena ztrácí cíl svého života, neví pro koho žije a pracuje a je trápena nespokojeností. Teprve mateřství přeměňuje život rodinný v kousek pozemského ráje. Však mnohé dnešní ženy pro pohodlí, pro krásu, vraždí neb zabraňují životu dítěte nenarozeného. Ženy mají být požeňnáním národů, ale mnohé z nich jsou obílenými hroby.*“²⁵⁵ Zde je vyjádřeno spíše všeobecné zklamání nad tím, že některé ženy i přes zákaz, stejně umělé ukončené těhotenství postupují.

V následujících letech poznámky k Meissnerovu návrhu na úpravu zákona, ale i celkově k celé potratové problematice v *Křesťanské ženě* řídnu. V roce 1935 se v jednom z dubnových čísel objevuje zmínka o nepřipustnosti potratů v rámci předvolební kampaně. „*Co tu bylo návrhů, co je tu plánů, které chtějí naši nepřátelé prosadit, jen aby mohli uskutečnit svoje návrhy, kterými mají zmizeti poslední znaky křesťanské civilizace z našeho národa. [...] Nedopustíme nikdy, aby svátostný svazek manželský byl rozvrácen, aby mravnost v národě poklesla tak hluboko, že by vraždění nenarozených bylo cestou zákona dovoleno*“.²⁵⁶

O dva roky později vyšel článek s názvem „*Proti proudu*“, v němž je pojednáno obecně o společenských problémech, které považují katolické ženy za nejpalcivější. Patří mezi ně nevěrectví, sebevraždy, život v luxusu, dvojí příjem manželů na úkor bídy nezaměstnaných rodin, rozluky a rozvraty manželství, nevěrecká škola, úpadek obětavosti a křesťanské lásky k bližnímu. Autor zde kritizuje pohodlnost některých žen, jež nechtějí dávat žádnou oběť svým dětem, proto vychovávají jedináčky a dalším dětem se brání.

²⁵² MENŠÍKOVÁ, Františka: *Petice vládě republiky československé v Praze*. Křesťanská žena, roč. 15., č. 6, 10. 2. 1933, s. 1.

²⁵³ *Socialistickým agitátorům pro potratový zákon a pro zrušení § 144*. Křesťanská žena, roč. 15., č. 13, 31. 3. 1933, s. 6.

²⁵⁴ Jiří Wolker (1900-1924), český básník, představitel proletářské poezie, ve zmiňovaném článku je odkaz na jeho dílo *Balada o nenarozeném dítěti*.

²⁵⁵ *Mateřství*. Křesťanská žena, roč. 15., č. 11, 14. 3. 1930, s. 6.

²⁵⁶ *Katolické ženy a dívky, buďme na stráž!*. Křesťanská žena, roč. 17., č. 19, 8. 5. 1935, s. 4.

Právě názor na matky (úmyslně) malého počtu dětí zde byl vyjádřen takto: „*Moderní žena neb maminka jedináčka, pohrdavě a útrpně dívá se na matku, která má několik dětí a v duchu ji lituje a myslí si, že je hloupá. Ona chce užívat, chce mít pohodlný život, býti bez starosti, ona dovede jíti přes životy dětí nezrozených, poskvrňuje svou duši těžkým hříchem, vraždí a ničí v rozpuku život těla a duše těm, kterým měla býti maminkou*“.²⁵⁷

Veškeré články uveřejněné v časopise *Moravská žena* a posléze *Křesťanská žena* se po celé sledované období vyjadřovaly k úpravě zákona o vyhnání plodu odmítavě. Návrhy, které vyšly z pera Luisy Landové-Štychové i Alfréda Meissnera, pro ně byly naprosto nepřijatelné. Umělý potrat pro ně byl ekvivalentem k vraždě, protože nenarozené dítě a cenu jeho života stavěli na roveň života matky (ne-li výše).

Také ženy liberálního proudu hojně diskutovaly na téma změny zákona o vyhnání plodu. V první polovině roku 1933 byla dokonce v ZO PŽM provedena anketa, v níž se měl širší výbor organizace k návrhu vyjádřit. Z 25 členek odpovědělo 20. Jejich postoje se různily, ovšem zajedno byly v názoru, že daný paragraf trestního zákona vyžaduje důkladnou změnu a návrh ministra Meissnera považují v menší či větší míře za pokrok.²⁵⁸

Velice často se objevoval názor, že by měl být trestně stíhán i muž, a to hned v několika případech. Zejména pokud nutí ženu k potratu, či způsobuje ženě lehkomyšlně těhotenství a spoléhá právě na možnost potratu, v neposlední řadě také muž, který je usvědčeným pachatelem znásilnění. Muž měl také za svoji povinnost považovat živění dítěte, v případě neplnění této povinnosti by mu také mohl hrozit postih. Liberální ženy vítaly tento návrh s nadějí na vymizení tzv. pokoutných potratů, tedy potratů, které hojně nazývaly jako „fušeřinu“. Jednalo se o potraty, které nebyly provedeny odborně – například bez přítomnosti lékaře, či na místě, které zejména z hygienických důvodů ohrožovalo život ženy. Kritika padla i na hlavu osob, které si na pokoutném provádění potratů založily živnost. V odpovědích na anketu se několikrát objevila i poznámka o možnosti zamezení početí. Dotázané ženy považovaly za mnohem lepší cestu předejít nechtěnému těhotenství, než pak

---

²⁵⁷ *Proti proudu*. Křesťanská žena, roč. 19., č. 10, 10. 3. 1937, s. 1.

²⁵⁸ *Výsledek ankety ZOPŽM. o Meissnerově osnově zákona o vyhnání plodu a usmrcení dítěte při porodu*. Věstník ZO PŽM, roč. 1., č. 6, říjen 1933, s. 8-9.

situaci řešit potratem. S tímto byl také spojen apel na osvětu v této oblasti, a to jak pro ženy, tak pro muže.²⁵⁹

Největší obavy byly vzneseny na zneužívání tohoto zákona v podobě častých přerušení těhotenství, které by mohlo vyvolat neblahé následky na život a zdraví ženy, k čemuž M. R. Kubičková napsala: „*Další obava je, aby se zákrok nedál několikrát do roka! Mělo by býti nějaké omezení*“.²⁶⁰

Některé dotázané členky nesouhlasily s výměrem výše trestů za přerušení těhotenství, popř. za usmrcení dítěte bezprostředně po porodu matkou, která jednala v nepřičetnosti. Několik dotázaných také polemizovalo o tom, že nebude pravděpodobně medicínsky možné poznat, zda dítě bude po narození trpět nějakou tělesnou či duševní vadou. Ovšem všechny korespondentky se shodly na tom, že tento bod je v kompetenci lékařů. Malá část odpovědí obsahuje obavu, že nové znění zákona by mohlo způsobit prohloubení nemravnosti a lehkovážnost mladistvých.

Škála názorů byla široká. Objevila se reakce, která bezmezně s návrhem souhlasila, další, jež volala po absolutní volnosti ženy v rozhodování o sobě, ale také nesouhlas, který se připojil k návrhu jenom z důvodu touhy po změně diskutovaného zákona.²⁶¹

Anketa byla reflektována i ve spolkovém tisku. Ve *Věstníku ZO PŽM* byl uveřejněn celý návrh společně s komentáři a korekturami členek organizace. Doplnující poznámky lze shrnout do čtyř základních bodů. Za prvé, Meissnerův návrh byl považován za pokrok, rozšíření důvodů, za jakých bylo možné beztrestně podstoupit interrupci, bylo uvítáno. Druhým důležitým bodem byla ochrana zdraví matky a prevence proti nechtěnému početí. „*Potrat znamená však vždycky veliké nebezpečí pro zdraví ženy; proto musí býti snahou všech odpovědných činitelů předcházení potratům poučováním o ochranných prostředcích před těhotenstvím a zřizováním zdravotních poraden pro ženy i muže, v nichž by se jim dostávalo též náležitého poučení o zhoubných následcích potratů*“.

---

²⁵⁹ MZA Brno, fond G 86, kart. 10. Vyjádření členek širšího výboru ZO PŽM k navrhované osnově zákona o vyhnání plodu a usmrcení dítěte při porodu.

²⁶⁰ TAMTĚŽ. Vyjádření členky M. R. Kubičkové k navrhované osnově zákona o vyhnání plodu a usmrcení dítěte při porodu.

²⁶¹ *Výsledek ankety ZOPŽM. o Meissnerově osnově zákona o vyhnání plodu a usmrcení dítěte při porodu.* Věstník ZO PŽM, roč. 1., č. 6, říjen 1933, s. 8.

Třetím byla vyjádřena obava z lehkomyšlnosti mužů, načež je zde požadována jejich spoluzodpovědnost. Nakonec je uvedena myšlenka špatného dopadu úplné volnosti potratu, za tyto neblahodárné dopady se považovalo ohrožení zdraví ženy, mravní nezodpovědnost, mužskou lehkovážnost a z dlouhodobého hlediska vymýcení populace.²⁶²

V prvním čísle druhého ročníku *Věstníku ZO PŽM* vyšel článek, v němž autorka zveřejnila názory lékaře Weisskopfa, který souhlasil se změnou § 144 trestního zákona. Považuje za nesprávné, nechat volný průběh přírodě, je podle něj nepřijatelné, aby matka mnoha dětí, z nichž více než polovina zemřela, živořila s těmi zbylými v bídě, což způsobuje její podlomené zdraví. Zmíněný lékař rozebíral i statistiku potratovosti v Československu, kterou vytvořil dr. Wassermann. Podle této statistiky dosáhl počet tajných potratů ročně zhruba 65 000, a z toho 50 000 žen kvůli tomu přišlo o zdraví a 2 600 zemřelo.²⁶³

Další zmínka o paragrafu 144 nám otevírá jiný úhel pohledu. Úhel pohledu porodních asistentek, které bojují za svá práva. Za uzákoněním možnosti potratů a používání antikoncepčních metod vidí zkázu svého povolání.²⁶⁴

Další článek reflektoval situaci v Rusku, kde zjistili, že opakované potraty podlamují zdraví žen, proto omezili potrat novým zákonem. Autorka článku srovnal situaci v českém a ruském prostředí takto: „*Tento pokus s uvolněným potratem v Rusku, který zaplatila žena svým zdravím, je nám nejlepším rádcem v nazírání, že volnost potratu nemůže být ideálem; tak jako z zkušenosti u nás s naprostým zákazem potratu jako zločinu (§ 144), kdy žena se v neodolatelné tísní vrhá do rukou fušerů pro nedostupné ceny odborného pokoutního potratu, vedou nás k přesvědčení, že odpovědné mateřství je střední cestou, kterou se máme brát*“²⁶⁵. Autorka textu tedy schvaluje umělé přerušování těhotenství v krajní nouzi. Jako výborný prostředek pro zamezování nechtěného těhotenství pokládá seznamování žen s ochrannými prostředky, které by jim mohl napsat i lékař (což prozatím nefungovalo).

Přáním pokrokových žen bylo také založení zdravotní poradny pro ženy, kde by právě výše zmíněné informace mohly načerpat. Ženy by v poradnách byly poučeny i o tom, že se nemají lehkomyšlně, pokud jsou zdravé a mohou dítě uživit, vzdávat mateřství. Závěrem článku autorka napsala: „*Budeme tvrdošijně hledati*

---

²⁶² TAMTÉŽ, s. 9.

²⁶³ ŠILHOVÁ, A: *Naši mužové vědy o ženském hnutí*. Věstník ZO PŽM, roč. 2., č. 1, leden 1934, s. 5.

²⁶⁴ V. K.: *Veřejné zdravotnictví a porodní asistentky*. Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 1, leden 1935, s. 10.

²⁶⁵ M. K. D.: *Naléhavá otázka dneška*. Věstník ZO PŽM, roč. 4., č. 5. září 1936, s. 2.

*a hájiti své právo, na svět přivést jen tolik dětí, na kolik naše zdraví a síly stačí. To je naše heslo: „Odpovědné mateřství.“*²⁶⁶

Ostatní zmínky o umělých potratech a reformě § 144 trestního zákona se ve *Věstníku ZO PŽM* objevují zejména v rámci zpráv o činnosti organizace, zápisů ze schůzí či výzev, na čem je třeba v budoucnu pracovat.

Meissnerova navrhovaná osnova vyvolala mnoho diskuzí a kontroverzních názorů a náhledů na danou problematiku. Jedním z jeho odpůrců byl Emanuel Rádl, jehož odmítavý postoj interpretovala Betty Karpíšková prostřednictvím několika článků v *Ženských novinách*. Emanuel Rádl napsal brožuru²⁶⁷, v níž shrnul své argumenty proti jmenovanému návrhu, Betty Karpíšková se tyto argumenty snaží ve svých článcích vyvrátit.

V zásadě jsou tu tři hlavní argumenty – žena nemá právo rozhodovat o svém mateřství, protože má jediné právo, a to pro své dítě obětovat vše, nejsou tedy vyšší cíle, jenž by vedly ženu k potratu. Tomu oponuje autorka článku názorem, že přeci vyšším cílem ženy je touha po tom, aby se mělo její dítě dobře a nestrádalo, což v chudších poměrech při velkém počtu dětí v rodině není možné zařídit.²⁶⁸

Další nesouhlas vyslovil Emanuel Rádl s potraty, které by měly být povoleny s ohledem na možnost, že se dítě narodí s nějakým druhem postižení. Zde Betty Karpíšková hovořila o tom, že je lepší ukončit těhotenství, u něhož je velká pravděpodobnost, že se dítě narodí postižené, než doufat, že by se mohlo narodit zdravé.²⁶⁹

Emanuel Rádl považuje za přirozený cíl pohlavního života porod. V tomto s ním autorka také nesouhlasí, protože pohlavní život by podle ní měl být harmonickým duševním i fyzickým vyžitím.²⁷⁰

Betty Karpíšková se v článcích výrazně zastává Meissnerova návrhu zákona a proti názorům Emanuela Rádla argumentuje zejména tím, že žena by měla mít právo rozhodnout sama o sobě a uvážit, zda dítě dokáže uživit. Připomíná, že Emanuel Rádl vůbec nevzpomněl na problémy nízké mzdy ženy nebo jejího

---

²⁶⁶ TAMTÉŽ.

²⁶⁷ RÁDL, Emanuel: *Proti tak zvané sociální indikaci*. Praha 1932.

²⁶⁸ KARPÍŠKOVÁ, Betty: Prof. Rádl proti právu ženy na rozhodování o mateřství. *Ženské noviny*, roč. 14., č. 44, 3. 11.1932, s. 1.

²⁶⁹ KARPÍŠKOVÁ, Betty: *Rádl proti Meissnerovi*. *Ženské noviny*, roč. 14., č. 42. 20. 10. 1932, s. 1.

²⁷⁰ KARPÍŠKOVÁ, Betty: *Rádl proti Meissnerovi*. *Ženské noviny*, roč. 14., č. 41. 13. 10. 1932, s. 1.

manžela, chatrné zdraví, velký počet dětí v domácnosti, alkoholismus nebo ztrátu zaměstnání manžela.²⁷¹

V reakci na Meissnerův návrh také vyšly dvě brožury, první napsala právě Betty Karpíšková, která zde mimo obhajoby navrhovaného zákona vyjadřuje svoje názory na kontrolu porodnosti a právo ženy na samostatné rozhodnutí ve věci jejího těhotenství. Její argumenty se v podstatě shodují s těmi, které použila v novinových člancích.²⁷²

Ve druhé brožuře, kterou napsala lékařka Anna Schustlerová, se objevila již větší polemika s Meissnerem. Například poukazuje na diskutabilnost formulace, že žena nemůže uživit své dítě – což označila jako relativní, požadovala by přesnější určení, kdy by bylo možné tento argument uplatnit, pokud by k takovému opatření nedošlo, mohly by na potrat jít klidně i ženy majetné a tím zpochybňovala sociální indikaci. Dále poukazuje na zdravotní újmy žen po častých potratech, jejichž nemocnost by mohla podkopat pozice v zaměstnáních, které si tak těžce vydobýly. Za nejlepší řešení považuje informovanost žen o ochranných prostředcích proti těhotenství, schvaluje nárůst používání antikoncepce.²⁷³

Právě o antikoncepci jako o možném zamezení těhotenství zaznívají v tomto období v liberálních ženských kruzích první zmínky. Dokonce na toto téma vyšla roku 1933 pod záštitou jednoho z členských spolků ZO PŽM v českém překladu i brožura²⁷⁴, která měla být prostředkem osvěty. Radí totiž ženám, jak je možné různými způsoby zamezit nechtěnému těhotenství. Hovoří o neplodných dnech, kondomech i pesarech, také odpovídá ženám na nejčastěji kladené otázky. Problematika antikoncepce byla ještě hojněji zmiňována v ženském komunistickém tisku.²⁷⁵

---

²⁷¹ KARPÍŠKOVÁ, Betty: *Rádl proti Meissnerově sociální indikaci*. Ženské noviny, roč. 14., č. 45, 10. 11. 1932, s. 1.

²⁷² KARPÍŠKOVÁ, Betty: *Kontrola porodů a Meissnerova osnova*. Praha 1933.

²⁷³ SCHUSTLEROVÁ, Anna: *K reformě paragrafu 144*. Praha 1933.

²⁷⁴ SANGEROVÁ, Margaret: *Ochrana před početím*. Brno 1933. Přeložila K. Popprová-Molínková.

²⁷⁵ Blíže: BUREŠOVÁ, Jana: *Reflexe společenského postavení žen v komunistické ideologii a politice ve 20. a 30. letech 20. století v Československu*. In: Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Svazek II. Praha 2004, s. 27-40.

Oba z proudů ženského hnutí, jak katolický, tak liberální, si stály za svými názory a snažily se poukázat na chyby v tvrzeních toho druhého. Jak vyplývá z moravského katolického ženského tisku, po celou dobu trvání 1. ČSR, měly katolické ženy negativní postoj k úpravě potratového zákona. Ani jeden z podaných návrhů nemohly schválit, protože se neslučovat s jejich vírou. Potrat pro ně v pojetí umělého přerušení těhotenství znamenal vraždu. Život matky a život plodu pro ně měl srovnatelnou cenu, proto nebylo možné z jejich strany interrupci připustit, tedy rozhodnout o smrti plodu za účelem ochránit matku. Jejich hlavním argumentem bylo páté boží přikázání: Nezabiješ. Potrat by znamenal prohřešit se proti tomuto přikázání, protože jej považovali za vraždu a často jej srovnávaly s usmrcením již narozeného dítěte. Dalšími argumenty byla snížená úroveň mravnosti a budoucí vymření populace. Jako přednost matky vždy vyzdvihovaly mateřství a výchovu dětí, o jejichž počtu mohl rozhodovat pouze bůh. Kolik dětí ženě dopřál, tolik jich byla povinna vychovat, to vše bylo označováno za boží vůli. Eugenicke důvody též zavrhovaly, protože předem nebylo možné medicínskými metodami určit, zda se plod narodí postižený či ne.

Liberálně založené ženy měly pohled na tuto problematiku jiný, i když se na počátku prvorepublikové éry objevilo několik nesouhlasných článků, většina těchto žen pocítovala potřebu zákon o vyhnání plodu novelizovat, což jasně vyplynulo i z ankety konané k tomuto tématu uvnitř ZO PŽM. Liberální ženy byly přístupny změně, která by vedla k povznesení ženy. Změně, která by nedala volný průchod potratům, ale vytrhla by ženu ze zoufalé situace. Většina proto nepožadovala odstranění tohoto zákona, ale pouze jeho úpravu. Měly zde být uvedeny krajní situace, kdy žena může takový zákrok beztrestně podstoupit. Nemajetná žena by přitom měla nárok i na finanční podporu daného úkonu. Důvody pro oprávněný potrat, na nichž se většina liberálních žen shodla, byly uvedeny v § 2 Meissnerova návrhu, a to: případ ohrožení zdraví nebo života matky, znásilnění u dívky do 16 let, předpoklad, že dítě bude postižené, situace, kdy není matka schopna dítě donosit anebo uživit.

Nutno také podotknout, že mezi pokrokové ženy v této době též pronikly první úvahy o antikoncepci, jako možné prevenci před nechtěným těhotenstvím.

Na důvodech, které měly legalizovat potrat v krajních situacích, do nichž se mohla žena dostat, se alespoň ve sledovaném období katolické a liberální ženy nikdy neshodly. Jediným bodem, v němž našly ženy obou proudů v rámci tohoto

problému společnou řeč, byl požadavek na potrestání muže, který by ženu k potratu nutil, tedy aby došlo k ošetření určité spoluzodpovědnosti otce dítěte.

Přestože bylo v meziválečném Československu podáno několik návrhů na změnu trestního zákona, nebyl realizován ani jeden z nich, což znamenalo, že i nadále se považovala interrupce za zločin. Až v roce 1950 byl přijat nový trestní zákon č. 86/1950 Sb., který okolnosti ohledně potratu liberalizoval. Existovala tedy možnost ukončení těhotenství ze zdravotních nebo eugenických důvodů. O sedm let později se zákon dočkal ještě větší liberalizace, žena už mohla k záměru interrupce uvést i jiný než zdravotní důvod. Zákon České národní rady o umělém přerušení těhotenství platný od počátku roku 1987 dává ženě možnost požádat o provedení potratu do 12. týdne těhotenství bez udání důvodů, což v aktualizované formě platí v českém prostředí dodnes.²⁷⁶

---

²⁷⁶ ŠTEFANICA, J.: *c. d.*, s. 135 a 137-139.; Uzákonění potratů se ve své práci věnovala Radka Dudová, blíže: DUDOVÁ, Radka: *The framing of Abortion in the Czech Republic: How the Continuity of Discourse Prevents, Institutional Change*. In: Sociologický časopis, 46, č. 6, Praha 2010. s. 945-975.

7.2. Vydělečně činní manželé - dvojí platy v rodinách

S pojmem tzv. dvojích příjmů v rodině se setkáváme, hovoříme-li v období 1. ČSR o ženě, která byla zaměstnankyní a zároveň manželkou. Finanční příjem měl tedy ze zaměstnání muž i jeho manželka. Dnes by se mohlo zdát, že na tom není nic zvláštního, ale před sto lety zaměstnaná provdaná žena nebyla samozřejmostí. V rámci šetření státních úspor byla však pozice zaměstnané vdané ženy zejména ve veřejném sektoru vrtkavá, často se stávala terčem útoků. Pokud bylo třeba uspořít peníze, často se zraky obracely právě na skupinu zaměstnaných provdaných žen, u nichž se předpokládalo, že by je mohl živit manžel. Nyní se práce zaměří právě na názory katolického a liberálního proudu ženského hnutí, na tuto problematiku prostřednictvím dobového tisku.

V katolických časopisech bývala často označena matčina péče o domácnost, muže a děti jako povolání. „Žena ve svém povolání manželky dovede jakožto věrná družka zbaviti úplně muže starosti o vedení domácnosti a poskytnouti mu tak dostatek vhodného času ku práci ve veřejném životě“.²⁷⁷ „K mateřskému povolání přináší si žena na svět jako věno od Stvořitele nejlepší schopnosti těla, ducha a myslí [...] I dnes ještě a po celou budoucnost zůstane povolání mateřské cti a zdobou ženy, korunou života ženského“.²⁷⁸ Péče o rodinu a zásluha o klid a pohodlí manžela byla představou o veřejné práci vzorné katolické ženy. Vlohy k mateřství byly brány jako přirozeně darované ženě od boha.

Také se objevuje značná ústupnost muži, katolická žena, jakoby si do prostoru veřejnosti netroufala. „Ale v sledování jednotlivostí a podrobností v těchto otázkách“²⁷⁹ ráda žena popustí přednost muži“ [...] „Vzhledem na důležitost těchto, abych tak řekl, ženských otázek není tedy potřeba, aby žena dělala konkurenci mužovi“.²⁸⁰ Ovšem veřejná práce v podobě spolkové činnosti, volební agitace a vlastní účasti ve volbách nelze katolickým ženám upřít.

Kvůli přetrvávajícímu názoru, že místo provdané ženy je v domácnosti, se nemohly katolické ženy ztotožnit s touhou provdaných žen po takovém zaměstnání, které by probíhalo mimo rodinu.

---

²⁷⁷ Žena v kruhu rodinném. Moravská žena, roč. 2., č. 7, 13. 2. 1920, s. 4.

²⁷⁸ SCHEIWILER, A: Ženská důstojnost a mateřská povinnost. Nové cesty. Eva, roč. 15., č. 1-2, leden 1918, s. 4.

²⁷⁹ Myšleno otázky národní, hospodářské, sociální a vnitropolitické.

²⁸⁰ Úloha ženy ve státě. Moravská žena, roč. 2., č. 14, 2. 4. 1920, s. 1.

Jeden ze článků v časopise *Moravská žena* vznáší i kritiku na budoucí ženichy, kteří pohlíží na výnosné povolání své budoucí manželky: „*Ženíl jste se z lásky nebo pro peníze? Ženíl jsem se z lásky k povolání své ženy a pro peníze, které jím vydělává*“. Manželství, kde jsou oba manželé zaměstnání, také sklidilo v katolickém časopise kritiku za to, že z něj nevzejde mnoho dětí, někdy dokonce žádné.²⁸¹

Právo ženy na povolání a vzdělání ovšem katolický proud nezavrhoval. Žena, která sama usoudila, že se nehodí pro rodinný život, nebo neuzavře sňatek (což je většinou odůvodněno početním přebytkem žen), má právo na svoji vlastní obživu poctivou prací. „*Dopřejte jí trochu místa ve světě, aby se mohla uživit sama, když by jí nebylo dopřáno pracovat v rodině, nebo když by ona sama uznala, že pro život rodiny se nehodí, že více může se uplatnit v jiném povolání. V republice naší jest skoro o půl milionu více žen než mužů*“.²⁸² Žena také nemohla počítat s tím, že by byla mužem živena po sňatku celý svůj život, zvláště v pokročilejším věku se zvyšovala pravděpodobnost, že ovdoví a zůstane bez živitele, proto bylo žádoucí řešit situaci vdov.²⁸³

Vzdělání a práce žen byla také považována za příhodnou pro povznesení jejího ducha. Žena plná vědomostí a zkušeností z pracovního procesu dokáže pak docenit pravou cenu klidu v rodinném kruhu. „*...i když má v manželství vstoupiti, činí tak s rozmyslem. A protože prošla ohněm života, zná životní boj, váží si v manželství klidu domácnosti – je šťastna a své okolí obšťastňuje*“.²⁸⁴ Význam vědomostí se tak přenáší z povolání do soukromé sféry, kde je mohla žena uplatnit při výchově dětí. Své volné chvíle měla věnovat nejlépe četbě, každopádně náročnost práce měla ženu přimět i k touze po mateřství a docenění svého pohodlí ve zdech rodinného obydlí. K získaným vědomostem a dovednostem se může pak žena vrátit, pokud přijde o manžela. „*I rozloučená žena má se čestně živiti, a k čemu jinému by se obrátila, než k tomu, čemu se v mládí naučila?*“²⁸⁵

---

²⁸¹ TICHÁ, Ludmila: *Výdělečná povolání žen a sňatky*. *Moravská žena*, roč. 4., č. 25. 23. 6. 1922, s. 3.

²⁸² *Rovnoprávnost mužů a žen*. *Moravská žena*, roč. 6., č. 9, 29. 2. 1924, s. 3.

²⁸³ SCHEIWILER, A.: *Ženská důstojnost a mateřská povinnost. Za denním chlebem*. *Eva*, roč. 15., č. 1-2, leden 1918, s. 65.

²⁸⁴ KELTNEROVÁ, A.: *O ženách, o vzdělání a samostatnosti*. *Eva*, roč. 20. č. 8-9, srpen-září 1923, s. 255

²⁸⁵ HUTTROVÁ, L.: *Reforma ženské výchovy*. *Eva*, roč. 21., č. 7, 1924, s. 281.

Takovýto případ je ilustrován i v článku pojednávajícím o dívčí výchově. Autorka zde srovnává dívku vzdělanou s dívkou, která (nebo její rodiče) na své vzdělání nedbala. Když obě tyto dívky vstoupí do manželství, vzdělaná žena využívá svých výhod a zkušeností, je samostatná a umí si poradit v každé situaci. Žena bez vzdělání je fixována pouze na svého muže a na údržbu domácnosti. V případě, že takovéto ženy přijdou o muže, opět si poradí vzdělaná žena lépe. Může se zařadit zpět do pracovního procesu a těžit z nabytých vědomostí, zatímco nevzdělaná žena bude vydána napospas.²⁸⁶ „Každá matka má od mala učit dceru, aby nespolehala jen a jen na vdání, ale vzdělávala své schopnosti a učila se řádně pracovat, aby sama dovedla se uživit“.²⁸⁷

Urážky zaměstnaných žen jsou v katolickém tisku odsuzovány, jeden článek o slečně-úřednici uvádí politování nad situací, když udělá chybu úředník, tak je omluvena, ale když udělá chybu úřednice, je za to haněna.²⁸⁸ Kritiku také sklízí nerovnost platů ženy a muže.²⁸⁹ Všechny články v katolickém tisku, které se na problematiku nerovných poměrů, jak v pracovním procesu, tak v ohodnocení práce zabývají, reflektují ovšem pouze situaci neprovdaných žen, jakoby se zaměstnaností manželky vůbec nepočítaly.

Zajímavé je pojetí článku „Poměr žen k veřejnému životu“. Autor zde uvádí různé pohledy na práci křesťanské ženy pro veřejný život ve státě. Rozděluje je do třech rovin, první možnost vrhá ženu do stínu domácnosti, kdy jejím jediným cílem je mateřství a absolutní zdržení se od podílu na veřejném životě, druhou nejradikálnější možností je působení po boku manžela a třetí spočívalo v praktikování ženina veřejného působení skrze zajištění pohodlí muži, který se už o veřejný život postará. K poslední možnosti se sám autor přiklání. „Avšak sotva jest možno, aby žena mohla se věnovati činnosti veřejné a zároveň při tom dostála i povinnostem rodinným“.

---

²⁸⁶ SIMERSKÁ, A.: *O dívčí výchově I.* Eva, roč. 21., č. 10, 1924, s. 314.

²⁸⁷ SIMERSKÁ, A.: *O dívčí výchově III.* Eva, roč. 21., č. 10, 1924, s. 376.

²⁸⁸ ROSICKÁ: *Slečna úřednice.* Eva, roč. 22., č. 7-8, 1925, s. 222.

²⁸⁹ SIMERSKÁ, A.: *O dívčí výchově I.* Eva, roč. 21., č. 10, 1924, s. 313.

Následuje kritika žen, které bojovaly za právo stát na stejné úrovni jako muž podle § 106 zákona 121/1920 Sb.²⁹⁰, podle něhož se výsady pohlaví, rodu a povolání neuznávaly. „*Ony nehleděly včleniti se mezi muže jako rádkyně něžných srdcí, mírnící hrany suchého rozumu a mužských vášní. V naduté domýšlivosti, přezírajíce přirozené hranice mezi mužem a ženou chtěly stanouti nikoliv po boku mužů, nýbrž jim naprosto naroveň*“.²⁹¹ Křesťanské ženy nepřijaly myšlenku, že žena by mohla pracovat i ve veřejné sféře na stejné úrovni jako muž, podle nich jí příslušel maximálně poradní hlas.

Trnem v oku nebyl katolickým ženám jenom malý počet dětí v rodinách, kde oba rodiče pracovali, ale také honba těchto manželů za přepychem a přebytkem peněz. Autorka článku „*Stíny emancipace*“ reflektuje poměry v Americe, kde prý 80 % provdaných žen bylo výdělečně činných. Jedním důvodem a obhajobou by mohla být špatně placená práce muže, který tak nemůže zabezpečit rodinu, ale druhý důvod, který byl popsán jako zavrženíhodný, byla potřeba vydělávat na zábavu a radovánky na úkor počtu dětí.

Autorka srovnává s poměry u nás a dochází k názoru, že situace je zde podobná, ne-li horší. Na hlavu provdaných zaměstnankyň padá její kritika, v níž odmítá touhu po větších finančních příjmech. „*A co ti lidé s penězi dělají? Utratí je pro své pohodlí, utratí je někdy lehkomyšlně za věci zbytečné. Dítěk si však nepřejí aneb omezí jejich počet na jedno, dvě*“.²⁹² Ve druhé polovině článku vyjadřuje autorka špatný dopad vzdělanosti na pokrokové ženy, neuměly prý totiž využít své vzdělání k prospěchu svému či celé společnosti, ale propadly akorát touze po penězích a kariéře.²⁹²

V případech dvojího povolání byla velmi často uváděna kritika snahy získat více peněz, než je třeba na udržení domácnosti. „*Nenasytný hon za majetkem a zákazonosný hlad po zisku v naší době, jež se žene pouze za pozemskými cíli a pozemskými statky, vyrval ženu z ochranné svatyně rodinné a zapráhnul ji do vozu tvrdé a zhusta přepjaté práce. Ať se ženy poděkují za tuto neblahou výměnu vůdcům a prorokům moderní nevěry*“.²⁹³

---

²⁹⁰ Zákon č. 121/1920 Sb. Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html. [cit. 10. 4. 2017]

²⁹¹ EMILSKÝ: *Poměr žen k veřejnému životu*. Moravská žena, roč. 6., č. 39, 26. 9. 1924, s. 3.

²⁹² SADOVSKÁ, M.: *Stíny emancipace*. Moravská žena, roč. 8., č. 49, 3. 12. 1926, s. 1.

²⁹³ SCHEIWILER, A.: *Ženská důstojnost a mateřská povinnost. Za denním chlebem*. Eva, roč. 15., č. 1-2, leden 1918, s. 65

Autoři článků v katolických periodikách se snažili působit na čtenářky mravoučně a pro utváření jejich názorů používali i různé příběhy. Příběhy často odstrašujícího charakteru. Jeden z nich vypráví kněz o učitelce, která se po svatbě nechtěla vzdát svého povolání: *„Přišli ke mně snoubenci ku protokolu. Ženich profesor, nevěsta vzorná učitelka ve farnosti působící. Vyhotoviv protokol, řekl jsem nevěstě: „Znám vaši píli, svědomitost a horlivost v povolání a proto bych vám radil, abyste se dráhy učitelské zřekla. Neboť vy dvojí povinnost plniti nemůžete; budete chtít býti svědomitou učitelkou a svědomitou chotí. A to nepůjde bez újmy na zdraví.“ Ženich pravil: „Bylo by to i mé přání“. Nevěsta: „Já bych se nedovedla od školy odloučiti. To je mi nemožno.“ Pravil jsem jí ještě jednou, aby si to dobře rozmyslila. Slečna zůstala i po provdání učitelkou. Za rok, krátce po té, když přišla rodina, poslala mi paní profesorová dopis – ze sanatoria pro tuberkulosní: „Mnohokrát jsem si vzpomněla na Vaše slova. Teď jest pozdě.“ Do dvou let byla pod drnem a po ní zůstal sirotek“.*²⁹⁴ A takovýto článek nebyl ojedinělý, čtenářka si z něj měla odnést poučení a zároveň strach z takovéto situace. Z obav, že by po sobě v budoucnu mohla zanechat sirotky, měla upustit z představy, že by i po provdání navštěvovala zaměstnání a smířit se s tím, že na obě dvě své životní povolání zároveň prostě nestačí.

Katolické ženy se do konfrontace s poslankyní Luisou Landovou-Štychovou dostávaly především při řešení návrhu potratového zákona. Její projev, ve kterém řekla že: *„Manželství, kde není žena výdělečně činná, je zákonnou prostitucí“*²⁹⁵, reflektuje článek *„Také žena-poslanec“*, kdy jí katolický tisk přisoudil psychický defekt a morální nemoc a zpochybnění jejího zdravého rozumu podložil ještě tím, že se proti tomuto výroku postavila i její stranická souputnice Fráňa Zeminová.

Naopak v člancích liberálního tisku se objevuje nespokojenost s nuceným odchodem ženy ze zaměstnání po jejím provdání. Podle § 106 se výsady rodu, pohlaví a povolání neuznávaly, což mělo platit ve všech oblastech života i v povolání.

Božena Novotná ve svém článku v časopise *Zvěstování* kritizuje návrh ministerstva vnitra na úpravu poměru státních úřednic. Tento návrh považovala přímo za hanebný a nařkla ministerstvo vnitra z nedodržování ústavy.

²⁹⁴ *Věstník pracujících žen všech stavů a povolání*. Křesťanská žena, roč. 11., č. 4, 25. 1. 1929, s. 4.

²⁹⁵ *Také žena-poslanec*. Moravská žena, roč. 5., č. 14, 6. 4. 1923, s. 3.

„Formule o neuznávání výsad tkví sice v ústavní listině, ale v občanském životě našeho státu se dále uplatňují výsady, alespoň nyní výsady pohlavní. [...] Pro koho má nejdříve platit naše ústava, není-li ničím ministerstvu vnitra? A jak ministerstvo vnitra může srovnati svůj výplod se zněním ústavní listiny, že výsady pohlaví, rodu a povolání se neuznávají?“ Autorka dále uvádí obavy z toho, že se vrátí stav, který předcházela vydání ústavy, vrátí se celibát učitelek a státních úřednic, tam prý komentovaný návrh směřuje.²⁹⁶

Na návrh ministerstva spravedlnosti, jenž znevýhodňoval ženu a stavěl ji na druhé místo ve státní správě, opět reagovala Božena Novotná. Žena podle návrhu měla být přijímána do kancelářské soudní služby pouze v nouzovém případě, kdy neexistovali žádní mužští kandidáti. K tomu ještě bylo nutné, aby nastupující žena podepsala souhlas, že se podrobuje všem budoucím nařízením týkajícím se ženy ve státní službě. Božena Novotná jednání ministra spravedlnosti v této záležitosti okomentovala slovy: „Je přirozeno, že pan ministr spravedlnosti nevyhlásil do světa, že je to tah proti ženám. Ale na věci se nic nemění, poněvadž jestliže mě někdo pohladí a při tom mi ukradne majetek, je právě takový zloděj, jako ten, kdo mi při tom nadává; dokonce to s tím hlazením může býti čin ještě méně šlechetný, než druhý“.²⁹⁷ Daný návrh ještě komentuje v dalším článku, kde ho označila jako nespravedlivý a protizákonný.²⁹⁸

V časopise *Zvěstování* reagovala Krista Nevšimalová na článek vydaný v *Ženském světě*, který se staví proti výdělku vdaných žen. Výdělečně činné matky jsou prý utýrané prací a ztratily veškerou svěžest, dokonce byly pojmenovány jako „opelichaní psíci a utahané herky“. Krista Nevšimalová argumentuje otázkami, zda nejsou unaveny snad ženy pracující doma? Ženy, které nedostanou od muže dost peněz ani na udržení chodu domácnosti, natož aby jim zbyly nějaké peníze pro ně samé. Ženy, které od rána do večera pracují na polích, ty snad nejsou unavené? Nejvíce ji pobouřila touha po znovuzavedení celibátu, který ona sama považovala největší porobu. „Dovedeš-li si vydělati na chleba, buď spokojena, přestaň býti člověkem a staň se neutrem a netuž státi se ženou a matkou!“²⁹⁹

²⁹⁶ NOVOTNÁ, Božena: *O našich bolestech*. *Zvěstování*, roč. 3., č. 37, 16. 9. 1921, s. 1.

²⁹⁷ NOVOTNÁ, Božena: *Ženy ve státních úřadech*. *Zvěstování*, roč. 4., č. 22, 2. 6. 1922, s. 1.

²⁹⁸ NOVOTNÁ, Božena: *Ženy ve státních úřadech*. *Zvěstování*, roč. 4., č. 25, 23. 6. 1922, s. 3.

²⁹⁹ NEVŠIMALOVÁ, Krista: *K otázce vdaných žen výdělečně činných*. *Zvěstování*, roč. 6., č. 2, 20. 1. 1924, s. 1.

Ve *Vyškovských novinách* vyšel článek „*Na ochranu provdaných zaměstnankyň*“ jako reakce na vydání zákona o úsporných opatřeních ve veřejné správě³⁰⁰. Tento zákon stanovoval podmínky pro práci na veřejných služebních místech, ale také ustanovoval opatření v podobě propouštění veřejných zaměstnanců a jejich případný nárok na penzi či odbytné. Ve výše zmíněném článku byl vysloven požadavek, aby k propouštění veřejných zaměstnanců bylo přistupováno spravedlivě, aby bylo případné propouštění žen a mužů stejnoměrné.³⁰¹

Do druhého desetiletí trvání 1. ČSR vstoupil v této otázce Svaz katolických žen a dívek radikálněji. Zaslal vládě petici, v níž žádal propuštění vdaných žen ze státních a zemských služeb a přijetí mladé inteligence na jejich místa. Muži i ženy, kteří absolvovali školu a hledali zaměstnání, je měli na jejich místech nahradit a provdané ženy se měly vrátit ke své domácnosti.

O rok později opět Svaz katolických žen a dívek žádal, aby provdané ženy zaměstnané ve státních a zemských úřadech nebo školách, jejichž muži pracují na vysokých postech, byly ze zaměstnání propuštěny. Také samotné ženy byly vyzvány, aby dobrovolně opustily svá místa ve prospěch svobodných mužů a dívek a také starých úředníků, kteří byli v důsledku hospodářské krize propuštěni ze svého původního místa. Tyto požadavky strhly vlnu nevole hlavně mezi pokrokovými ženami.

Katolické ženy nebyly spokojeny s tím, že neexistovalo zákonné opatření pro nucený odchod provdaných žen ze státní služby a jejich návrat k rodinnému krbu. „*K uskutečnění tohoto zákona dosud nedošlo a proto dále dochází k zjevům, že oba manželé jsou ve státních službách a jejich dvojí příjem dráždí nezaměstnané, mladé a schopné lidi, kteří po dlouholetých nákladných studiích jsou nyní u rodičů a marně hledají přiměřeného zaměstnání. [...] Odejdou-li ze státních a zemských úřadů ženy, kterým není třeba, aby si vydělávaly svůj chléb, uvolní se tisíce míst mužům-živitelům rodiny, a mnohé ženy budou vráceny zase rodině, kde jest jich v dnešní rozvrácené době tolik třeba!*“

³⁰⁰ Zákon č. 286/1924 Sb. z. a n. In: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1924/136-1924.pdf>. [cit. 19. 3. 2017].

³⁰¹ MZA Brno, fond G 86, kart. 9. Výstřížek z *Vyškovských novin*, článek *Na ochranu provdaných zaměstnankyň* z roku 1925

Myšlenka povolnosti ženy zpět k rodině byla silná, povolání matky a manželky bylo v katolických kruzích ceněno více, než snaha ženy osamostatnit se a pracovat ve výdělečné sféře. Kombinace obou těchto povolání byla nepřijatelná, vdaná žena měla svoji sto procentní píli věnovat péči o rodinné zázemí a zároveň neměla „překážet“ na pracovních pozicích svobodné mládeži, která se chtěla profesně uplatnit.³⁰²

Na začátku října 1932 proběhla velká manifestace katolických žen a dívek, z níž vzešly již výše zmíněné tři petice. Jedna z nich reprezentovala požadavky katolických žen na propuštění provdaných žen z veřejných služeb. Svaz katolických žen a dívek v ní tlumočil žádost o propuštění vdaných žen ze státních služeb, aby se zlepšila rozmáhající se nezaměstnanost inteligence, do níž spadali absolventi a absolventky středních a vysokých škol. Podle členek Svazu právě provdané zaměstnankyně zabíraly této mladé inteligenci, které si katolické ženy velmi vážily a považovaly ji za velmi důležitou pro československý národ, proto hledaly řešení, jak jim zajistit obživu. Za nejlepší řešení považovaly odsun vdaných žen do sféry rodiny.

V doslovu k této petici dodala předsedkyně Svazu Františka Menšíková prohlášení, že členky Svazu se dobrovolně vzdávají pasivního volebního práva protože: *„úkol svůj vidí jinde, než v pořádání řečnických turnajů s muži v různých těch sborech, ale raději chtějí vychovávat dorost pro život veřejný takovým způsobem, aby všude nastoupili k práci mužové prodchnutí duchem Kristovým“*.³⁰³

Ještě v témž ročníku časopisu *Křesťanská žena* byla vznesena kritika na provdané ženy, které se chtějí za každou cenu udržet ve výdělečném povolání. *„Psal se, že budou provdané ženy ze státních a zemských služeb propuštěny a přichází se dnes na podvody v rozvodech. Tyto mnohé provdané ženy se pro formu dávají se svým mužem rozvádět, aby nebyly propuštěny a neztratily dvojí příjem, ale ve skutečnosti chtějí se svým mužem žít dál“*.³⁰⁴

Bylo by zajímavé zjistit, zda motivace žen k placené práci převládla natolik, aby se manželé nechali rozloučit kvůli setrvání ženy v úřadě. Několik takových případů jistě být mohlo, ale pravé důvody rozluk dnes s jistotou nebude možné určit.

³⁰² *Více křesťanského a sociálního cítění*. *Křesťanská žena*, roč. 14., č. 39, 23. 9. 1932, s. 2.

³⁰³ *Velká manifestace Svazu katolických žen a dívek v Brně*. *Křesťanská žena*, roč. 9., č. 42, 14. 10. 1932, s. 2-3.

³⁰⁴ *Co kdo seje – to také sklízí*. *Křesťanská žena*, roč. 14., č. 47, 18. 11. 1932, s. 2-3.

Snahu o vytlačování vdaných žen z veřejné sféry kladně reflektovala autorka úvodního článku *Křesťanské ženy* vydané v září 1933. „*Velké dílo po stránce sociální koná Svaz katolických žen a dívek svou snahou, aby ze státních a zemských úřadů byly propouštěny provdané ženy a na jejich místo dosazeni mužové, živitelé rodin*“. Tuto myšlenku obhajuje nepotřebností druhého platu v rodině, kde muž je také úředníkem. V takovém případě dle autorky vydělává žena pro svůj přepych.³⁰⁵

Naproti tomu konala ZO PŽM 17. července 1932 sjezd žen v Rožnově pod Radhoštěm, kde naopak protestovala proti propouštění provdaných žen ze státních a zemských úřadů. Výsledkem tohoto sjezdu byly dvě rezoluce, první se týkala revize občanského zákoníku a druhá stanovisek k návrhům na úsporná opatření ve státní správě. Tyto rezoluce vznikly za spoluúčasti odboru Ženské národní rady. Protest byl vznesen „*proti stálým útokům na nabytá práva žen a proti snahám rušiti rovnoprávnost žen s muži, již zaručuje § 106 naší ústavní listiny*“. Pokrokové ženy protestovaly i proti krácení či rušení penzí vdaných zaměstnankyň a snižování činovného³⁰⁶ jednomu z manželů-zaměstnanců. Takováto opatření braly jako trest pro vdané zaměstnankyně, které si vzaly za manžely veřejné zaměstnance. Rezoluce byla ukončena žádostí: „*Žádáme, aby všechna opatření státní správy byla nesena duchem rovnoprávnosti a spravedlnosti ke všem občanům. Je-li třeba v dnešní těžké době obětí občanů ve prospěch státu, necht' nezbytná opatření postihují úměrně všechno občanstvo, nikoli jen jednu část, a k obětem necht' jsou voláni rovnoměrně občané všech vrstev, svobodní i ženatí, mužové i ženy*“.³⁰⁷

Pokrokové ženy tedy zaujaly k problematice tzv. dvojího zaměstnání jiný postoj, který byl založen na rovnoprávnosti všech občanů ve státě. Ústupnost mužům ve vyšších úřadech pro ně nebyla na místě. Bojovaly za to, aby všem, bez výjimky bylo měřeno stejným metrem.

---

³⁰⁵ *Úkol Svazu katol. žen a dívek po stránce dobročinné a sociální*. Křesťanská žena, roč. 15., č. 38, 22. 9. 1933, s. 1.

³⁰⁶ Činovně znamenalo přídavek platu úředníka v činné službě, u mladých učitelek dosahovalo až 34 % platu.

³⁰⁷ DORAZILOVÁ, Miroslava: *Sjezd žen v Rožnově p. R.* Věstník ZO PŽM, roč. 1., č. 2, říjen 1932, s. 4-6.

V dalším čísle *Věstníku ZO PŽM* z ledna 1933 reflektuje toto téma Olga Dokoupilová. Úvodem pohovořila o těžkém boji o rovnoprávnost prvních průkopnic, které trpěly nepochopením nedemokraticky smýšlejících občanů. Nepochopení celé této problematiky, která má být založena na rovných právech spatřuje autorka u katolických žen. „*Tohoto stupně uvědomění celkově nedosáhly dosud příslušnice strany lidové, když dovedly na schůzích horovati pro „Kinder, Küche, Kirche“ a dost. S nimi na stejné úrovni jsou všichni, kdo vykazují ženu z pracovních oborů, kde stává se nepříjemnou konkurencí mužům*“.³⁰⁸ Touhu ženy po placeném povolání považuje za přirozenou, proto se staví odmítavě k hrubému přezírání práv ženy v anonymní osnově zákona o úsporných a sociálních opatřeních. Odpor liberálního ženského proudu byl živelný, odborové organizace pořádaly schůze a protestovaly. V Olomouci vznikl Syndikát zaměstnankyň, posléze Svaz provdaných zaměstnankyň, jehož členy byli i muži. V Brně vznikl Akční výbor vdaných zaměstnankyň, který každý týden konal pracovní a veřejné schůze. Na podzim 1932 odjela z Brna do Prahy velká deputace žen protestovat k ministrům. Jejich snaze napomohla senátorka Františka Plamínková, která se vrátila ze zahraničí a podepřela tvrzení této deputace. „*A tak spoluprací všech poslankyň, spolků a redakcí podařilo se dokázati nepřijatelnost požadavků, tak hrubě se právnímu citu přičících*“.

Olga Dokoupilová také závěrem článku vyčíslila náklady všech protestních akcí konaných na Moravě, do nich zahrнула náklady na schůze, cestovné, poštovné, tisk pozvánek, rezolucí a dalších dokumentů a několik dalších položek, celkově na 510 tisíc Kč.³⁰⁹

V říjnu téhož roku spolu s novým číslem časopisu přišel i nový článek týkající se situace veřejných zaměstnankyň. Autorka v článku pojednává o hledání cest jak uspořít pro státní rozpočet. Reaguje negativně na pokusy o krácení provdaných žen, zaměstnaných ve státní službě, na výplatách. Jedním z nových návrhů měla být upravena penze provdaných penzistek, jejíž vyplácení mělo být zastaveno do ovdovění dotyčné. Ve druhém návrhu padla žádost o odebrání činovného vdaným zaměstnankyním.

---

³⁰⁸ DOKOUPILOVÁ, Olga: *Moravský zápas žen o rovnoprávnost provdaných zaměstnankyň*. Věstník ZO PŽM, roč. 1., č. 3, leden 1933, s. 3-4.

³⁰⁹ DOKOUPILOVÁ, Olga: *Moravský zápas žen o rovnoprávnost provdaných zaměstnankyň*. Věstník ZO PŽM, roč. 1., č. 3, leden 1933, s. 3-4.

„Nejtěživější však jsou pro vdané zaměstnankyně stále opakované útoky na jejich existenci vůbec. V různých obměnách čteme v denním tisku téměř všech politických směrů vyslovený požadavek propouštění vdaných zaměstnankyň“.³¹⁰

Na obhajobu dotčené skupiny žen autorka píše, že většina nynějších profesorek, úřednic nebo lékařek není ke svému povolání poutána hmotnými zájmy, ale láskou ke své práci. A zároveň se hrozí budoucí možné demotivace žen ke studiu, která by měla za následek pokles vzdělanosti v ženských řadách. Nabádá tedy ženy, aby dobře zvážily, komu dají hlas ve volbách a aby nedovolily návrat ke starým tradicím celibátu a nemožnosti žen se profesně uplatnit. Na konci článku dodává: „Nevíme, co nám nejbližší dny přinesou; tušíme však, že čeká nás zápas – zápas za spravedlivou věc: za rovnost ženy s mužem, jíž chceme zásadně a důsledně bez jakéhokoliv kompromisu hájiti“.³¹¹

Po roce 1933 se na čas o tomto tématu pisatelé redakce časopisu *Katolická žena* odmlčeli, zatímco *Věstník ZO PŽM* situaci dvojího povolání reflektoval téměř v každém svém ročníku i několikrát.

V roce 1934 slavila ZO PŽM své desetileté jubileum, při té příležitosti se konaly oslavy, jejichž součástí byla velká manifestační schůze za práva žen. Všichni její účastníci (jak ženy, tak muži) se shodli na výstupním projevu, který obsahoval několik důležitých bodů: dodržování § 106 ústavní listiny, revize občanského zákoníku z roku 1811, projednání sociálního pojištění a v neposlední řadě protest proti útokům na ženy zaměstnané ve státní službě. Protest byl podložen tvrzením o rovnoprávnosti všech občanů, z níž by měla logicky vyplývat i rovnost pracovních příležitostí. Součástí protestu byla i žádost o zrušení vládního nařízení č. 252/33³¹², které znevýhodňovalo srážkou platů rodiny, v nichž oba rodiče byli zaměstnáni ve státní správě. V projevu byla ještě uvedena problematika nezaměstnanosti, hospodyňské služby a na konci byl vysloven apel, aby se ženy pilně sdružovaly v organizacích a pracovaly za svá práva.³¹³

---

³¹⁰ KUBÍČKOVÁ, M. R.: *K situaci veřejných zaměstnankyň*. *Věstník ZO PŽM*, roč. 1., č. 6, říjen 1933, s. 3-4

³¹¹ KUBÍČKOVÁ, M. R.: *K situaci veřejných zaměstnankyň*. *Věstník ZO PŽM*, roč. 1., č. 6, říjen 1933, s. 3-4.

³¹² Vládní nařízení č. 252/33 Sb. vlády republiky Československé o úsporných opatřeních personálních, konkrétně § 8 a 9.

³¹³ DORAZILOVÁ, Miroslava: *Jubilejní oslavy Zemské organizace pokrokových žen moravských*. *Věstník ZO PŽM*, roč. 2., č. 3, duben 1934, s. 7-8.

V článku s názvem „*Do nového roku s novými nadějemi*“, kde shrnuje Ludmila Zatloukalová-Coufalová dosavadní práci organizace a budoucí cíle, píše s nadějí i o řešení situace provdaných zaměstnankyň. „*Dosti značný okruh našeho členstva patří státním a veřejným zaměstnankyním. Jich se dotkly řady nespravedlnosti, vynucených obtížemi doby, ale doufejme, že i zde, jak se už učinily náznaky v posledních dnech rozhodnutím vládních kruhů ve věci platových srážek, dojde pozvolna k zlepšení v jednotlivých případech*“.³¹⁴ Z frekvence tohoto tématu v tisku můžeme pozorovat, že to byla jedna z vůbec nejdiskutovanějších záležitostí. Ženy liberálního proudu toužily po rovnoprávném přístupu do všech oblastí života, proto se nemohly smířit s ústupky, které schvalovaly katolické ženy, jež dávaly mužům v úřadu přednost, ani s pokusy o omezení práv ženy skrze legislativu.

Na počátku roku 1935 ovšem s lítostí oznámila právní referentka M. R. Kubičková, že do státních služeb je stále přijímána většina mužů, a to dokonce v poměru jedna žena ku deseti mužům.³¹⁵

K situaci provdaných zaměstnankyň se také vyjádřil František Okáč, jehož článek, ve kterém se snaží objasnit vztah celkové nezaměstnanosti k výdělečné práci provdaných žen v návaznosti na řešení hospodářské krize, vyšel na počátku roku 1936. Autor článku záporně reagoval na názor části veřejnosti, že nejlepším řešením nezaměstnanosti by byl zákon, jenž by odstranil vdané ženy z úřadů, a tím by vznikla místa pro nezaměstnané muže. Kromě toho, že v tomto počínu spatřoval velkou křivdu vůči ženě, argumentoval ještě několika dalšími stanovisky, kterých dosáhl analýzou statistik nezaměstnanosti, či svojí vlastní úvahou. Autor uvedl, že již dávno pominula doba, kdy mladá dívka čekala v domácnosti svých rodičů na vdavky, nyní se vzdělávala a zapojovala se v čím dál větší míře do pracovního procesu, proto by bylo nespravedlivé jí její práci odejmout. Tvrzení, že rodina, kde jsou oba manželé výdělečně činní, je pouhou honbou za majetkem a přepychem, vyvracel názorem, že mnohem větší procento takových manželských párů pracuje z důvodu nutnosti, jen aby byli schopni založit a udržovat rodinné zázemí. Ze statistických údajů autor vyvodil, že celkový počet zaměstnaných provdaných žen, které nebyly živitelkami rodiny, dosáhl 33 500.

---

³¹⁴ ZATLOUKALOVÁ-COUFALOVÁ, Ludmila: *Do nového roku s novými nadějemi*. Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 1, leden 1935, s. 1.

³¹⁵ DORAZILOVÁ, Miroslava: *Z činnosti ZO PŽM*. Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 2, březen 1935, s. 28.

Pokud by ovšem tento počet žen byl odstraněn ze zaměstnání, nastala by situace, kdy by na jejich místa bylo opět žádoucí obsadit ženy, protože se dokázaly spokojit s menší mzdou než muži, což by bylo v rámci úsporného režimu pro zaměstnavatele důležité. Celý svůj článek František Okáč shrnul slovy: „*Nehledě k tomu, že by podobný zákon byl nespravedlností vůči ženám, neměl by také pronikavějšího praktického účinku a byl by jen ranou do vody*“.³¹⁶

Boj členek ZO PŽM proti propouštění provdaných zaměstnankyň z veřejného sektoru byl jedním z pilířů jejich soustavné práce. Na stránkách *Věstníku ZO PŽM* bylo tomuto problému věnováno značné množství článků a poznámek. Četné zmínky se objevují v zápisech ze schůzí, v hodnoceních činnosti za předešlé roky, či v plánech do další práce. Například v prvním čísle z roku 1937 v jednatelské zprávě z činnosti právního oboru za rok 1936, konstatuje jednatelka Miroslava Dorazilová velké snahy o nápravu situace veřejných zaměstnankyň. V jednatelské zprávě je uvedeno, jak pečlivě referentka právního oboru M. R. Kubíčková sleduje danou situaci a jaké kroky k jejímu řešení podnikla. Jednalo se zejména o vypracování memoranda proti chystanému řešení otázky dvojího zaměstnání ve státní službě a jeho zaslání předsedovi vlády či přímá deputace u předsedy vlády a řešení této palčivé otázky osobně.

„*Vykřiklo se libivé heslo „ven se ženami z úřadů a zaměstnání“, aby se odvrátila pozornost od jiných vážných věcí. Nenávist vyvrcholila hlavně proti vdaným zaměstnankyním. Nechci zde nikomu dělat obhájce, je jisté, že musíme všichni přinést oběti ve prospěch státu*“.³¹⁷ Takto zmínila situaci veřejných zaměstnankyň Františka Šidlová na samém sklonku 1. ČSR, při nástupu politické krize.

Nespokojenost liberálně smýšlejících žen se stálým znepokojováním státních zaměstnanců je možné doložit i četnými rezolucemi, které vyšly z jejich schůzí. ZO PŽM například žádala, aby plánované propouštění státních zaměstnanců probíhalo spravedlivě, bez ohledu na pohlaví, a také, aby nebyly propuštěny ženy jen proto, že se provdaly, protože provdání často není zárukou, že žena bude uživena.

---

³¹⁶ OKÁČ, František: *Výdělečná činnost provdaných ženských zaměstnankyň*. Věstník ZO PŽM, roč. 4., č. 1, leden 1936, s. 8.

³¹⁷ ŠIDLOVÁ, Františka: *Změnil se právní názor?* Věstník ZO PŽM, roč. 6., č. 5, listopad 1938, s. 74.

V rezolucích se také odkazovaly na § 106 ústavní listiny, jímž měla být zajištěna rovnoprávnost obou pohlaví.³¹⁸ Z listopadu 1932 pochází žádost, kterou rozeslala ZO PŽM politickým stranám, kde je žádá o podporu jejich názorů ve věci projednávaného propouštění veřejných zaměstnanců, aby zaměstnaným provdaným ženám nebyla učiněna křivda. „*Je-li v zájmu státu nezbytně nutné, aby veřejní zaměstnanci přinesli oběti, jsou k nim ochotny i ženy, nevymykají se jim, žádají však co nejdůrazněji, aby potřebné oběti byly ukládány všeobecně a rovnoměrně pro muže i ženy*“.³¹⁹ Podobné znění měla i rezoluce z podzimu 1933 zasláná vládě, ve které se moravské liberálně zaměřené ženy opět odvolávaly na rovnost, kterou zajišťovala ústava.³²⁰

K diskuzi o tématu se vrátil i katolický časopis *Křesťanská žena*, v jehož 19. ročníku byl uveřejněn článek s názvem „*Proti proudu*“, v němž bylo pojednáno o celkovém úpadku víry, o rozmachu potratů i o dvojích příjmech manželů: „*Přepychové byty, skvostná luxusní auta, pohodlný život, dvojí příjem manželů – státních či soukromých zaměstnanců*“³²¹, kde je opět zaměstnanost vdaných žen brána jako nemístná hamižnost na úkor ostatních strádajících rodin.

Touha navrátit ženu do rodiny se promítala i v článku Bohumily Wiererové, která napsala, že Církev katolická nenamítá nic proti zaměstnané nevdané dívce, ale jinak tomu je u provdaných žen. Pro větší výdělek rodin, který byl třeba pro udržení domácnosti, navrhovaly katolické ženy místo zaměstnání vdaných žen raději zvýšení platu mužů. „*Je třeba usilovat o to, aby otcové dostávali takový plat, který by stačil k slušnému vyživení rodiny a aby vdaná žena se mohla vrátiti z továren, obchodů a úřadů k svým domácím povinnostem*“. V článku je opět kritizována touha po penězích, po finančním přebytku, který vede rodinu k marnotratnosti.³²²

---

³¹⁸ MZA Brno, fond G 86, kart. 10, Žádost ZO PŽM o rovnoprávnost při propouštění veřejných zaměstnanců z 21. 6. 1925.

³¹⁹TAMTÉŽ: Žádost ZO PŽM o podporu jejich názoru politickými stranami ve věci propouštění státních zaměstnanců.

³²⁰TAMTÉŽ: Rezoluce československé vlády za rovný přístup k ženám i mužům v oblasti zaměstnanosti ve veřejných službách.

³²¹ *Proti proudu*. Křesťanská žena, roč. 19., č. 10, 10. 3. 1937, s. 1.

³²²WIEREROVÁ, Bohumila: *Ožehavé problémy dneška*. Křesťanská žena, roč. 19., č. 40, 6. 10. 1937, s. 1-2.

V dalším podobném článku Bohumila Wiererová uvádí, že by mělo být slušností provdané ženy opustit zaměstnání ve prospěch nezaměstnané inteligence. Svoje tvrzení podpírá příkladem, podle něhož by se měla každá žena řídit. „*Setkala jsem se nedávno s paní, kterou jsem znala ještě když byla svobodná a v zaměstnání. Ptala jsem se jí, zda je ještě v místě. A ona mně odpověděla: „Styděla bych se zabíratí místo těm, kteří je dlouho bezvysledně hledají, když mě může muž uživit sám, sice ne skvěle, mnoho si musím odepřít, ale při dobré vůli to postačí“.* Tak jedná slušná žena, mající smysl pro sociální spravedlnost a pro potřeby nezaměstnaných a nemajetných“.³²³ V pokračování článku autorka uvádí opačné odstrašující případy, kdy vydělávají oba bezdětní manželé značné peníze, kterých mají potom přebytek. Nebo příklad manželky úředníka, která by mohla být svým mužem sice uživena, ale drží se v zaměstnání proto, aby mohla svůj výdělek investovat do módních trendů či na kuřivo. Autorka znovu volá po návratu ženy do rodiny, pokud by však provdaná žena myslela, že přeci jen je její místo v zaměstnání, navrhuje, aby pracovala bezplatně.³²⁴

Z pohledu katolického ženského hnutí, jak ukazuje dobový tisk, bylo na vdanou pracující ženu nahlíženo negativně. Neprovdané ženy měly mít právo na práci, ale provdané se měly držet v kruhu rodiny, protože svatbou přišlo období, kdy ženě příslušela starost o rodinné zázemí, děti a manžela. Tento názor byl často odůvodněn tím, že ženin přirozený dar od boha je mateřství, kterého by si měla vážit a věnovat mu veškerou svoji energii. Katolické ženy považovaly jako dostatečný podíl ženy na veřejném životě péči o pohodlí muže, spolkovou činnost a účast ve volbách. Mezi jejich priority tedy rozhodně nepatřilo výdělečné zaměstnání v době manželství. Zaměstnanost neprovdaných slečen a také vdov byla však podporována. Žena neměla být výdělečně činná ve chvíli, kdy se předpokládalo, že ji bude živit muž. Kritiku ve velké míře sklízely ženy, které upřednostnily práci před mateřstvím. Padaly argumenty, že žena takové dvojité povolání v podobě péče o domácnost a rodinu a zároveň zaměstnání, nemůže zvládnout. Trnem v oku byl katolickým ženám právě i dvojí plat, který náležel rodinám, v nichž byli oba manželé výdělečně činní. Nejenže povolání vytrhlo ženu z klidné rodinné oázy, ale případný nadbytek peněz viděly doslova jako zkázu vedoucí k marnotratnosti.

³²³ WIEREROVÁ, Bohumila: *Dvojí příjem a nezaměstnaná inteligence*. Křesťanská žena, roč. 19., č. 47. 24. 11. 1937, s. 1.

³²⁴ WIEREROVÁ, Bohumila: *Dvojí příjem a nezaměstnaná inteligence*. Křesťanská žena, roč. 19., č. 49. 8. 12. 1937, s. 1-2.

Katolické ženy tvrdily, že peníze, které rodině přebývaly, investovala žena jen na parádu, módu a líčidla, což ji odvádělo od skromnosti.

Liberálně orientované ženy tyto názory nesdílely. Snažily se naopak prosadit ženu do všech sfér veřejného života, například v rámci voleb prošly mnohým zklamáním z toho, když ženské kandidátky nebyly do úřadu prosazeny. Za velkou výhru považovaly tyto ženy novou československou ústavu a kromě jiného její § 106, v němž byla právně zaručena rovnoprávnost mezi mužem a ženou. Zklamání se dostavilo záhy, protože ženy byly stále v různých ohledech upozadovány, proto nejpádňším a nejčastějším argumentem se stal liberálně smýšlejícím ženám právě tento paragraf.

Vznesené návrhy i vládní nařízení, která krátila práva ženy na práci či na stejný plat, jako byl přiznán mužům, interpretovaly vždy liberálky jako křivdu a protiprávní počínání. Jejich argumentace spočívala v uzákoněné rovnosti obou pohlaví, těžce nesly pokusy o odstranění žen ze státních služeb či snižování jejich platu. Za stejnou práci požadovaly stejnou odměnu. Boj za rovné možnosti obou pohlaví v profesním životě byl jedním z hlavních bodů práce liberálního ženského proudu, o čemž vypovídá nejenom množství podaných rezolucí, petic a žádostí, ale také frekvence publikování tohoto problému v tisku.

7.3. Ženy a volební právo

Jedním z cílů, který si kladla redakce časopisu *Moravská žena* hned v jeho úvodním čísle, bylo seznamování žen s politickým děním a s jejich novými možnostmi. Již v tomto prvním čísle byla vyslovena důležitost zisku volebního práva pro ženy, které se mohou zasloužit o zvolení poctivých kandidátů do úřadů. Padla i zmínka o komunálních volbách, kterých se mohly poprvé zúčastnit ženy. „*A my ženy, již se o to postaráme, aby do obcí, na sněm byli zvoleni jenom řádní a poctiví lidé, kterým se opravdu jedná o dobro obcí a vlasti*“.³²⁵

V dalším článku byla projevena snaha probudit zájem katolické ženy o veřejný život, snaha o ozřejnění nové situaci ve státě, při níž je žádoucí, aby i žena dohlížela na spravedlnost, psala do novin, byla členkou spolku a hlavně napomohla blahu ve státě pomocí hlasovacího lístku. „*My máme za to, že žena nejen má právo starati se o politiku a život veřejný, ale i povinnost, svatou povinnost dohlížeti na to, co se děje ve státě a svým hlasovacím lístkem spolurozhodovati o zákonech*“.
Dále bylo však uvedeno, že při této svojí činnosti nesmí nikdy zapomínat na svůj rodinný život a povinnosti vůči svému muži a dětem.³²⁶

V jednom ze článků v katolickém měsíčníku *Eva* byl vyjádřen podiv nad tím, proč vlastně žena nedostala volební právo již dříve. „*Jest ovšem s podivem, že teprve XX. století dalo ženě práva, která jí jako člověku patří. Neboť žena jest také člověk, na což se v dobách dřívějších hodně zapomínalo*“.³²⁷

„*Při blížících se volbách ani jeden katolický hlas nesmí přijít oněm stranám politickým, které znásilňují svobodu náboženskou a naší republice, které tak hanebně počínají si proti naší sv. víře*“.
Takto byl zakončen článek, jehož autor se snažil upozornit ženy, že ostatní politické strany chovají ke křesťanství nenávist, a proto je nesmí volit. Zároveň považoval křesťanství za prostředek, který dokázal postavit ženu na roveň muže a vymanit ji z potupného postavení.³²⁸

³²⁵ *Politické zprávy*. *Moravská žena*, roč. 1., č. 1, 16. 5. 1919, s. 3.

³²⁶ *Žena a politika*. *Moravská žena*, roč. 1., č. 1, 16. 5. 1919, s. 5.

³²⁷ ROSICKÁ: *O volebním právu žen*. *Eva*, roč. 22., č. 10, 1925, s. 292.

³²⁸ *A to se nás žen netýká?* *Moravská žena*, roč. 1., č. 3, 30. 5. 1919, s. 1.

První přímá volební agitace se objevila v časopise *Moravská žena* těsně před prvními komunálními volbami³²⁹, jichž se mohly ženy účastnit. Pod heslem, že žádný stát bez náboženství nemůže fungovat, zde byly ženy nabádány k volbě strany lidové. „*Vy volebním lístkem zachraňte náš stát! Na Vás obrací se celá veřejnost! [...] Volební lístek lidové strany československé nedejte si vyrvat z rukou od nikoho!*“ Ženy zde byly upozorňovány, aby se nedaly strhnout sliby jiné politické strany, aby podpořily práci katolických mužů, a to jednak volebním lístkem a jednak rozšiřováním katolického tisku.³³⁰ Tento článek potvrzuje, jak velký důraz byl kladen na ženy-voličky. Nebyl preferován jejich samostatný vstup do politiky, nýbrž podpora mužů v politice.

O něco benevolentněji se stavěl k postavení ženy ve veřejném životě katolický měsíčník *Eva*, který kromě volebního práva, přiznával ženě i poradní hlas v zákonodárství, a to zejména v oblasti péče o matku a dítě. Volební lístek ale měl být tou nejlepší zbraní ženy. „*Tolik práv a tolik vlivu bude mít žena, tolik si dobude svým hlasem, svým volebním lístkem.*“³³¹

I přes to, že měly mnohé ženy k politice odpor, se získáním volebního práva jim bylo třeba odsunout do pozadí a naučit se využívat svých práv k prospěchu společnosti. Obecní volby byly brány jako předstupeň těch dalších, důležitějších a zahajovaly boj politických stran o ženskou voličku. „*Obecní volby budou však jen generální zkouškou pro ještě důležitější volby do zákonodárského shromáždění. [...] Tam po prvé se změří síly stran. Žena, která byla dosud politicky „nevybavená“, musí vyznati své politické credo. Nastane houževnatý zápas o ženy. Všechny politické tábory se vynasnaží získati ženy do svého středu. Bojíme se, že tento boj nepřispěje k zušlechtění ženy. Pokrokové a sociálně-demokratické zbraně a prostředky jsou tak hnusné, že strhnou ženu rázem do nejhoršího politického bahna.*“³³² Zde je naznačen boj, který nutně musel přijít, když ženy získaly volební právo. Boj o volební nástroj, díky němuž mohla politická strana získat vyšší moc a vliv v nově vzniklém státě.

---

³²⁹ K těmto volbám blíže: KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)* 1. díl. Praha 2000. s. 68-74.

³³⁰ *Ženy do voleb*. *Moravská žena*, roč. 1., č. 5, 13. 6. 1919, s. 1.

³³¹ *Úvodník časopisu Eva*. *Eva*, roč. 16., č. 2. únor 1919, s. 34

³³² *Ženy k volbám*. *Eva*, roč. 16., č. 2, únor 1919, s. 60.

A Československá lidová strana také o přízeň žen hodně bojovala, hned v dalším článku týkajícím se volebního zápasu politických stran, bylo ženě vštěpováno, že jedině strana lidová se chová spravedlivě a je zárukou ochrany náboženství a katolické církve ve státě. V katolické ženy všeobecně vkládala lidová strana velkou důvěru. Nabádala je i k tomu, aby v případě, že jejich muž bude sympatizovat s jinou politickou stranou, vynaložila všechny síly k jeho obrácení na správnou cestu, protože má na něho ten nejpřímější vliv.³³³

Agitace pro lidovou stranu při prvních volbách se objevila i v příloze měsíčníku *Eva*. Jejím obsahem bylo především nabádání žen, aby se nenechaly zlákat k volbě jiné politické strany. „*Při obecních volbách dne 15. června se, milé čtenářky „Evy“, držte co nejstatečněji. Nedejte se nikde nikým přemluvití a volte katolicky. A získávejte pro náš program a pro naše kandidáty i své družky a známé*“.³³⁴

Následná reflexe prvních prvorepublikových komunálních voleb vyjadřovala v podstatě zklamání z toho, že křesťanské ženy dostatečně nevyužily svá nabytá práva v prvních volbách. „*Tyto volby nám ukázaly, jak mnoho jest nám ještě pracovati, aby se z nás staly ženy hodné jména „katolické ženy moravské*“.³³⁵ Pochvalu dostaly ženy městské, vesnické byly pokárány za svoji neuvědomělost, o důležitosti přistoupit k volebním urnám. Venkovské ženy, i ty které byly členkami katolických spolků, byly obviněny, že se nechaly strhnout a volily jiné politické strany. „*Bůh jim odpusť! Snad napraví příště to, čím se nyní prohřešily*“.³³⁶ Takto zněla výzva katolickým ženám do dalších voleb.

Každá správná katolická žena měla tedy vstupovat a zasahovat do politického života několika způsoby. Měla číst a šířit katolický tisk, sdružovat se v katolických spolcích a získávat nové členky a čtenářky. Jejím úkolem také bylo napomáhat mužským kandidátům a členům strany lidové zejména díky svému nově získanému hlasovacímu právu. Značnou hrozbou pro ni mělo být celkové odkřesťanštění společnosti a úpadek křesťanské výchovy ve školách, šíření bezbožnosti, které šlo ruku v ruce s nemravností.

³³³ NOVÁK, Jaroslav: *Žena a politika*. *Eva*, roč. 16., č. 2, únor 1919, s. 93.

³³⁴ *Poznámky*. *Katolická učitelka*, roč. 16., č. 5, 1919.

³³⁵ *Po volbách*. *Moravská žena*, roč. 1., č. 6, 20. 6. 1919, s. 1.

³³⁶ *Politické zprávy*. *Moravská žena*, roč. 1., č. 6, 20. 6. 1919, s. 2.

Žena by si měla být vědoma, ve kterých oblastech se má do veřejného života zapojit. Podle katolického tisku to byla zejména oblast výchovy, ve které mohla uplatňovat své vlohy. „*A tyto úkoly připravují ženě daleko lepší duševní uspokojení a dávají jí příležitost, daleko lépe splatiti své schopnosti a životní náklonnosti, nežli kdyby žena sestoupila do vřavy a všednosti stranické a agitační činnosti. Na tomto poli žena ráda přepustí muži místo. Jemně cítící ženy a dívky jistě se nebudou chtít utužovati a cvičiti v politických zápasech*“. U ženy bylo stále poukazováno na její jemnocit, který se do vysoké politiky jednoduše nehodí. Její zaneprázdněnost úkoly, které jí skýtalo pole výchovy a udržování mravnosti ji mělo plně zaměstnávat. V katolickém tisku panoval názor, že by politika mohla přímo zpusťošit jemnou ženskou duši. „*Ani výlučně socialistický stát nepovolává ženu nejenom k vojenské a četnické službě, ba ani ne na vysoká a významná ministerská místa státní a zahraniční politiky. Socialistické hnutí dělnické zdržuje ženu i od mnohých prací, které by tělo ženy ničily a její duši zpusťošily*“.³³⁷ Katolická žena měla pochopit, že její vliv na politické dění má být nepřímý. Nebylo žádoucí, aby toužila po ministerských postech, ale ani aby seděla doma se založenýma rukama. „*Žena, která miluje svůj rodinný krb nade vše, která v dětech svých vidí své poklady a svoji povinnost, ta věru nezatouží vyměnití svoje domácí místo ani za křeslo sněmovního prezidenta*“.³³⁸

Autor článku „*Kulturní poslání ženy*“ nevidí volební právo jako stěžejní bod pro působení ženy ve veřejném životě, hlavní poslání spatřuje v jejím působení na rodinu a celkově na své okolí. Prosazení ženy v parlamentu zavrhuje úplně. „*V parlamentech se osud kultury nerozhodne. Tam se jenom projevuje to, co je v hlubinách lidské duše rozhodnuto už dávno. Tiše působiti na veřejné mínění, ztělesňovati živě ducha mateřského a sesterského v široce založené ženské práci pro blaho bližních, duchovní propaganda, pronikající do života a nalézající nová měřítká pro hodnocení veškeré kulturní práce – toť onen neviditelný dozor nad mužskou činností průkopnickou. Vzkročí-li však žena do okruhu politické činnosti stran, vydává se v nebezpečí, že Eva zvítězí nad Marií...*“³³⁹

³³⁷ *Úloha ženy ve státě a politice*. Moravská žena, roč. 2., č. 14, 2. 4. 1920, s. 1.

³³⁸ *Na prahu nového roku*. Moravská žena, roč. 3., č. 2, 7. 1. 1921, s. 1.

³³⁹ FOERSTER, F. W.: *Kulturní poslání ženy*. Eva, roč. 22., č. 1, 1925, s. 31.

Po komunálních volbách vyšel v liberálním časopise *Zvěstování* článek, který projevoval zklamání nad dosavadním zapojením žen v politickém životě. „*Ženy mají sice 53 procenta hlasů, ale muži mají 90 procent rozhodování. Muži vedou a povedou ještě dlouhá léta – a ženy se dávají vésti. České ženy v prvním roce své veřejné činnosti nikde a nikde se nestaly vůdčím živlem. Ve všech stranách jeví se zklamání nad výsledky dosavadní ženské politické organizace a veřejné práce*“. Autor článku nabádá ženy, aby nedbaly na kvantitu, ale na kvalitu navrhovaných kandidátek do parlamentu. Lepší když jich bude méně, ale budou odvádět kvalitní práci, než aby jich bylo více, ovšem neerudovaných, čímž by se spíše zesměšnily, než by prokázaly svoji serióznost. Tímto postupem by prý nejlépe získaly vliv a respekt.³⁴⁰

Před dubnovými volbami do Národního shromáždění³⁴¹ roku 1920 se v *Moravské ženě* objevil první agitační list, který vyjadřoval hrozbu volby ostatních politických stran. Volba socialistů byla označena jako zrada náboženství, volba agrárníků jako podpora nevěrců a protestantů a volba národní demokracie jako podpora židů. Jenom strana lidová byla tou správnou volbou, znamenala obranu náboženství, boj proti zbohatlíkům drahotě a hospodářské krizi. List končil provoláním: „*Katolické ženy a dívky! Milujete-li své náboženství, milujete-li svou vlast – volte lidovou stranu!*“³⁴²

Správná katolická žena tedy měla být přesvědčena, že odevzdáním hlasovacího lístku pro stranu lidovou udělá nejlépe, volbou jiné strany by zradila svoji víru. V článkách bylo často upozorňováno na nebezpečí hrozcí od jiných politických stran. „*Praví-li socialisté, že nám nesahají na náboženství, pak jest to jen nejapné a lživé pokrytectví a farizejství. Katolíci nedají se jim klamati ani uhýčkati v bezstarostný klid. Katolíci vědí, že jim nastává boj a že v první řadě bude proti nim státi – sociální demokracie*“.³⁴³

---

³⁴⁰ VRANÝ, Josef: *Jak vzroste politický vliv ženy československé?* *Zvěstování*, roč. 2., č. 4, 30. 1. 1920, s. 2.

³⁴¹ K těmto volbám blíže: KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938.)* 1. díl. Praha 2000. s. 123-130.; KLIMEK, Antonín: *Boj o Hrad. Hrad a Pětka. Vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví.* 1. díl. Praha 1996. s. 111-132.

³⁴² *Předvolební leták.* *Moravská žena*, roč. 2., č. 16, 16. 4. 1920, s. 3.

³⁴³ *Sociální demokracie a křesťanství.* *Moravská žena*, roč. 2., č. 39, 24. 9. 1920, s. 1.

V článku „*Žena ve volebním boji*“ je popsán postup, jak má správná katolická žena nejen volit, ale také agitovat. Jediným prostředkem jak udržet mravnost v celém státě a dát dětem tu nejlepší křesťanskou výchovu, je zvolit československou stranu lidovou, která to vše zařídí a postará se, aby nedocházelo k mravnímu úpadku. A jak měla žena agitovat pro stranu lidovou? Měla využít svůj mrštný jazyk, kterým ji obdaroval bůh. „*Tohoto mrštného jazyku užije žena k horlivé agitaci pro lidovou stranu. Máš známé, příbuzné, přítelkyně, sousedy, s nimiž denně hovoříš. Užij těchto rozmluv k rozkladu, jak významny jsou následující volby do obcí, že nejsou jen věci mužů, ale i žen, matek! Zeptej se jich, co myslí o tom, a pak již najdeš slova, bys je přesvědčila, že jedině strana lidová zaručuje křesťanskou výchovu dětí, křesťanský ráz státu a společenské blaho stavů a tříd*“³⁴⁴

Z pohledu liberálně laděného časopisu *Zvěstování* mělo zapojení žen do politiky probíhat i skrze jejich zastoupení v zákonodárných sborech. Zisk volebního práva znamenal naději, ale zastoupení žen ve vysoké politice by bylo pravým vyjádřením rovnoprávnosti ženy a muže. Autorka článku považuje to, že si ženy nezaložily vlastní politickou stranu za loajálnost k mužské práci ve vrcholné politice, na níž se společně s nimi chtěly začít podílet. Ženy měly za úkol žádat podporu svých kandidatur a snažit se dosáhnout co nejvíce mandátů, které jim podle práva náležely. Jejich společné heslo pro nastávající volby do Národního shromáždění mělo být: „*Žádáme jméno ženy v čele každé kandidátky vedle jména mužova!*“³⁴⁵

Ještě před volbami se o slovo ve *Zvěstování* znovu přihlásila Míla Liscová, která litovala nepoměrného zastoupení mužů a žen v Národním shromáždění. Pro tvorbu nových zákonů by požadovala rovnoměrné zastoupení celého národa, nikoli jenom jeho mužské poloviny, zatímco realita vykazovala úplně jiná čísla, ženské zastoupení zde bylo pouze 3%. Lítost vyjádřila i nad tím, že v duchu potlačování politického významu žen se dějí i přípravy k nastávajícím volbám, což způsobí, že žena i nadále nebude brána jako rovnocenný živel při rozhodování o důležitých věcech.³⁴⁶

---

³⁴⁴ *Žena ve volebním boji*. Moravská žena, roč. 5., č. 33, 1923, s. 1.

³⁴⁵ LISCOVÁ, Míla: *K povinnosti chceme možnost, ji vykonat*. *Zvěstování*, roč. 2., č. 2, 16. 1. 1920, s. 1.

³⁴⁶ LISCOVÁ, Míla: *Význam většího zastoupení našich žen v Nár. shromáždění*. *Zvěstovní*, roč. 2., č. 6, 13. 2. 1920, s. 1.

Také se zde objevila první předvolební agitace pro Republikánskou stranu čsl. venkova. „*Ženy venkovské nesmějí zradit český venkov, svoji rodinu a samy sebe*“! Také je zde připomenuta kandidátka, na niž byla jako třetí v pořadí uvedena Ludmila Zatloukalová-Coufalová ze Svěsedlic u Olomouce, která byla velmi činnou pracovnící liberálního ženského hnutí na Moravě.³⁴⁷ A zároveň také varování před ostatními politickými stranami. O straně lidové bylo napsáno: „*České straně lidové nejde totiž o náboženství, ale o moc církve. Jde o to, aby jako kdysi již za Krista a od té doby mnohokrát a dlouho, knížata kněžská měla i politickou moc. Ne k větší cti a chvále boží, ale k větší cti a slávě svojí*“. Silný odklon byl vyjádřen i od sociální demokracie a národních socialistů.³⁴⁸

Vstup ženy do politiky považoval autor úvahy s názvem „*Naše stesky a tužby*“ jako nutnost, jako potřebné vyvážení mužské chladné síly ženským jemným citem. „*Žena svým vstupem do politického života přinese tolik nového životu všemu. Bude to její hloubka citu a smysl pro kouzlo života, které mužové přecházeli, v domnění své spravedlnosti, jako přítěž železných svých kročejů*“.³⁴⁹

Božena Novotná popisuje politický život v novém státě jako zkažený, plný demagogických hesel a bojů o vlastní vliv, nikoli o všeobecné blaho. Pro zlepšení této situace povolává právě ženy, které by mohly situaci zlepšit. „*Bude úkolem žen, aby do politického života vnesly ozdravení, aby tam vnesly více jasna, opravdovosti a vážnosti*“.³⁵⁰ Vyjadřuje zklamání nad málopočetným zastoupením žen v politice po prvních parlamentních volbách. Odsuzuje jejich upozadřování v rámci jednotlivých politických stran a také jejich odrazování od politické práce. Dle autorky chyběl v politice pořádek, který by mohla nastolit právě žena svojí pílí. V jejich přirozených vlohách viděla velký přínos pro společnost. „*Volební právo nebylo ženám dáno proto, aby rozmnožen byl počet voličů, to volební jejich právo znamená více. To má znamenati vnesení trochu mateřského, hospodyňského a pořádku milovného ducha do našich veřejných institucí. V tom je klad politického zrovnoprávnění ženina pro národ a celé lidstvo*“.³⁵¹

---

³⁴⁷ *Jen spravedlnost chceme, voláme vás do boje za spravedlnost*. Zvěstování, roč. 2., č. 15, 15. 4. 1920, s. 1.

³⁴⁸ *S kterou politickou stranou má voliti žena venkovská?* Zvěstování, roč. 2., č. 14, 9. 4. 1920, s. 1.

³⁴⁹ RICHTR, Zděna: *Naše stesky a tužby*. Zvěstování, roč. 2., č. 8, 27. 2. 1920, s. 5.

³⁵⁰ NOVOTNÁ, Božena: *Domácnost, ve které se dosud uplatňuje jen muž*. Zvěstování, roč. 2., č. 35, 3. 9. 1920, s. 1.

³⁵¹ TAMTÉŽ.

Zde je možné pozorovat rozpor v přístupu katolického a liberálního ženského proudu. Katolická žena měla na veřejný život působit nepřímo, hlavně coby vychovatelka a podporovatelka svého muže, zatímco pro ženu liberálního smýšlení bylo požadováno větší a přímější zapojení do politiky, měla mít na rozhodování stejný podíl jako muž.

Ve svých člancích Božena Novotná přímo burcuje ženy k zapojení se do veřejného života. K tomu, aby žena povstala z ústraní, považovala za důležité překonat tři základní věci, jednak předsudky, které ženu uvrhly do stínu soukromého života, svoji vlastní lenost a nesmělost. „*Pamatujte, že jste průkopnicemi, že každé vaše zasažení, každý váš úspěch je úspěchem milionů vašich spolusester, kterým se dosud mluvilo jen o vyšší způsobilosti mužů. Dokažte, že i vy jste způsobilé; dokažte, že i vy máte nejen ruce k denní lopotě, ale také rozum a vůli k jiné práci*“. Ženská otázka podle autorky spočívala v tom, zda žena najde v sobě sílu a pohotovost ke svému prosazení, zda překoná předsudky, které ji staví ve společnosti na druhé místo.³⁵²

O dva roky později hodnotí Božena Novotná dosavadní možnosti práce žen v politice. Napsala, že od zrovnoprávnění a zisku volebního práva nebylo očekáváno jenom rozšíření voličské základny či větší počet žen na kandidátkách, očekávalo se, že žena vnese do politického života své specifické vlastnosti, které mužům chybí, že se postará o vnitřní pořádek v parlamentu a najde si svoji cestičku, kdy nebude kráčet ve šlépějích muže. Začaly se objevovat hlasy, že ženy zklamaly, že nedostály svého poslání. Autorka se zde obrací na muže, aby hledali vinu v sobě, vinu, kterou se prohřešili vůči ženám, jež nepřipustili k rozhodování a jejichž počet se snažili co nejvíce omezit. Předpokládala, že muži se cítili zklamáni pouze z toho, že ženy nepodepřely jejich osobní nebo stranický vliv. Obviňují sice ženy, ale měli by chybu hledat u sebe, protože nedali ženě v politice náležitý prostor.³⁵³

---

³⁵² NOVOTNÁ, Božena: *Ženská otázka dneška a zítřka*. Zvěstování, roč. 2., č. 36, 10. 9. 1920, s. 1.; NOVOTNÁ, Božena: *Vybojujeme svůj boj čestně i my?* Zvěstování, roč. 2., č. 37, 17. 9. 1920, s. 1.

³⁵³ NOVOTNÁ, Božena: *Jak ženy zklamaly*. Zvěstování, roč. 4., č. 6, 10. 2. 1922, s. 1.

K tomuto názoru se připojuje i článek s názvem „*Na obranu žen*“, podle něhož muži obvinili ženy ze zpátečnictví, protože volily tzv. reakci.³⁵⁴ Autor článku však vinu neviděl v ženách, ale v samotných pokrokově smýšlejících mužích, kteří sice napomohli k tomu, aby ženy získaly volební právo, ale vůbec je nepřipravili na volební boje a teď nedokážou přiznat chybu, a proto se ozývají hlasy za odnětí volebního práva ženám.³⁵⁵

V článku s názvem „*Ženy sobě*“ vyjádřila autorka důrazný apel na ženy, aby využívaly plně svých nabytých práv. Dosaženou rovnoprávnost přirovnávala k hřivně, kterou nechala žena ležet bez povšimnutí, bez toho aniž by s ní nějak naložila. „*Nejsem tedy já, psaná rovnoprávnost ničím, než zakopanou hřivnou, jestliže ty, osvobozená ženo, nechceš, nedovedeš nebo se bojíš využití všech možností, vyzvednouti si všech pokladů, k jichž dosažení jsem Ti dekretem i poukazem. Na Tobě jest, na Tvé uvědomělosti, na Tvé svědomitosti, na Tvé vytrvalosti a neohroženosti záleží, budu-li pro tebe zdrojem plodného žití a duševní i tělesné svobody anebo bezcennou cetkou*“. Dále ji také přirovnává k neproměněným potravinovým lístkům, které až budou proměněny, teprve budou mít přínos. Ženy se podle autorky neměly hlavně bát vstupu do sféry, která dříve patřila jenom mužům, a měly se konečně odhodlat překročit tuto bariéru.³⁵⁶

Stejná autorka napsala i článek s názvem „*V zajetí úzkých obzorů*“, kde porovnává, jaký je rozdíl mezi teorií a praxí nově nabytých ženských práv. Lituje, že aktivním volebním právem podíl ženy na politice většinou končí. Neočekávala sice, že se situace ve vysoké politice změní rázem, ale je pobouřena, že i po čtyřech letech trvání samostatného a svobodného státu se do politiky dostalo jen málo žen. „*A přece nemohu jinak, než s hlubokou bolestí z přítomna a s těžkými obavami do budoucna označiti nynější způsob provádění tak zvané rovnoprávnosti žen za paskvil, ne-li dokonce za výsměch a poskvrnění všeho smyslu rovného práva*“. Svoji nespokojenost podložila hned několika argumenty, například špatnou situací ovdovělých matek, sirotek, hrozbu znovuzavedení celibátu a nerovným postavením provdaných zaměstnankyň.³⁵⁷

³⁵⁴ Myšleno příklon k Československé straně lidové.

³⁵⁵ *Na obranu žen*. Zvěstování, roč. 4., č. 52, 25. 12. 1922, s. 5.

³⁵⁶ BERANOVÁ-CHEJNICKÁ, A.: *Ženy sobě*. Zvěstování, roč. 4., č. 43, 27. 10. 1922, s. 1.

³⁵⁷ BERANOVÁ-CHEJNICKÁ, A.: *V zajetí úzkých obzorů*. Zvěstování, roč. 5, č. 19, 11. 5. 1923, s. 1.

Před obecními volbami, které se konaly 16. září 1923, vyšla tiskem výzva pro katolické ženy, aby volily pouze stranu lidovou. Pokud by volily jinou stranu, zradily by svoji víru. Je zde otevřeně vyjádřeno nepřátelství k ostatním politickým stranám. Katolická žena byla tiskem přímo nucena jít k volbám a volit jedinou přípustnou politickou stranu. „Každá z vás, pokud máte právo volební, musí jít k volbě. Nemůžete a nesmíte volit jinou stranu politickou, leč jediné čsl. stranu lidovou“.³⁵⁸

Ve stejném ročníku tohoto časopisu bylo opět pojednáno o místě ženy ve veřejném životě. Její právo na podíl ve veřejném životě mělo být plně vyjádřeno získáním volebního práva, které zde bylo označeno jako vrchol emancipace a veškeré rovnoprávnosti. Úkolem ženy zůstávalo stále působení na veřejný život z povzdálí. Od rodinného krbu, při kterém svojí péčí o manžela a děti formuje veřejný život. Svojí nepřímou rolí dovede zjemnit mužovo jednání a tím docílí i zjemnění v celé veřejnosti, z dětí vychová čestné a poctivé občany, čímž bude její veřejná práce dovršena. Takže dle křesťanského tisku existovaly dva základní pilíře podílu ženy ve veřejné sféře, prvním bylo volební právo a druhým její nepřímé působení skrze rodinnou sféru.

Pokrokové ženy, které ve zrovnoprávnění a podílu ve veřejném životě viděly i jiné příležitosti v podobě obsazování vysokých politických postů ženami ve stejné míře jako muži, sklízely v katolickém tisku kritiku za nepochopení svého životního poslání. „Žena t. zv. moderní, která ztratila základní pravdu, ztratila i svůj cíl i směr, bloudí a tápe ve tmě. Myslí, bude-li konati to, co koná muž, bude mu rovna. A zatím se učinila směšnou, stala se muži odpornou a napodobila ho vlastně hlavně v jeho vadách“.³⁵⁹ Katolickým ženám bylo vštěpováno, že nesprávně pochopená emancipace dělá z ženy muže a nikoliv lepší ženu.

Katolické ženy braly svoje právo jít k volbám s vážností, jejich základna byla početná a čím dál více se zvětšovala, o čemž svědčí i umístění Československé strany lidové na předních příčkách ve volebním klání.

Po skončení komunálních voleb roku 1923 byly v časopise *Zvěstování* zveřejněny výsledky a s radostí bylo konstatováno, že Republikánská strana československého venkova je nejsilnější politickou stranou v Československu.

---

³⁵⁸ *Katolické ženy a dívky!* Moravská žena, roč. 5., č. 36, 7. 9. 1923, s. 1.

³⁵⁹ *Žena a činnost veřejná.* Moravská žena, roč. 5., č. 38, 21. 9. 1923, s. 2.

Byly zhodnoceny úspěchy i neúspěchy ostatních politických stran, ale článek se zároveň věnoval i situaci žen v těchto volbách. „Ženy i tentokrát byly kandidovány i zvoleny jen sporadicky, spíše jako uznání zásady jejich občanských práv, než pro skutečné jejich uplatnění“.³⁶⁰ O několik dalších čísel dále se o situaci žen po volbách vyjádřila K. Králíková, která konstatovala nespokojenost s nízkým počtem získaných mandátů pro ženy. „Počet ženských mandátů v nových obecních zastupitelstvech velmi jasně dokazuje, že rovnoprávnost žen, na niž muži tak rádi žehrají, existuje ve skutečnosti jen na papíře.“³⁶¹ Tuto neutěšenou situaci dokládá znepokojujícími počty mandátů, jako příklad uvádí Olomouc, kde byl z 60 mandátů pouze jeden obsazen ženou. Autorka uvádí, že odstrkování žen z významných politických postů probíhá v různé míře ve všech politických stranách a muži tento postup hájí výrokem, že ženy nejsou politicky vyspělé. Podle ní chybí pouze tradice v ženském zastoupení v politice, která mohla být právě započata, protože ženy jsou velice učenlivé a potřebují jen, aby muži také uznali jejich zásluhy a nezesměšňovali jejich práci.³⁶²

V rozsáhlém článku na pokračování s názvem „Čím hřeší ženy na sobě samy – a čím hřeší na nich jiní“ se snaží Ludmila Zatloukalová-Coufalová ozřejmit základní kořeny zažitého náhledu na ženu jako nerovnoprávnou a nerovnocennou k muži. Prvotní problém viděla jednoznačně ve výchově, kdy matka dělá od kolébky mezi dívkami a hochy rozdíl. Dceři vštěpuje, co se k ní nehodí, což způsobí jednak rezignaci dívky a zároveň pohrdavost hochů k dívce.³⁶³

Ženy za první světové války sice prokázaly, že zastanou muže v mnoha oborech, ale naděje, že budou zrovnoprávněny a považovány za rovnocenné se zhroutily. Autorka článku obviňuje ženy z liknavosti a muže z toho, že ženu upozadují a dělají vše pro to, aby jí nedali prostor se veřejně angažovat. „Dnes bývají ženy velmi často obviňovány ze zpátečnictví a nevidí se při tom, že právě muži mají na tomto jejich zpátečnictví největší podíl. Neboť oni nechtějí, aby myslely a pokud nemohou tomu zabránit, starají se o to, aby myšlení žen nemělo příležitosti se uplatnit“.³⁶⁴

---

³⁶⁰ Po volbách. Zvěstování, roč. 5., č. 38, 21. 9. 1923, s. 1.

³⁶¹ KRÁLÍKOVÁ, K.: Rub ženské rovnoprávnosti. Zvěstování, roč. 5., č. 42, 19. 10. 1923, s. 3.

³⁶² TAMTÉŽ.

³⁶³ ZATLOUKALOVÁ-COUFALOVÁ, Ludmila: Čím hřeší ženy na sobě samy – a čím hřeší na nich jiní. Zvěstování, roč. 6., č. 11, 5. 6. 1924, s. 2-3.

³⁶⁴ ZATLOUKALOVÁ-COUFALOVÁ, Ludmila: Čím hřeší ženy na sobě samy – a čím hřeší na nich jiní. Zvěstování, roč. 6., č. 12, 20. 6. 1924, s. 3-4.

Dále nabádá ženy, aby si byly vědomy svých práv a užívaly je. Za nejhorší prohřešek považuje netečnost, která zapříčiňuje, že ženy ve svém boji za rovnoprávnost nejsou dost silné a neumějí uplatnit svá práva.³⁶⁵

Ve čtvrtém pokračování článku se Ludmila Zatloukalová-Coufalová vyjádřila k situaci týkající se voleb. Litovala, jak si ženy neváží aktivního, natožpak pasivního volebního práva. Jak v obecních volbách, tak v parlamentních spatřovala velké rezervy ze strany žen.³⁶⁶ Závěrem své přednášky uvádí autorka poselství, které se musí dodržovat pro blaho dalších generací. „*Tu občanskou svobodu musíme hájiti a pokud není vtělena v poměry a činy, musíme se toho vtělení domáhati. Jsme tím povinny těm, kdo celá desetiletí za občanská práva žen bojovaly, jsme tím povinny sobě – svému lidství – a jsme tím povinny všem těm, kdo přijdou po nás. Jsme tím povinny svým dcerám a jejich lidství*“³⁶⁷. Takto se snažila Ludmila Zatloukalová-Coufalová vyvolat v ženách pocit, že mají hájit svá práva a motivovat je pro práci ve veřejném životě.

I Božena Novotná tvrdila, že ani po šesti letech po získání rovnoprávnosti nepronikly ženy na pole veřejnosti dostatečně. Nabádá je ještě k větší snaze o vstup do politiky, i když uznává, že tato cesta je mnohými muži záměrně komplikována. Ženy si měly ovšem uvědomit, že práci, kterou vykonají, dělají pro své rodiny a své potomky.³⁶⁸

Před druhými parlamentními volbami roku 1925³⁶⁹ poslal Svaz katolických žen a dívek z Moravy, Slezska a Hlučínska projev komisi pro sestavování kandidátní listiny československé strany lidové v Brně, kde mimo jiné nežádal zastoupení žen na kandidátkách. Odůvodněním bylo následující. Ženy měly hodně práce ve svých rodinách a při výchově dítek a zároveň tím ustoupily spolehlivým mužským kandidátům, které hodlaly ve volbách podpořit. Na toto prohlášení reagoval autor článku publikovaného v časopise *Eva*, považoval je za nepochopení politického významu ženy a za politickou nezralost katolických žen. Srovnává také přístup katolických a pokrokových žen k jejich uplatnění v politickém životě.

---

³⁶⁵ ZATLOUKALOVÁ-COUFALOVÁ, Ludmila: *Čím hřeší ženy na sobě samy – a čím hřeší na nich jiní*. Zvěstování, roč. 6., č. 13, 27. 6. 1924, s. 2-3.

³⁶⁶ ZATLOUKALOVÁ-COUFALOVÁ, Ludmila: *Čím hřeší ženy na sobě samy – a čím hřeší na nich jiní*. Zvěstování, roč. 6., č. 14, 20. 7. 1924, s. 2.

³⁶⁷ ZATLOUKALOVÁ-COUFALOVÁ, Ludmila: *Čím hřeší ženy na sobě samy – a čím hřeší na nich jiní*. Zvěstování, roč. 6., č. 16, 20. 8. 1924, s. 2-3.

³⁶⁸ NOVOTNÁ, Božena: *Šest let naší samostatnosti*. Zvěstování, roč. 6., č. 20, 20. 10. 1924, s. 1.

³⁶⁹ K těmto volbám blíže: KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl. Praha 2000, s. 376-382.

„Je jisto, že ženy pokrokové (v pravém slova smyslu) by se za takovéto prohlášení styděly“.³⁷⁰ Z tohoto názoru vyplývá, že ani katolický proud ženského hnutí na Moravě nebyl jednolité, nebyl bez výjimek. Zatímco časopis spadající přímo pod Svaz katolických žen a dívek razil názor, že žena by se neměla angažovat ve vysoké politice, druhý časopis, patřící pod reformní křídlo s tímto pojetím tak úplně nesouhlasil.

Když po desetiletém působení ZO PŽM hodnotila Miroslava Dorazilová ve *Věstníku* dosavadní práci moravských pokrokových žen, zmínila se i o aktivitách, které ženy vyvíjely v souvislosti s uplynulými volbami. Před volbami do Národního shromáždění v roce 1925 vypracovala ZO PŽM projev o významu kandidování žen a zaslala jej výkonným výborům všech politických stran a vydala předvolební letáky.³⁷¹

Na zvyšování vlivu strany lidové reagoval negativně Vavro Šrobár³⁷², jehož výroky reflektovala redakce *Moravské ženy* v článku „Volební právo žen“. Vavro Šrobár se vyslovil za odnětí volebního práva ženám (alespoň na Slovenku), protože prý volily příliš klerikálně, a tím se neúměrně zvyšovala moc strany lidové, což označil jako nedemokratické. Proti odnětí volebního práva katolické ženy vystoupily se zásadním nesouhlasem a odvolávaly se na znění ústavy. Za své volební právo hodlaly bojovat. „*Katolické ženy české nejsou a nechtějí býti mužatkami, ale svých práv přirozených zákonitých dovedou si proti choutkám pokrokářů uhájiti*“.³⁷³

Před volbami se také v *Moravské ženě* objevovaly modelové rozpravy mezi ženami o rozhodování koho zvolit: „*Chcete-li, aby katolické kostely byly zachovány jich právnímu majiteli, t. j. církvi katolické, volte lidově. Chcete-li, aby je dostala církev československá, volte pokrokově. Přejte-li si náboženské výchovy svých dětí, volte lidově. Chcete-li výchovu beznáboženskou, volte pokrokově. Já budu volit lidově. Musím. A vy? – Když se tak na to dívám, budu také volit lidovce! Musím také, abych měla klidné svědomí.*“³⁷⁴

³⁷⁰ *Stanovisko moravských žen k volbám*. Eva, roč. 22., č. 11, 1925, s. 97.

³⁷¹ DORAZILOVÁ, Miroslava: *Vývoj a činnost Zemské organizace pokrokových žen moravských v letech 1924-1934. Práce pro práva žen*. Věstník ZO PŽM, roč. 2., č. 2, duben 1934, s. 9-10.

³⁷² Vavro Šrobár (1867-1950) slovenský lékař a politik, ústřední postava meziválečné československé politiky, jeden z mužů 28. října.

³⁷³ *Volební právo žen*. Moravská žena, roč. 7., č. 39, 1925, s. 2-3.

³⁷⁴ *A koho vy budete volit?* Moravská žena, roč. 7., č. 45, 5. 11. 1925, s. 5.

Tyto rozpravy měly ukázat svým čtenářkám cestu, kterou se vydat ve volebním boji. Čtenářka se měla cítit provinile, už když jen pomyslela, že by volila někoho jiného než stranu lidovou.

I liberálně-pokrokovým ženám se dostalo také rad v tisku, jak správně naložit se svým volebním lístkem. V časopise *Vpřed* ZO PŽM publikovala článek o důležitosti pečlivého rozhodnutí, komu ženy svůj hlas odevzdají. Byly upozorněny, že volbou vkládají do politické strany svoji důvěru. Měly podpořit jenom ty, o nichž jsou přesvědčeny, že se budou dále poctivě pracovat pro stát. „*Pomůžeme k volebnímu vítězství těm, kdož nejen ústy, ale celým svým životem jsou nám zárukou, že mají na zřeteli přede vším jiným: dobro státu a blahu občanů, a že neochvějně vyznávají zásady: poctivost, mravnost a spravedlnost v životě soukromém i veřejném.*“³⁷⁵

Když probíhaly roku 1927 volby do obecních zastupitelstev, rozeslala Zemská organizace pokrokových žen moravských letáky, aby ženy volily jenom strany, které zaručují pokrok a ženská práva, zejména tedy ty, na jejichž kandidátkách se objevovala ženská jména. O rok později byly výsledky voleb do zemských zastupitelstev pro pokrokové ženy silně neuspokojivé, a tak žádaly alespoň obsadit ženy do odborných funkcí v okresních a zemských zastupitelstvech.³⁷⁶

I před třetími parlamentními volbami roku 1929³⁷⁷ se v *Křesťanské ženě* objevil propagační plakát promlouvající k ženám-voličkám, kde je odsuzován odchod několika bývalých členů k jiné politické straně³⁷⁸. Na to konto je zde apelováno na věrnost katolických žen lidové straně v čele s Janem Šrámkem, který ztělesňoval čest a dodržování všech křesťanských zásad. Odstup žen od vysokých politických postů je zde promítnut v provolání: „*Proto je nutno, abychom se přičinily ze všech sil a obětovaly vše, by do zákonodárního sboru a do senátu bylo zvoleno co nejvíce řádných, sebevědomých katolických mužů, prodchnutým duchem náboženským a národním!*“³⁷⁹

³⁷⁵ MZA Brno, fond G 86, kart. 9. Výstřížek z časopisu *Vpřed* (4. čísla roku 1925).

³⁷⁶ DORAZILOVÁ, Miroslava: *Vývoj a činnost Zemské organizace pokrokových žen moravských v letech 1924-1934. Práce pro práva žen*. Věstník ZO PŽM, roč. 2., č. 2, duben 1934, s. 9-10.

³⁷⁷ K těmto volbám blíže: KLIMEK, Antonín: *Boj o Hrad. Kdo po Masarykovi?. Vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. 2. díl. Praha 1998. s. 212-228.

³⁷⁸ Myšleno odchod Antonína Čuříka a několika dalších do Hlinkovy slovenské lidové strany.

³⁷⁹ *Prohlášení*. Křesťanská žena, roč. 11., č. 41, 11. 10. 1929, s. 1.

Před těmito volbami vydala ZO PŽM letáky, které zdůrazňovaly význam zastoupení žen v zákonodárných sborech a jednala i se ženami, které se podílely na práci v politických stranách, aby napomohly k prosazení ženských kandidátek.³⁸⁰ Také byla v *Pokrokovém Obzoru* publikována výzva k liberálně-pokrokovým ženám, aby nepřehlížely útlak svých práv a nebály se za ně bojovat. „*Ústavou je nám dáno nejen volební právo aktivní, nýbrž i právo pasivní, nejen právo voliti, ale i právo volenou být. Nespokojme se jen půlkou svého práva, ale vynasnažme se, abychom nejen ve prospěch svůj vlastní, nýbrž i ve prospěch celku uplatnily své právo celé*“.³⁸¹

V roce 1930 podala ZO PŽM také žádost, aby při příštím jmenování vlády byl brán také zřetel na ženy. Před obecními volbami v září 1931 jednala ZO PŽM s politickými stranami o kandidatuře žen a rozeslala oběžníky, provolání a letáky. S výsledky voleb však byly pokrokové ženy opět značně nespokojeny.³⁸²

Další volební klání probíhalo na přelomu let 1931 a 1932 v podobě voleb komunálních. Katolické ženy a dívky byly opět před těmito volbami prostřednictvím Svazového časopisu vybídnuty k uvědomělé volbě. „*Při volbách 27. září máte přispěti svým hlasovacím lístkem pro křesťanské obrození, pro povznesení naší republiky. Katolické ženy a dívky-voličky: Protože milujete svou vlast, nepřipusťte, aby jediný hlas ženy a dívky katolické připadl jiné straně než československé straně lidové, jež jediné hlásá, že náboženství a mravnost jsou základem veškerého blahobytu*“.³⁸³ Hned pod touto výzvou se objevuje opět modelový rozhovor o tom, jak se rozhodnout ve volbách, který naznačuje, že všechny pokrokové strany konají velké sliby pouze před volbami za účelem nalákání voličů, jen lidová strana jedná spravedlivě. Tradičně končí rozprava slovy: „*Já budu voliti lidově. A vy? Když tak nad tím uvažují, budu voliti lidovce také*“.³⁸⁴

---

³⁸⁰ DORAZILOVÁ, Miroslava: *Vývoj a činnost Zemské organizace pokrokových žen moravských v letech 1924-1934. Práce pro práva žen*. Věstník ZO PŽM, roč. 2., č. 2, duben 1934, s. 9-10.

³⁸¹ MZA Brno, fond G 86, kart. 9. Výstřížek z časopisu *Pokrokový Obzor* (1929).

³⁸² DORAZILOVÁ, Miroslava: *Vývoj a činnost Zemské organizace pokrokových žen moravských v letech 1924-1934. Práce pro práva žen*. Věstník ZO PŽM, roč. 2., č. 2, duben 1934, s. 9-10.

³⁸³ *Katolické ženy a dívky!* Křesťanská žena, roč. 13., č. 38, 10. 10. 1931, s. 1.

³⁸⁴ *Koho budete voliti?* Křesťanská žena, roč. 13., č. 38, 10. 10. 1931, s. 1.

Před volbami do Národního shromáždění, zemských a okresních zastupitelstev, které se konaly v květnu 1935³⁸⁵, vypukla v *Křesťanské ženě* rozsáhlá agitační kampaň pro stranu lidovou. Už první dubnové číslo upozorňovalo ženy na blížící se volby. Objevilo se zde i tradiční varování před ostatními politickými stranami, které uplácejí, aby pro sebe získaly volební hlasy. „*Mezi katolickými ženami a dívkami není Jidášů, kteří za mamon a dary prodávají své přesvědčení*“. Znovu byly také ženy ujištěny, že jedině strana lidová chrání náboženství, křesťanskou výchovu dětí i mravnost ve státě.³⁸⁶

V podobném duchu se nesl i další článek, který ponoukal ženy k napětí všech sil, aby před volbami přesvědčily co nejvíce nerozhodných voličů. Znovu upozorňoval na nebezpečí protikatolických stran. „*Katolické ženy a dívky, i k vám přijdou vlci hltaví oděni rouchem beránčím! Přijdou získavati různými sliby a dary a budou vám špinit čsl. lidovou i jejího vůdce, budou vás přemlouvati, abyste jim při volbách odevzdaly své hlasy*“.³⁸⁷

I autor dalšího článku, týkajícího se předvolební agitace, apeluje na pilnou ženskou práci pro získání co největšího počtu hlasů pro stranu lidovou. Ženy měly hledat další možné voliče, už ze strachu, že pozice strany lidové může být ohrožena. Na ženy byla svalována i odpovědnost za budoucí vývoj státu a výchovu jejich potomků, proto se měly ze všech sil snažit bojovat za co nejkřesťanštější stát.³⁸⁸

V následujícím čísle tohoto časopisu je dokonce vynechán úvodník na úkor ilustrace vyjadřující věrnost straně lidové s volebním číslem 5 a se sloganem: „*Katolické ženy a dívky nezradí svoji víru 19. a 26. května při volební urně! Přisahají, že nezradí dědictví svých drahých předků, proto volí pětku!*“³⁸⁹

Ve stejném čísle byl ještě zveřejněn článek s názvem „*Katolické ženy a dívky, napněte všechny síly pro vítězství čs. strany lidové!*“, v němž jsou popsány zásluhy této politické strany, jež mají upevnit přesvědčení žen, aby volily lidově.³⁹⁰

---

³⁸⁵ K těmto volbám blíže: KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2. díl. Praha 2002. s. 448-493. 2. díl.; KLIMEK, Antonín: *Boj o Hrad. Kdo po Masarykovi?. Vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. 2. díl. Praha 1998. s. 397-418.

³⁸⁶ *Katolická žena a volby*. Křesťanská žena, roč. 17., č. 14, 3. 4. 1935, s. 1-2.

³⁸⁷ *Katolické ženy a dívky-voličky, s nadšením do práce pro vítězství čsl. strany lidové!* Křesťanská žena, roč. 17., č. 16, 17. 4. 1935, s. 1.

³⁸⁸ *Katolické ženy a dívky, buďte na stráž!* Křesťanská žena, roč. 17., č. 19, 8. 5. 1935, s. 3-4.

³⁸⁹ *Úvodník*. Křesťanská žena, roč. 17., č. 20. 15. 5. 1935, s. 1.

³⁹⁰ *Katolické ženy a dívky, napněte všechny síly pro vítězství čs. strany lidové!* Křesťanská žena, roč. 17., č. 20. 15. 5. 1935, s. 2.

Následovala další výzva k ženám, do jejichž rukou je skrze volby vložen osud celého národa. Je zde pojednání o činnosti strany lidové, která jediná má zásluhu na udržování křesťanské tradice a bojuje proti pokrokovým návrhům, které vedou pouze k úpadku mravnosti ve státě a k ponižování důstojnosti ženy. Všechny jmenované zásluhy jsou nazvány jako „vysvědčení pro čsl. stranu lidovou“, že pracuje pro dobro jak všech žen, tak i celého národa, proto ženy musí slíbit svoji přízeň ve volbách.³⁹¹

*„Kandidování žen neodmítl výkonný výbor lidové strany, ale kandidování vzdaly se ženy, sdružené ve Svazu katol. žen a dívek, dobrovolně. Ty, které s tím nesouhlasily vystoupily již při předešlých volbách. Vzdaly jsme se dobrovolně kandidování, poněvadž máme dostatek schopných mužů“.*³⁹² Provolání katolických žen o odmítnutí kandidatury přetrvalo i do voleb roku 1935, takto znělo jejich odůvodnění, také zveřejněné v katolickém tisku.

Když došlo k bilancování výsledků jmenovaných voleb, byly katolické ženy veřejně pochváleny svojí vůdkyní Františkou Menšíkovou, za svoji práci pro stranu lidovou a za to, že se ubránily útokům nevěreckých nepřátel. Předsedkyně Svazu je hned vybídla k další aktivní práci.³⁹³ Další chvály se dostalo katolickým ženám při konstatování výsledků ve volbách do zemského zastupitelstva. Do následné činnosti byly povzbuzeny slovy: „S novým nadšením a se svatým zápallem jdou katolické ženy a dívky do další práce!“³⁹⁴

V roce 1935 byly prostřednictvím *Věstníku* vyzvány i pokrokově smýšlející ženy k přípravě na volby. Tato příprava měla probíhat zejména uvnitř politických stran, k nimž pokrokové ženy příslušely. Každá členka měla bojovat za umístění co největšího počtu žen na kandidátky, ale také bylo důležité, aby se starala o to, aby případní zvolení muži byli ochránci ženských práv. Předvolební provolání dodávalo pokrokovým ženám odvalu ke vstupu do politiky a zvalo je k volbám.

---

³⁹¹ *K volbám!* Křesťanská žena, roč. 17., č. 20. 1935, s. 2-3.

³⁹² *Katolické ženy odsuzují útoky nepřátel!* Křesťanská žena, roč. 17., č. 20, 1935, s. 3.

³⁹³ MENŠÍKOVÁ, Františka: *Katolickým ženám a dívkám-voličkám!* Křesťanská žena, roč. 17., č. 22, 29. 5. 1935, s. 1.

³⁹⁴ *Naše čsl. strana lidová je nejsilnější českou stranou v zemi moravskoslezské!* Křesťanská žena, roč. 17., č. 22, 29. 5. 1935, s. 1.

„Do příštích voleb necht' jdou ženy s plným vědomím své moci, s vědomím, že svým počtem ženy u nás rozhodují o tom, kdo bude po několik roků řídit osudy státu, hospodaření zemí, okresů i obcí. Ženy, na stráž! Jste spoluodpovědny za vývoj příštích poměrů, za budoucnost svou i svých dětí. Nesmíte zklamatí!“³⁹⁵

Ani výsledky těchto voleb nebyly pro pokrokové ženy uspokojivé. Ludmila Zatloukalová-Coufalová vyjádřila velké zklamání z nedocené práce žen politickými stranami. *„Odměna jest však pranepatrná, až zahanbující, neboť počet zvolených zástupkyň žen je v tomto volebním období opět tak mizivý jako ve všech dosavadních obdobích“*. Jako řešení navrhuje vytvoření samostatné politické strany československých žen, což by bylo teprve dostatečnou odpovědí na přehlížení žen v ostatních politických stranách. Závěrem nabádá pokrokové ženy k další usilovné práci za ženská práva.³⁹⁶

V dalším článku, nazvaném *„Po volbách“* je vyjádřeno též velké zklamání z volebních výsledků a je zde provedena celková bilance s ohledem na obsazené ženské mandáty. I přes to, že počet žen, které se zapojily do práce v politických stranách, vzrostl, nedostalo se jim prostoru na vyšších místech. Autorka provedla analýzu, kde procentuelně vyjádřila poměr ženských a mužských mandátů z jednotlivých politických stran. Nejlépe z volebního boje vyšly ženy národně-socialistické, které ze 42 mandátů získaly tři, což činilo přes 7 %, nejhůře dopadly ženy strany republikánské s úspěšností 2,09 %. Celkové zastoupení žen v zákonodárných sborech tak nedosáhlo ani 3 %. Závěrem textu jsou pokrokové ženy vybídnuty k zamyšlení, zda se dost přičinily o získání většího počtu ženských mandátů a také k další usilovné práci v tomto směru.³⁹⁷

Zklamání z malého počtu získaných ženských mandátů ve volbách bylo vyjádřeno i v následujícím článku, jehož autorka navrhuje řešení, jak s touto situací naložit. Zvažuje i vznik samostatné ženské politické strany, ale obává se širokého spektra názorů žen, které by byly zřejmě odlišné v návaznosti na ideologii jednotlivých stran, jejichž členkami byly ženy doposud. Raději tedy navrhuje radikálně zvýšit počet žen organizovaných v politických stranách a prohloubit jejich práci pro stranu.

---

³⁹⁵ *Z činnosti ZOPŽM. Předvolební.* Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 2, březen 1935, s. 27.

³⁹⁶ ZATKOUKALOVÁ-COUFALOVÁ, Lidmila: *Po boji.* Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 3, červen 1935, s. 35-36.

³⁹⁷ KUBÍČKOVÁ, M. R.: *Po volbách.* Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 3, červen 1935, s. 36-37.

Nabádá liberálně smýšlející ženy, aby se nezalekly prvotní nevole mužů, či dokonce posměšků a ústrků, všemu se měly postavit čelem a vydobýt si své pozice.³⁹⁸

Po publikování této úvahy rozhodla redakce *Věstníku*, že zahájí diskuzi na téma neúspěchu žen ve volbách a návrhy na řešení této situace, čímž vyzvala členky, aby se k danému problému vyjádřily. V následujícím čísle byly zveřejněny čtyři první příspěvky.

První respondentka se jednoznačně přiklání k vytvoření samostatné ženské politické strany se zapojením těch nejinteligentnějších a nejpilnějších pracovnic ženského hnutí. Uvědomovala si sice, že utvoření strany nepůjde rychle, ale věřila, že názory všech pokrokových žen bude možné sjednotit v jeden výsledný politický program.³⁹⁹

Druhá respondentka, Růžena Stoklásková, apeluje na ženy, aby zvýšily ještě více svoji horlivost v práci pro své členské politické strany. Největší problém vidí v nedostatku ženské průbojnosti dojít poctivou prací k cíli jejich snažení. „*Pracujme tedy ještě lépe a intenzivněji ve svých politických stranách, probouzejme ženské sebevědomí, upozorňujeme na svou práci a hlasme se k odpovědnosti*“. Pokud by ovšem ani tak ženy nedosáhly svých kýžených pozic, přiklonila by se i autorka druhé odezvy k vytvoření ženské politické strany.⁴⁰⁰

Třetí respondentka považovala za největší problém to, že byly ženy v rámci svých politických stran upozadřovány a jejich jména se objevovala až na posledních nevolitelných místech na kandidátních listinách. „*Všechny strany zachovaly se k svým členkám negentelmsky. Nejraději je vidí jen jako agitátorky, kulturní práci žen ve straně přehlížejí. Ale ani agitační, sebe úspěšnější činnost ženy není po zásluze oceněna k ostudě stran a rozčarování žen.*“ Za důležité považuje ženské vzdělávání k občanství, což by mělo být dalším z budoucích úkolů všech spolků organizovaných v ZO PŽM.⁴⁰¹

---

³⁹⁸ HOLANCOVÁ, A.: *Několik poznámek k situaci po volbách*. Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 3, červen 1935, s. 38-39.

³⁹⁹ NOVÁKOVÁ, F.: *K situaci žen po volbách. Příspěvky k diskusi*. Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 4, září 1935, s. 56-57.

⁴⁰⁰ STOKLÁSKOVÁ, Růžena: *K situaci žen po volbách. Příspěvky k diskusi*. Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 4, září 1935, s. 57-58.

⁴⁰¹ TRÁVNÍČKOVÁ, B.: *K situaci žen po volbách. Příspěvky k diskusi*. Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 4, září 1935, s. 58-59.

Čtvrtá respondentka plně souhlasila s názory A. Holancové, která diskuzi zahájila. Nepovažovala za dobré řešení ustavit novou ryze ženskou politickou stranu, protože se domnívala, že by nebylo možné všechny její členky sjednotit pod jedním programem, proto navrhovala zintenzivnění práce v již existujících politických stranách. Domnívala se, že velké rezervy spočívají v politické výchově žen, a proto nabádala, aby ZO PŽM byla ve velmi úzkém kontaktu se svými přidruženými organizacemi a snažila se tak o zlepšení politického povědomí všech svých členek. Ženy měly být důkladně poučeny o programech politických stran, o vládních režimech v zahraničí a po této náležitě průpravě by měly být podporovány ke vstupu do politických stran. „*O to se ovšem musíme samy přičiňovati prostřednictvím svých ženských spolků cílevědomou a rozsáhlou výchovou voliček*“.⁴⁰²

V následujících číslech vyšlo ještě několik příspěvků do diskuse. Růžena Vacková, zklamaná výsledky voleb volala po založení Ženského volebního souručenství, aby bylo dosaženo kýženého politického vlivu. Nemělo se přímo jednat o politickou stranu, ale seskupení, v němž by ženy pracovaly na všech úkolech, na nichž by se shodly jako na nejdůležitějších.⁴⁰³ Další vyjádření zastupovalo názor, že zlepšení situace žen spočívá jen v jejich usilovnější práci, varovalo před úskalími, které mohlo skýtat založení ženské politické strany.⁴⁰⁴

K. Králíková například plně souhlasila s tezí jedné z předchozích respondentek, že nejdůležitějším počinem bude politické uvědomování žen, které se potom nebudou bát bojovat uvnitř strany za svá práva, která byla i samotnou stranou upozadována. Předsudek, že žena se fyzicky ani psychicky do krutých a rvavých poměrů vrcholné politiky nehodí, nepovažuje za oprávněný, ptá se spíše: Jak je možné, že demokratická politika, která má být založena na diskuzi a kompromisu, může být dravá?⁴⁰⁵

I Marie Štarmanová lituje dosavadní situace, a i když si myslí, že tento problém mohl způsobit částečně i nezájem žen, hlavní problém vidí u mužů, kteří vstup ženy na vyšší politické posty blokují.

---

⁴⁰² SLEZÁKOVÁ, J.: *K situaci žen po volbách. Příspěvky k diskusi*. Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 4, září 1935, s. 60.

⁴⁰³ VACKOVÁ, Růžena: *K situaci žen po volbách. Příspěvky k diskusi*. Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 5, listopad 1935, s. 74-75.

⁴⁰⁴ HANÁKOVÁ, J.: *K situaci žen po volbách. Příspěvky k diskusi*. Věstník ZO PŽM, roč. 3., č. 5, listopad 1935, s. 75-76.

⁴⁰⁵ KRÁLÍKOVÁ, K.: *K situaci žen po volbách. Příspěvky k diskusi*. Věstník ZO PŽM, roč. 4., č. 1, leden 1936, s. 2-4.

*„Já bych však při kritice všech stran politických řekla bez rozdílu, že jest to kus nepřiznáně a zúmyslného opomíjení se strany mužů. Zdá se, že jen tenkrát berou v úvahu, že jest nás nadpoloviční většina, když mají zájem o náš hlas, neb když nás potřebují k agitační práci“.*⁴⁰⁶

Celá diskuze byla uzavřena příspěvkem M. Vránové, která považovala výsledek voleb za přímý výsměch ženám. A protože ženy získaly již před 17 lety rovnoprávnost a mají dle autorky stejné schopnosti jako muži, tak jako nejlepší řešení situace jednoznačně navrhovala založení nové ženské politické strany. *„Založme ženskou politickou stranu ne jako frontu bojovnic, ale rovnocenných spolupracovnic mužů. Při obětavosti a pracovitosti našich žen dobudeme jistě kladných výsledků!“*⁴⁰⁷

Z otevřené diskuze jednoznačně vyplývá zklamání pokrokových žen z malého počtu získaných ženských mandátů ve volbách. Prostřednictvím svých příspěvků se jejich pisatelky snažily nalézt východisko z této situace. Stěžejní byly dva názory. Jeden zastával zintenzivnění ženské práce v rámci již existujících politických stran, aby ukázaly svoji inteligenci a sílu a zlomily tak dosavadní nevoli mužů uvádět ženské kandidátky do popředí na kandidátních listinách, i jejich celkový odpor k angažovanosti žen v politice. Druhou možností bylo založit si vlastní ženskou politickou stranu, což bylo ovšem považováno za velmi složitý a dlouhodobý úkol. Z reakcí je však zřejmé, že liberálně laděné ženy absolutně nesdílely postup strany lidové, kde se ženy dobrovolně kandidatury zřekly.

O významu a úkolech ženského hnutí napsala článek Růžena Stoklásková, která se odvolávala na § 106, jímž byla uzákoněna rovnoprávnost muže a ženy, naznala, že žena prošla za poslední léta mnoha změnami, vymanila se z rodinného kruhu, začala se více vzdělávat a zlepšil se její celkový všeobecný přehled, proto byla hluboce zklamána, že ženy, které dosáhly tak velké úrovně ve všech ohledech, nedostaly prostoru v politickém životě. Proto vyzývá k nové práci, v níž jedním z hlavních úkolů bude politické uvědomování žen v masovém měřítku,

---

⁴⁰⁶ ŠTARMANOVÁ, Marie: *K situaci žen po volbách. Příspěvky k diskusi*. Věstník ZO PŽM, roč. 4., č. 1, leden 1936, s. 5-6.

⁴⁰⁷ VRÁNOVÁ, M.: *K situaci žen po volbách. Příspěvky k diskusi*. Věstník ZO PŽM, roč. 4., č. 5, září 1936, s. 45-46.

protože pokud se o práva ženy budou zasazovat pouhé skupinky či dokonce jenom jednotlivkyně, nebude cíle nikdy dosaženo.⁴⁰⁸

Volební agitace pro lidovou stranu se v menší míře objevila i před obecními volbami v roce 1938. Ženy byly znovu prostřednictvím tisku vyzvány, aby hájily zájmy strany lidové a přičinily se o její úspěch ve volbách. „*Ženy a dívky katolické, vy, které jste jádrem a oporou katolického hnutí lidového a jeho kádrem nejobětavějším, zůstaňte jim za všech okolností*“.⁴⁰⁹ Opět zaznělo varování, které upozorňovalo, aby se voličky nedaly na scestí a volily jediné lidové. „*Katolické ženy a dívky, vykonajte vše, aby v obecních volbách 29. května československá strana lidová zvítězila*“.⁴¹⁰ S volebními výsledky přišla do kruhů lidové strany spokojenost. Svůj vzestup proti minulým volbám brali členové strany jako odměnu za svoji nezištnou práci pro demokratický stát.⁴¹¹

Názory katolického a liberálního proudu ženského moravského hnutí na zapojování ženy do politického života byly rozdílné. Katolický proud stále viděl ženu jako matku a pečovatelku, liberální proud se přikláněl k tzv. modelu nové moderní ženy, která je naprosto rovnoprávná s mužem, tudíž se jí otevírají možnosti vstoupit do všech sfér, které byly dosud ryze mužské. Jednou takovou sférou byla právě politika.

Katolická žena měla nacházet své uspokojení ve veřejné práci, kterou prováděla z povzdálí. Měla působit na svého muže a vychovávat děti, čímž nepřímo napomáhala k mravnosti ve státě, v katolickém tisku byl na výchovu dětí brán mimořádný zřetel. Dalším jejím důležitým úkolem se stala účast ve volbách, kde měla bezpodmínečně a bezmezně podporovat lidovou stranu. Strana lidová kladla na ženy velký důraz, tvořily také nezanedbatelnou část voličstva. Správné moravské katoličky se měly organizovat ve Svazu katolických žen a dívek a kolektivně pracovat na podpoře a agitaci strany lidové. Katolickým ženám bylo prostřednictvím tisku poskytnuto i několik návodů, jak správně agitovat, lidová strana spoléhala na ženinu výřečnost, na to, že dokáže přesvědčovat.

---

⁴⁰⁸ STOKLÁSKOVÁ, Růžena: *Úkoly ženského hnutí*. Věstník ZO PŽM, roč. 5., č. 3, červen 1937, s. 30-31.

⁴⁰⁹ *Zdar čs. straně lidové!* Křesťanská žena, roč. 20., č. 19, 11. 5. 1938, s. 2.

⁴¹⁰ *Pro blaho obce, národa a milované vlasti*. Křesťanská žena, roč. 20., č. 21, 25. 5. 1938, s. 1.

⁴¹¹ *Doma i za hranicemi*. Křesťanská žena, roč. 20., č. 22, 1. 6. 1938, s. 1.

Za největší zásluhu bylo považováno, když žena svými rozhovory s přítelkyněmi nebo sousedkami, dokázala některé z nich přivést k pilné práci ve Svazu. Svoji přesvědčovací schopnost měla používat i v rodině, v případě, že se její muž přiklání k jiné politické straně. V katolickém ženském proudu převládalo přesvědčení, že právě tímto dosáhne žena vrcholu své veřejné činnosti, její účast ve vysoké politice byla zapovězena. Nejen, že tuto účast nepovažovali za nutnou muži, ale z dobového tisku vyplývá, že i samy katolické ženy se těchto činností dobrovolně zříkaly ve prospěch mužů. V tomto ohledu se názory katolického a liberálního proudu dostávaly snad nejvíce do střetu.

Liberálně-pokrokové ženy naopak po celou zkoumanou dobu vyvíjely snahy pro získání pozic v zákonodárných sborech. V tomto postupu viděly jedinou spolehlivou cestu za získáním vlivu ve veřejném životě. Po každých volbách do jejich kruhů přicházelo zklamání. Uzákonění rovných práv bylo teoreticky zakotveno, praxe ovšem požadavky liberálně smýšlejících žen neuspokojila. Zatímco katolické ženy pilně pracovaly pro své mužské kandidáty, liberálně-pokrokové ženy uvažovaly, jaké opatření bude nutné udělat, aby zlomily nevoli mužů ke kandidatuře žen na vysoké politické posty. Jejich teze o vytvoření ryze ženské politické strany se nedočkala uskutečnění, avšak ani pilnější práce žen v politických stranách nedokázala do kýžené míry potlačit předsudky vůči ženě.

Co se týče přímo volební agitace, je nutno podotknout, že v katolickém tisku byla nesrovnatelně silnější. Za limit je však možné považovat i to, že katolické ženy byly z valné většiny voličky a stoupenkyně strany lidové, zatímco liberálky nepracovaly pod záštitou žádné konkrétní politické strany. Každé volby, některé méně, některé ve větší míře, našly v dobovém tisku ohlas. Katolický tisk vyzýval k bezpodmínečné volbě strany lidové, liberální k volbě té strany, kterou samy ženy posoudily jako nejlepší s ohledem na důraz, který kladly na uplatňování získaných ženských práv v praxi.

Jestliže volby byly velkým tématem, tak o těch v roce 1935 to platí dvojnásob. V periodicích obou zmíněných proudů ženského hnutí na Moravě se objevilo více článků reflektující volební klání než jindy. Katolický tisk byl svojí agitací téměř nepřekonatelný, články, cílicí na vyburcování žen k volbám spoléhaly často i na metodu zastrašování. Ženám měly dát přesvědčení, že lidová strana je v ohrožení velké konkurence, a pokud se jí ve volbách nezastanou, dojde k fatálnímu úpadku celé společnosti.

V bilancování po tomto volebním boji byly ovšem členky pochváleny za obětavou práci a vyzvány do další činnosti, mohly tak cítit jisté zadostiučinění.

V liberálních kruzích naopak došlo k pobouření z nízkého počtu získaných ženských mandátů. V tisku se rozpoutala veřejná diskuze, která měla najít řešení pro nastalou situaci. Z diskuze vplynuly dva nápady. Část žen byla pro založení ženské politické strany, část pro zvýšení úsilí v jednotlivých stranách, které již existovaly.

Je tedy možné konstatovat, že každý ze jmenovaných proudů měl naprosto jinou představu o tom, jak má vypadat podíl žen na veřejné práci, proto je zřejmé, že i reakce na povolební situace byly zcela odlišné. Na jedné straně panovala spokojenost z velkého počtu voliček, na druhé straně panovalo zklamání z nízkého počtu zvolených žen.

Závěr

Tato diplomová práce s názvem *Reflexe dobových problémů v ženském tisku v období 1. ČSR* vznikla, jak již napovídá název, zejména na základě ženského katolického a liberálního tisku, převážně z moravského prostředí. Časově je práce zasazena do období 1. ČSR, tedy mezi léta 1918 a 1938. Vznik nového státu po rozpadu Rakouska-Uherska znamenal velkou změnu, a to nejen v oblasti státního zřízení.

Etablovala se nová společnost, která záhy pocítila i potřebu nových právních úprav, novelizace zákonů, nápravu společenských problémů. Zákonodárci měli plné ruce práce, navíc s uzákoněním ústavy vyvstal nový element, se kterým se muselo ve společnosti počítat. Byly to ženy, jimž ústava svým § 106 teoreticky zaručila rovná práva s muži a také právo volební (aktivní i pasivní). Společnost žila ale tak dlouhou dobu v přesvědčení o podřízeném postavení ženy, že praktické provádění tohoto zákona bylo problematické a limitované zvykem. Rozptyl mezi teoretickou a praktickou rovnoprávností ženy tak zůstával propastný. Část žen, která doufala v hladké a brzké proniknutí žen do všech sfér veřejného života, které byly doposud pouze doménou mužů, byla zklamána a otevřel se tak další nový boj za ženská práva a jejich uskutečnění v praxi. Ovšem ani ženské hnutí nebylo v řešení ženské otázky jednotné, nebylo jednotné ani v názorech na diskutovaná dobová témata.

V této diplomové práci je zkoumána rozdílnost názorů dvou nejpočetnějších proudů ženského hnutí na Moravě, tedy katolického a liberálního. Tato rozdílnost je interpretována na základě analýzy tisku, z něhož je patrné, která témata nejvíce otrásala společností.

Pro tuto práci byla vybrána tři témata, která ve velké míře naplňovala stránky tehdejšího tisku. Prvním z nich, byla problematika možného uzákonění interrupce, druhým tzv. dvojí povolání, kdy oba manželé byly výdělečně činní. Jako třetí téma byly vybrány volby a jejich propagace ve vybraném tisku a celkový postoj zmiňovaných proudů ženského hnutí ke vstupu žen do politického života i na nejvyšší posty v zákonodárných sborech.

Po vzniku Československa stále platil trestní zákoník přenesený z rakouského zákonodárství, pocházející z roku 1852, jenž kvalifikoval potrat jako zločin. Objevilo se několik pokusů tento zákon přeformulovat s ohledem na blaho ženy. V návrzích, které na změnu tohoto paragrafu v trestním zákoníku apelovaly, bylo požadováno zejména povolení interrupce v krajních případech. Jednalo se o případy, kdy žena byla ohrožena na životě či zdraví, kdy bylo možné předpokládat, že se dítě nenarodí zdravé nebo v případě, že k těhotenství dojde znásilněním dívky, která ještě nedosáhla věku 16 let, a také v případě, kdy žena nebude schopna dítě donosit nebo uživit. Žádný návrh nebyl směřován k naprosté potratové benevolenci.

Návrhy na změnu zákona v prostředí katolického ženského proudu na Moravě vyvolaly živelný odpor, který přetrval po celou dobu sledovaného období. Katolické ženy odmítaly jakoukoliv změnu ve znění §144, který záležitost potratu upravoval, protože považovaly potrat za vraždu, za ekvivalent k úmyslnému zabití již narozeného dítěte. Reakce na návrh, který ke změně potratového zákona podala poslankyně Landová-Štychová, přerostly v přímé útoky na její osobu. Nutno podotknout, že ani v liberálním táboře nepanovala jednoznačná shoda v názorech na tuto záležitost. Zejména zpočátku se objevilo několik článků s negativním postojem ke jmenovaným změnám. Když ale vyšel na zřetel návrh ministra Meissnera, dal liberálním ženám organizovaným v ZO PŽM námět k diskuzi. Zhruba 20 členek se vyjádřilo k jednotlivým bodům osnovy, ani zde nebyl sice názor unifikovaný, nicméně všechny dotázané ženy se shodly na tom, že změna § 144 trestního zákona je nutná a neodkladná. Katolický tisk opět rezonoval silným nesouhlasem k tomuto návrhu, který považoval za nemravnou snahu uzákonit vraždy. Z dobového tisku tedy vyplývá, že v této otázce bylo ženské hnutí na Moravě nejednotné. Katolický tisk chrlil jeden nesouhlasný článek za druhým, zatímco v liberálním tisku se objevila snaha přemýšlet nad podaným návrhem v zájmu ženy. Rozdíl byl také v tom, že liberální část žen hleděla hlavně na zájmy ženy samotné, uvažovala, jaké znění zákona, by pro ni bylo nejlepší. Ale katolická část žen i v případě přímého ohrožení života matky vyhnání plodu neschvalovala, protože o tom, zda zemře matka nebo plod či oba nemá právo rozhodovat člověk, ale bůh.

Společnou řeč oba proudy našly pouze v přesvědčení, že by měl být trestně odpovědný i muž, který nutí ženu jít na potrat. To, že se do diskuze přidaly i porodní asistentky, které nechtěly uskutečňovat žádné změny, protože se bály, že masovým

rozšířením potratů přijdou o práci, umožňuje rozšířit práci o pohled další skupiny. Problematika interrupcí však zůstala ještě dlouhá léta nedořešená, ve sledovaném období nedošlo v ohledu na § 144 trestního zákona k vůbec žádné změně.

Dalším velkým tématem byla problematika tzv. dvojího zaměstnání a potažmo dvojího platu v rodinách. Jednalo se o situaci, kdy vydělávali oba dva manželé. Tuto situaci vítaly liberálky s radostí, podporovaly zapojování se ženy do všech sfér života i do těch doposud obsazenými ryze mužskou entitou. Katoličky razily názor, že každá žena, když se vdá, má opustit své dosavadní zaměstnání, protože po sňatku bude věnovat svoji práci pouze rodině. Tuto hypotézu podkládaly v tisku mnoha příběhy, kdy žena, která se nechtěla vzdát svého povolání, trpí a zároveň trpí i celá její rodina.

Liberálně orientované ženy se proti propouštění provdaných zaměstnankyň z veřejných služeb mnohokrát odvolávaly a argumentovaly § 106 československé ústavy, který zrušoval všechny výsady rodu, pohlaví a povolání. Bouřily se i proti snižování platů veřejným zaměstnankyním, na čemž se měly šetřit státní peníze.

Katolické ženy argumentovaly tím, že povolání vdané ženy je být manželkou a matkou, nikoliv státní (ani soukromou) zaměstnankyní. Na rozdíl od liberálek podporovaly propouštění žen z veřejných služeb za účelem „navrácení ženy rodině“. Dalším argumentem bylo, že vdané ženy, mohou svým odchodem ze zaměstnání uvolnit místo mladé inteligenci a tím zmírnit nezaměstnanost. Pokrokové ženy argumentovaly zase tím, že někdy je zaměstnání pro vdanou ženu nutností, aby společně s mužem vůbec mohli udržet domácnost. Katolické ženy se tuto situaci snažily vyřešit opačně, volaly po zvýšení platu mužů, aby mohli svoji rodinu řádně zabezpečit a zároveň po uskromnění žen, které se podle jejich názoru v důsledku přebytku peněz, vzniklého z dvojího platu manželů, stávaly marnotratnými.

Oba tábory ženského moravského hnutí se ani v tomto ohledu neshodovaly. Jejich odlišné názory ústily k vzájemnému obviňování. Ze strany katoliček se jednalo o obviňování liberálek z touhy po mamonu, ze zneuctování mateřství a ze zabraňování pracovnímu uplatnění mladé inteligence. Ze strany liberálek se jednalo o narážky na zpátečnictví a na to, že si katolické ženy neváží nabyté rovnoprávnosti a nechtějí ji využít.

Třetím problémem řešeným v této práci byl postoj žen k volbám a k vlastní angažovanosti v politice. Celkový pohled na vstup žen do veřejného života se u obou proudů od základu lišil. Liberálky toužily po získání vlivu na nejvyšších politických postech, které pro ně měly být odměnou za poctivou práci v politických stranách, správné katoličky měly na veřejný život působit nepřímo, prostřednictvím výchovy svých dětí, péče o svého manžela a prací ve prospěch strany lidové. Tato práce zejména spočívala v poslušném odevzdávání hlasovacího lístku a také v propagaci strany lidové.

Agitační činnost katolických žen před jednotlivými volbami byla nepřehlédnutelná. Katolické ženy měly jasný cíl, propagovat stranu lidovou a svou prací jí zajistit co nejvíce hlasů k úspěchu. Liberálně orientované ženy necílily na konkrétní politickou stranu, chtěly volit a být voleny za strany, které měly v programu respektování ženských práv a zároveň se tento bod snažily uplatňovat v praxi.

Zatímco v katolickém tisku bylo propagováno aktivní volební právo (pasivního se katolické ženy dokonce dobrovolně zřekly), v liberálním bylo cíleno i na pasivní. Liberální tisk neoplýval rozsáhlými předvolebními kampaněmi, spíše následně výsledky voleb reflektoval. Typickou povolební situaci charakterizovala radost katolických žen nad rostoucí voličskou základnou (popřípadě výzvy k získávání větší základny) a zklamání liberálních žen nad malým počtem získaných ženských mandátů. V tiskovém orgánu ZO PŽM byla na toto téma otevřena diskuze, která měla najít řešení, jak získat více vyšších pozic v zákonodárných sborech. Polovina respondentek radila zintenzivnit práci v politických stranách a bojovat za prolomení mužského odporu ke kandidatuře žen a druhá polovina zvažovala založení ryze ženské politické strany, k čemuž ovšem nedošlo.

Závěrem je možno konstatovat, že moravské ženské hnutí nebylo v názorech na diskutovaná témata zajedno, což bylo determinováno zejména celkově odlišným pohledem na postavení ženy ve společnosti. Každý z proudů měl naprosto jinou představu o ideálu ženy. Katolický proud zůstával v mnoha ohledech konzervativní, naproti tomu liberálně orientovaný proud moravských žen toužil po progresu a po hmatatelných výsledcích ženského zrovnoprávnění, k němuž v teoretické podobě došlo po vzniku 1. ČSR.

To dokládá i příhodná charakteristika zmíněných proudů v jednom z časopisů použitých v této práci. „...dnešní ženy je nutno dělit ve dva tábory: Na ženy konservativní, nebo dokonce zpátečnické a na ženy pokrokové. Ty zpátečnické že říkají: Bylo tomu tak, je tomu tak a musí to tak zůstat. Ty pokrokové však říkají: Bylo tomu tak, je tomu tak, ale může býti lépe“.⁴¹²

V dalších výzkumech by bylo možné reflektovat i jiné problémy, například odraz hospodářské krize v dobovém ženském tisku či sledovat názory jednotlivých proudů na výchovu a vzdělávání mládeže.

Cílem této práce bylo podat obraz dobových názorů v ženském tisku na všeobecně diskutovaná témata z pohledu obou jmenovaných proudů ženského hnutí na Moravě a komparovat jejich přístupy. Tato diplomová práce by měla přispět svým dílem k celistvějšímu obrazu společnosti, s ohledem na moravské prostředí v období 1. ČSR.

---

⁴¹² ZATLOUKALOVÁ-COUFALOVÁ, Ludmila: *Čím hřeší ženy na sobě samy – a čím hřeší na nich jiní*. Zvěstování, roč. 6., č. 13, 5. 7. 1924, s. 2-3.

Seznam pramenů, literatury a internetových zdrojů

Prameny

DORAZILOVÁ, Miroslava: *Vývoj pokrokového ženského hnutí na Moravě*. Vyškov 1928.

Eva. Prostějov/Olomouc 1918-1925. Příloha: Katolická učitelka.

KARPÍŠKOVÁ, Betty: *Kontrola porodů a Meissnerova osnova*. Praha 1933.

Křesťanská žena. Brno 1927-1938.

Moravská žena. Brno 1918-1926.

MZA Brno, fond G 86 Moravské ženské spolky, kart. 5, 9, 10, 19.

MZA Brno, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 3301.

Našinec. Olomouc 1941.

RÁDL, Emanuel: *Proti tak zvané sociální indikaci*. Praha 1932.

SANGEROVÁ, Margaret: *Ochrana před početím*. Brno 1933. Přeložila K. Popprová-Molínková.

SCHUSTLEROVÁ, Anna: *K reformě paragrafu 144*. Praha 1933.

Věstník Zemské organizace pokrokových žen moravských. Vyškov 1932-1938.

Zvěstování. Praha 1920-1927.

Ženské noviny. Praha 1932.

Literatura

ABRAMS, Lynn: *Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918*. Brno 2005. Překlad: Eva Lajkepová.

BAHENSKÁ, Marie: *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha 2005.

BAHENSKÁ, Marie – MALÍNSKÁ, Jana: *Ženy a politika: (1890-1938)*. Praha 2014.

BAHENSKÁ, Marie – MUSILOVÁ, Dana – HECZKOVÁ, Libuše: *Iluze spásy. České feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice 2011.

BARTOŠ, Josef: *Noviny jako historický pramen*. In: *Tisk a politické strany*. Olomouc 2001. s. 7-16.

BOCK, Gisela: *Ženy v evropských dějinách. Od středověku do současnosti*. Praha 2007.

BOŘUTOVÁ, Lucie: *Reflexe proměn společenského postavení žen na Moravě v první polovině 20. století v dobovém ženském tisku*. Olomouc 2009 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

BUREŠOVÁ, Jana: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc 2001.

TATÁŽ: *Zemská organizace Pokrokových žen moravských jako představitelka a pokračovatelka liberalizačních a demokratizačních snah žen na Moravě za 1. ČSR: Pohled do 20. let 20. století*. In: AUPO, *Historica* 29, Olomouc 2000. s. 143-156.

TATÁŽ: *Sonda do společensko-politických aktivit ženských spolků liberální a katolické orientace na Moravě v letech 1918-1938*. In: *Studie k sociálním dějinám* 6, Kutná Hora-Praha-Opava 2001. s. 202-213.

TATÁŽ: *Ženské katolické organizace v Čechách a na Moravě 1918-1938*. In: *Politický katolicismus v nástupnických státech rakousko-uherské monarchie v letech 1918-1938*. Olomouc 2001. s. 207-216.

TATÁŽ. *Jan Šrámek a Svaz katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska*. In: *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno 2011. s. 283-287.

TATÁŽ: *Rozdílné pohledy na novou společenskou realitu po roce 1918 na příkladu katolických a pokrokově orientovaných ženských spolků*. In: *České křižovatky evropských dějin 1918: Model komplexního transformačního procesu?* Praha 2010. s. 193-202.

TATÁŽ: *Ženy ze středních vrstev jako představitelky ženského pokrokového hnutí v první polovině 20. století*. In: *Studie k sociálním dějinám* 10, Opava 2002, s. 182-195.

TATÁŽ: *Československý odbor pro zájmy venkovských žen – ženská organizace při agrární straně*. In: HARNA, Josef – RAŠTICOVÁ, Blanka: *Agrární strana a její zájmové, družstevní a peněžní organizace*. Studie slováckého muzea v Uherském Hradišti 15/2010. Uherské Hradiště 2010. s. 107-110.

TATÁŽ: *Tisk ženských spolků za 1. ČSR 1918-1938*. In: *Tisk a politické strany*. Olomouc 2001. s. 112-126.

TATÁŽ: *Význam ženského faktoru pro činnost politických stran v české společnosti v první třetině 20. století*. In: *Andros probabilis*. Sborník příspěvků k 70. narozeninám prof. Miloše Trapla. Olomouc-Brno 2005. s. 205-208.

ČADKOVÁ, Kateřina - LENDEROVÁ Milena - STRÁNÍKOVÁ Jana (eds.): *Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie: (sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.-28. dubna 2006)*. Pardubice 2006.

- DAVIS, Natalie Z.: *Women on the Margins: Three Seventeenth-century Lives*. Cambridge, 1995.
- DEYL, Zdeněk: *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha 1985.
- DUBY, Georges – PERROT, Michelle: *Histoire des femmes en Occident. 1-5. díl*.
- DUDOVÁ, Radka: *The framing of Abortion in the Czech Republic: How the Continuity of Discourse Prevents, Institutional Change*. In: Sociologický časopis, 46, č. 6. Praha, 2010. s. 945-975.
- EMMERT, František: *Průvodce českými dějinami 20. století*. Brno 2012.
- FREVERT, Ute: *Women in German History. From Burgeois Emancipation to Sexual Liberation*. New York 1989
- HORSKÁ, Pavla: *Naše prababičky feministky*. Praha 1999.
- KALINOVÁ, Alena-NOVÁKOVÁ Lenka: *Dcerám českým--: brněnský ženský vzdělávací spolek Vesna v letech 1870-1920*. Brno 2007.
- KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl. Praha 2000.
- TENTÝŽ: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2. díl. Praha 2002.
- KLIMEK, Antonín: *Boj o Hrad. Hrad a Pětka. Vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. 1. díl. Praha 1996.
- TENTÝŽ: *Boj o Hrad. Kdo po Masarykovi?. Vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. 2. díl. Praha 1998.
- KUBÍČEK, Jaromír: *Soupis novin a časopisů vydávaných na Moravě a ve Slezsku v letech 1918-1945*. Brno 1959.
- LENDEROVÁ, Milena: *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha 1999.
- TATÁŽ: *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha 2009.
- MALÍNSKÁ, Jana: *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha 2005.
- TATÁŽ: *"My byly, jsme a budeme!" Česká ženská hnutí 1860-1914 a idea českého národa*. Praha 2013.
- TATÁŽ: *Postavení žen a sociálně-politické problémy v novém státě. Národní a demokratický aspekt v ženském hnutí*. In: Česká křižovatky evropských dějin 1918: Model komplexního transformačního procesu? Praha 2010. s. 153-168.
- TATÁŽ: *Společenská aktivita ženských spolků na Moravě*. In: Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce 2. světové války. Praha 2005. s. 275-276.

TATÁŽ: *Reflexe společenského postavení žen v komunistické ideologii a politice ve 20. a 30. letech 20. století v Československu*. In: Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Svazek II. Praha 2004, s. 27-40.

MUSILOVÁ, Dana: *Z ženského pohledu: poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. Hradec Králové 2007.

MUSILOVÁ, Dana: „Zrození“ *politicky v Předlitavsku*. In: BAHENSKÁ, Marie – MALÍNSKÁ, Jana: *Ženy a politika: (1890-1938)*. Praha 2014. s. 189-192.

NEUDORFLOVÁ, Marie L.: *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1999.

NĚMEČEK, Jan: *Mnichovská dohoda: cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha 2004.

OATES-INDRUCHOVÁ, Libora: *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha 1998.

OLIVOVÁ, Věra: *Dějiny První republiky*. Praha 2012.

POLIŠENSKÝ, Josef: *Ženy v dějinách lidstva*. Bratislava 1972.

PEŠEK, Jiří - LEDVINKA, Václav (eds): *Žena v dějinách Prahy: sborník příspěvků z konference Archivu hl.m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993*. In: Documenta Pragensia, 13, 1996. Praha 1996.

PITERKOVÁ, Lenka: *Reflexe ženského vzdělávání v dobovém tisku v období první Československé republiky 1918-1938*. Olomouc 2009 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

PRYMUSOVÁ, Hana: *Emancipační hnutí českých žen na severní Moravě a ve Slezsku od konce 19. století do poloviny 20. století*. Brno 2009 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

RATAJOVÁ, Jana: *Gender history jako alternativní koncept dějin*, In: ČADKOVÁ, Kateřina – LENDEROVÁ, Milena – STRÁNÍKOVÁ, Jana (eds.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*, Pardubice 2006, s. 33–40.

REICHOVÁ, Lenka: *Emancipační hnutí žen a ženské spolky na Moravě na přelomu 19. a 20. století*. Olomouc 1995 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

REPKOVÁ, Eva. *Abort ako zločin – právnohistorické modifikácie*. In: TAUCHEN, Jaromír – SCHELLE, Karel a kol. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava 2015. s. 170-181.

SCOTT, Joan W.: *Gender: A useful category of historical analysis*. In: American Historical Review, 91, Oxford 1986, s. 1053-1075.

SECKÁ, Milena: *Americký klub dam: krůček k ženské vzdělanosti*. Praha 2012.

SOLICHOVÁ, Šárka: *Podíl žen na spolkové činnosti na Moravě. Přerovsko od šedesátých let do konce 19. století*. České Budějovice 1998 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

ŠTEFANICA, Ján: *Exkurz k historicko-právnímu vývoju legalizácie interrupcií na území Československej republiky v 20. storočí*. In: TAUCHEN, Jaromír – SCHELLE, Karel a kol. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava 2015. s. 132-140.

TAUCHEN, Jaromír – SCHELLE, Karel: *Trestní kodexy. Hmotně právní předpisy*. 1. díl. Ostrava 2011.

TILLY, Louise A.- SCOTT, Joan W.: *Women, Work and Family*. Routledge 1988.

TINKOVÁ, Daniela: „Žena“ – prázdná kategorie? *Od (wo)men's history k gender history v západoevropské historiografii posledních desetiletí 20. století*, In: ČADKOVÁ, Kateřina – LENDEROVÁ, Milena – STRÁNÍKOVÁ, Jana (eds.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie*, Pardubice 2006, s. 19–32.;

WURMOVÁ, Milada: *Soupis moravských novin a časopisů z let 1848-1918*. Brno 1955.

Internetové zdroje

DRAŠAROVÁ, Eva: *Stát, spolek a spolčování*. In: <http://www.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/1993/Drasarova.pdf>. [cit. 9. 1. 2017].

Databáze knih. Miroslava Dorazilová. Autor. In: <http://www.databazeknih.cz/autori/miroslava-dorazilova-83466>. [cit. 26. 1. 2017]

Zákon č. 121/1920 Sb. Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html. [cit. 10. 4. 2017]

Zákon č. 320/1919 Sb. Národního shromáždění, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství. In: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/320-19.htm>. [cit. 6. 3. 2017].

Zákon č. 286/1924 Sb. z. a n. In: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1924/136-1924.pdf>. [cit. 19. 3. 2017].

Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna. In: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=13982. [cit. 24. 1. 2017]

GENDER STUDIES. *Historie Gender Studies , o. p. s.* In: <http://genderstudies.cz/gender-studies/historie.shtml?x=237046>. [cit. 7. 2. 2017].

Anotace

Fakulta: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra: Katedra historie

Název diplomové práce: Reflexe dobových problémů v ženském tisku v období 1. ČSR (*Reflection of the past problems in women's press in the period of the first Czechoslovak Republic*)

Autor práce: Bc. et Bc. Aneta Vrzáčková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Počet stran: 134

Počet znaků včetně mezer: 248 758

Počet znaků bez mezer: 293 268

Počet titulů použité literatury, pramenů a internetových zdrojů: 80

Klíčová slova: ženské hnutí, ženská emancipace, katolický ženský tisk, liberálně orientovaný ženský tisk, první Československá republika, Morava, interrupce, zaměstnanost provdaných žen, volby, volební právo žen

Key words: women's movement, women's emancipation, Catholic women's press, liberally oriented women's press, the first Czechoslovak Republic, Moravia, abortion, employment of married women, elections, women's suffrage

Charakteristika práce

Úkolem této diplomové práce bylo analyzovat vybrané dobové problémy na základě ženského katolického a liberálně zaměřeného tisku v moravském prostředí. Za problémy hojně diskutované v tisku byla vybrána potratová problematika, dvojí příjem manželů a přístup žen k volbám a jejich motivace ke vstupu do vysoké politiky v období trvání první Československé republiky. Následně byly názory jednotlivých proudů ženského moravského hnutí na diskutované dobové problémy komparovány. Analýza dobového tisku také napomohla k dotvoření obrazu postavení ženy ve společnosti ve zkoumané době.

Thesis characterisation

The objective of this thesis was to analyze chosen problems of the past based on Catholic women's press and liberally oriented press in the Moravian environment. The most frequented problems chosen are abortion problems, dual income of spouses, the women's access to elections and their motivation to enter politics in the period of the first Czechoslovak Republic. The opinions of each Moravian women's movement about the problems listed above were then compared. The analysis of the past press also helped to create a more complex picture about the social status of women in the past.

Resumé

The title of the thesis is Reflection of the past problems in women's press in the period of the first Czechoslovak Republic. The objective of the thesis was the analysis and the comparison of past opinions and often discussed topics in women's Catholic and liberally oriented press. The centre of the interest was the Moravian environment in the period of the first Czechoslovak Republic.

The beginning of the thesis was focused on the development of women's emancipation and activities of society in the Czech lands. It was followed by description of the liberally oriented and Catholic Women's Movement in Moravia and their antagonism and different views on the past problems and social status of women.

Then the core of the thesis followed, and that was the discussion in women's press about problems that were chosen mainly based on their frequency in the journals chosen.

The first chosen topic were the abortion problems. While Catholic women were always negative about any change in the abortion law, liberal women discussed possible changes. They agreed that the existing paragraph of the criminal law that related to abortion should be changed in favour of women. Even though some proposals to release this law were made, allowing abortion in specific cases, for example if the woman was raped and was under the age of 16 years old, or when the pregnancy was too dangerous for woman's health and life; yet, no changes to the law were made in the period observed.

The second chosen topic was the dual income of spouses, i.e. the case when a woman herself was making the money after her marriage. Opinions of the women's Moravian movement were different again. Liberal women wanted an absolute gender equality of rights, and therefore the same right to get a job. On the other hand, Catholic women required from married women to leave their jobs. Woman's spouse was supposed to take care of both of them, dual income had been looked at as a useless luxury.

The third topic were elections and motivating women to enter political life even in the highest posts of legislature, i.e. the women's approach to the gained active and passive suffrage. Liberally oriented press was full of articles that

encouraged women to become part of the political life. After every election, there was always a disappointment that women didn't get more mandates. On the other hand, Catholic women only used the active suffrage, they even gave away the passive one in favour of Catholic men. However, the pre-election propaganda was more seen in the Catholics press that supported the People's Party. The weaker election propaganda on liberally oriented press was determined by the liberal women and the fact that they didn't really support any particular party, they rather supported all the progressive parties that promoted the women's rights.

In conclusion, we can say that women's movements weren't united in their opinions. Catholic movement was more conservative while liberal movement required changes in favour of women because they wanted the equality of rights both in the private and public sphere.